

Ritter Ildikó

Vélemények és tapasztalatok a közbiztonságról

Budapest XII. kerületének középiskolásai körében 2014 tavaszán
végzett ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat
eredményei

Kutatási beszámoló

2014.

Vélemények és tapasztalatok a közbiztonságról

Budapest XII. kerületének középiskolásai körében 2014 tavaszán
végzett ifjúsági bűnmegelőzési vizsgálat
eredményei

A vizsgálat a **BRFK XII. kerületi Rendőrkapitányságának
együttműködésével készült.**

Tartalom

1. A vizsgálatról	4
2. Bevezetés – Az áldozattani (viktimológia) vizsgálatok szükségessége	5
3. Statisztika – ami benne van és a mi nincs	9
3.1. Miért vannak ilyen kevesen?	13
4. A vizsgálat módszertana.....	15
5. Vizsgálati eredmények	20
5.1. Szubjektív biztonságérzet és személyes érintettség.....	20
5.1.1. Közbiztonság, biztonságérzet	21
5.1.2. Személyes érintettség	34
5.1.3. Személyes érintettség és iskola	41
5.2. A rendőrökkel és a bűnmegelőzéssel kapcsolatos attitűdök és vélemények	51
5.3. Egyéb háttér-változók.....	65
6. Összefoglalás.....	71
Irodalomjegyzék.....	81

1. A vizsgálatról

Az elméleti és a gyakorlati szakemberek sokszor olyan messze vannak egymástól, mint Makó Jeruzsálemtől.

A XII. kerületben a Maros utcában található a BRFK XII. kerületi Rendőrkapitánysága (a páratlan oldal elején) és vele átellenben az Országos Kriminológiai Intézet (a páros oldal elején). Jó pár évtizede működik a két intézmény egymással szemben, de mostanáig nem volt példa arra, hogy a két intézmény együttműködött volna!? Pedig mennyi lehetőséget rejthet az együttműködés! És ennek elsődleges nyertesei közvetve a kerület, a kerületben élők és/vagy tanulók, dolgozók lehetnének!

A közeledési szándék a gyakorlatban 2014-ben, egy célzott ifjúsági viktimológiai¹ vizsgálatban ölthetett testet.

A kerületi rendőrkapitányság ifjúsági bűnmegelőzési program indítását tervezi, de a kidolgozáshoz hiányzott egy olyan helyzetértékelés, amely az aktuális állapotokat reálisan tükrözné.

Jelen vizsgálat nemcsak azért figyelemre méltó, mert az elméleti szakemberek tevékenységükkel gyakorlati szakemberek „alá” dolgoztak, hanem azért is, mert remélhetőleg e vizsgálat eredményei nemcsak a kerületi rendőrkapitányság számára, de a résztvevő iskolák számára is hasznos információkkal szolgálnak.

A vizsgálat megvalósításában nyújtott segítségükért és együttműködéséért őszinte köszönettel tartozom mindenekelőtt a mintába került osztályok tanulóinak, továbbá osztályfőnökeiknek, a résztvevő iskolák igazgatóinak, valamint az adatfelvétel megszervezésében kooperáló iskolatitkároknak. Külön köszönet illeti Szkárossy Zoltánt, a BRFK XII. Kerületi Rendőrkapitányság hivatalvezetőjét és Vidákovich Máriát a Pázmány Péter Tudományegyetem Jogtudományi Kar negyedéves hallgatóját.

¹ *viktimológia*: áldozattan. Esetünkben a kriminológia tudományága (kriminálviktimológia)[vö. általános viktimológia], amely a bűnözés áldozatainak, sértetteinek problémáival, valamint az áldozattá illetve sértetté válás etiológiájával (okozattanával) foglalkozik.

A vizsgálat célja

A vizsgálat célja az volt, hogy feltárjuk és megismerjük a célpopuláció, azaz a XII. kerület középiskolaiba járó, 10. osztályos fiatalok viktimológiai érintettségét és jellemzőit, továbbá képet kaphassunk az ifjúságot célzó bűnmegelőzés jelenlegi helyzetéről.

Közvetett célunk volt, hogy ne vélekedéseken, hanem tényeken, sőt az érintettek véleményén és javaslatain alapuló ifjúsági bűnmegelőzési program kidolgozását segíthesse elő állapotfelmérésünk eredményei.

2. Bevezetés – Az áldozattani (viktimológia) vizsgálatok szükségessége

Nils Christie (1986) szerint az ideális áldozat az a személy vagy azon csoportba tartozó személyek, amelyekre legkönnyebben ráhúzható a teljes és legitimált áldozatszerep². Ők a gyenge, de tisztességes, feddhetetlen személyek.

Azt gondolom a bűncselekmények áldozatainak részben valóban ilyen személyek, de amint arra *Farrall és Maltby* (2003) is rámutat az elkövetők és áldozatok szeparációja nem annyira tiszta, mint azt a bűnözéssel kapcsolatos társadalmi diskurzusok, sőt sztereotípiák mutatják. *Singer* (1981), *Van Dijk és Steinmetz* (1983), valamint *Gottfredson* (1984) tanulmányaikban rámutatnak, hogy az ún. „életstílus” faktor, a szituációs körülmények és a strukturális nehézségekre adott egyéni válaszok, reakciók (mint például a kábítószer-függőség, jogsértések vagy éppen viktimizációs tapasztalatok) nem csak fontos rizikófaktorok, hanem fenntartói a társadalmi kirekesztés számos formájának. (lásd. *Hagan & McCarthy*, 1997; *Foster*, 2000; *Neale et al., Seddon*, 2005).

A 14-18 év közötti korcsoportot meglehetősen ritkán választják viktimológiai vizsgálatok célcsoportjának, holott ez az életkori csoport „életstílus” faktorait tekintve határozottan viktimogénnek tekinthető.

2006-ban hazánk részt vett ugyan a 30 ország részvételével zajló, International Self-reported Delinquency Study 2 (ISRD 2) elnevezésű önbevalláson alapuló vizsgálatban, ahol 12-15 éves célcsoport körében vizsgálták a látens bűnözés sajátosságait, különös tekintettel a bűnüldöző

² *Christie, N.* (1986): The ideal victim. In: Fattah, Ezzat A. (ed.) From crime policy to victim policy: Reorienting the Justice System, London. Macmillan.

hatóságok elé nem kerülő, fiatalok személyek által elkövetett jogellenes cselekményekre³. Azonban viktimológiai aspektusok csak elvétve szerepeltek a kérdőívben, a vizsgálat az elkövetői oldalra és az azzal kapcsolatos jellemzőkre koncentrált.

A vizsgálat eredményei szerint a megkérdezettek körében *az alkoholfogyasztás volt a legveszélyesebb deviancia, a drogfogyasztást viszont nem értékelték jelentős mértékűnek a kutatók. Az első bűncselekmény elkövetése általában 12-14 éves kor között történik. „Az erőszakos cselekmények elkövetésének jellemző életkora a 15-16 éves kor”. Hipotézisük, mely szerint a családi állapot és az erőszakos cselekmények elkövetése között összefüggés van (vö Balogh, 1909⁴), az eredmények alapján nem látszott igazolhatónak. „Szigifikáns összefüggés van azonban az iskolai teljesítmény és a decens viselkedés (nem lógott, nem kellett évet ismételnie), valamint aközött, hogy mennyire szereti az iskoláját a válaszoló. Az átlagosan és átlag alatt teljesítő decens tanulók inkább kötődnek iskolájukhoz, mint azok, akik az átlagot felülműlják. Az iskola szeretete tehát nem elsősorban attól függ, hogyan teljesítenek a diákok, hanem hogy van-e olyan közösség, ahová a gyerekek kötődhetnek”.*

Lokális (egy-egy városra kiterjedő) viktimológiai vagy bűnmegelőzési vizsgálatok elvétve ugyan történtek hazánkban, de azok jellemzően egy-egy célzott ifjúsági program részeként valósultak meg. Más ifjúsági vizsgálatok pedig csak pár kérdés erejéig érintették a tárgykört⁵. Az iskolai erőszakkal foglalkozó vizsgálatok és elemzések – amely most határozott társadalmi érdeklődésre tartanak számot – habár érintenek viktimológiai aspektusokat, a vizsgálatok célhoz kötöttségéből adódóan nem alkalmasak arra, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni a célcsoport viktimogenitásának jellemzőiről.

Hazánkban az egyetlen célzott ifjúsági viktimológiai vizsgálatra 2003-ban került sor, azonban ez is mindössze három város (Vác, Tatabánya és Salgótarján) 10. és 11. osztályosainak körében vizsgálta - 1500 fős reprezentatív mintán - a jelenséget⁶.

³ A kutatás az adott korosztály áldozattá válásával kapcsolatos jellegzetességeinek feltárásán túl meg kívánja ismerni a jogsértő fiatalok családi és szociális hátterét, oktatási és nevelési módszereit, valamint a bűnöző életkor kialakulásának prognosztizálható idejét is. A kutatásban nemzetközileg egységesen kidolgozott kérdőív alapján 2100 fő (103 iskolai osztály), 12-15 éves (7-8-9. osztályos) városi fiatal felmérésére kerül sor.

Isd. Kerezi Klára-Parti Katalin (szerk.): Látens fiatalkori devianciák. Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében - ISRD-2. ELTE AJK Kriminológiai Tanszék – OKRI, Budapest, 2008.

⁴ Balogh, J. (1909): Fiatalkorúak és a büntetőjog. Budapest.

⁵ Isd. bővebben: *Iskolai veszélyek. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala. Kutatásvezetők: Gerő M.-Hajdú G.(2009)

http://www.oktbiztos.hu/ugyek/iskolai_agresszio_jelentes.pdf

**On-line kérdőíves kutatás az iskolai erőszak

kezeléséről. Kölkönet. Kutatásvezetők: Földes P.-Lannert J. (2009)

http://www.koloknet.hu/koloknet_tanulmany.pdf

***Party K. (2013): Az iskolai online bántalmazás felmérése és komplex kezelése a „TABBY in Internet” nemzetközi program keretében. Infokommunikáció és Jog, 2012/52–53., 224–226. o.

⁶ Fiatalok a bűnözés ellen címmel az Országos Kriminológiai Intézet és az Egészséges Ifjúságért Alapítvány 2003-ban végzett vizsgálatot Vác, Tatabánya és Salgótarján 10. és 11. osztályos fiataljainak körében. A vizsgálat megvalósulását a Biztonságos Magyarországgért Közalapítvány támogatta.

Ritter I.(2003): Fiatalok a bűnözés ellen. Kutatási beszámoló.

Sajnálatos tényként kell megállapítani azt is, hogy eddig *egyetlen* célzott, országos felnőtt mintán végzett viktimológiai kutatás (victimological survey) készült csak hazánkban. Az is több mint 10 évvel ezelőtt. Miközben a fejlett országokban évente (pl. Egyesült Államokban) de legalább két évente (pl. Nagy-Britannia és több EU-s állam) sort kerítenek rá.

Viktimológiai vizsgálatok

A bűncselekmények áldozatainak, sértetteinek vizsgálata a második világháború után kezdődött. A viktimológia tudománya az 50-es években indult fejlődésnek „annak a felismerésnek köszönhetően, amellyel mind a jogalkotók, mint pedig a jogalkalmazók szembesülni kényszerültek a XX. század közepére. Nevezetesen, hogy a különböző kriminológiai irányzatok, amelyek elsődlegesen az elkövető személyére koncentrálnak kívánták a bűnözés okait feltárni, és megoldást találni a növekvő bűnözés keltette társadalmi feszültségekre, gyakorlatilag nem vezettek eredményre” (Kó, 2004)

Nem csoda hát – bár számos egyéb ok is hozzájárult -, hogy az addig is létező viktimológiai irányzat megerősödött, és egyre inkább előtérbe került a sértett szerepe (az áldozattá válás körülményei, az áldozat személye, a bűncselekményben játszott szerepe).

[Zárójelben jegyzem meg, hogy a fent említett ISDR vizsgálat, továbbá az iskolai erőszakkal foglalkozó célzott vizsgálatok is az elkövetői oldalra fókuszáltak, sőt a hazai ENYÜBS (Egységes Nyomozati és Ügyészeti Bűnügyi Statisztika) is alapvetően „elkövető-orientált”]⁷.

Az első nagymintás viktimizációs felvétel az Egyesült Államokban történt, 1966-ban, és 1972 óta minden évben történik adatfelvétel (National Crime Victimization Survey – NCVS)⁸

1980-tól az Európai Unió államaiban is sorra indultak a rendszeres időközönként (egy vagy két évente) ismétlődő viktimológiai vizsgálatok. Ezek eredményeit nemcsak a bűnmegelőzési stratégiák és programok kidolgozása során hasznosítják, hanem a bűnügyi helyzet, a bűnüldözési tevékenység értékelésének is szerves részét képezi.

AZ ENSZ a bécsi deklarációban⁹ egyértelműen megfogalmazta, hogy hiteles bűnmegelőzési koncepció megfogalmazásakor nem elégséges csak a rendőrségi adatokra támaszkodni, hanem ismerni kell az áldozatok tényleges számát és jellemzőit is. A megismerés eszközeként pedig a viktimológiai vizsgálatokat jelölte meg.

⁷ Ennek két oka van:

- egyrészt a ENYÜBS adatait a rendőrség maga is egyfajta teljesítménymutatónak, eredményességi indikátornak tekinti és ezt vetíti ki a társadalomra is. Azaz a hatóság saját bűnüldözési tevékenységének eredményességét az ENYÜBS adatokkal igazolja. Miközben nem vesz tudomást arról, hogy a bűncselekmények száma a valóságban jellemzően legalább kétszerese a hatóság tudomására jutott jogsértő magatartásoknak.

- Másrészt nincsenek viktimológiai vizsgálatok, amelyek részben ellensúlyoznák az elkövető-orientált megközelítést, részben kiegyensúlyoznák és hitelessé tennék a bűncselekményekről és az elkövetői oldalról a hatósági adatbázis alapján a társadalom felé kivetített bűnügyi helyzetképet. Így a valóság megismerése egy torzított tükrön keresztül történik és mivel a prevenció, problémakezelési lehetőségek és struktúrák is – a valóság helyett – egy torz bűnügyi helyzetképre reagálnak, a valóságra gyakorolt hatásosságuk erősen kétséges.

⁸ A kérdezés 60.000 háztartást és mintegy 100.000 embert érint. Lsd: Hagan, F.E. (1989): *Research Methods in Criminal Justice and Criminology*. New York. pp. 312-341.

⁹ Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of Twenty-first Century 2000. A/RES/55/59. United Nations.

https://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5559e.pdf

Ehhez kapcsolódóan Európa Tanácsi határozatok és ajánlások sora jelezte, hogy a viktimológiai felmérések adatai szükségesek a bűnmegelőzési és hatékony bűnüldözési feladatok ellátásához.

A magyar kormány is felismerte e kriminológiai terület vizsgálatának fontosságát és 2003-ban kormányhatározatban¹⁰ tette a belügyminiszter feladatává, hogy gondoskodjon évente a latens bűncselekményeket feltáró viktimológiai kutatások elvégzéséről. (Kó, 2004) Azóta mindösszesen egyetlen(!) alkalommal került erre sor.

Számos fontos megállapításon túl e vizsgálat egyértelművé tette, hogy hazánkban a felnőtt lakosság sérelmére elkövetett cselekmények közül csak minden második jut a hatóságok tudomására, azaz az ismertté vált bűncselekményekhez képest a latencia 100%-os.

A megkérdezettek között az éves prevalenciaérték 20% volt, azaz minden 5. megkérdezett legalább egyszer valamilyen bűncselekmény áldozata volt a vizsgált évben¹¹.

Mindezen adatok ismeretében és tükrében vajon mennyire lehet hatékony és hatásos egy olyan bűnmegelőzési program, amely „csak” a valóban megtörtént bűncselekmények, illetve a bűncselekményt elszenvedett áldozatok felének jellemzőire reagál?!

A célzott ifjúsági viktimológiai vizsgálatok hiányának oka lehet, hogy

- *egyrészt a célcsoport megkérdezése meglehetősen körülményes (de nem lehetetlen!);*
- *másrészt, pedig hogy egyfajta bizonytalanság van a tekintetben, hogy valóban meg akarjuk-e tudni e célcsoport viktimizációs tapasztalatait, az áldozattá válás elterjedtségét és jellemzőit. Hiszen pro vagy kontra, de felmerülhet a felelősség, a kompetencia, a hivatalos bűnügyi statisztika reliabilitásának kérdése, és egyéb mellett – ha szükséges akkor azért, ha nem, azért - az intervenciók lehetőségeivel és stratégiákkal kapcsolatos problémákkal történő szembesülés is.*

Abból az alapfeltevésekből kell kiindulnunk, hogy a fiatalok viktimizációs érintettségének vizsgálata során a felnőtt populációétól eltérő megközelítésre van szükség.

Az áldozattá válás etiológiája terén talán nincs nagy különbség, de a fiatalok vonatkozásában szituációspecifikus értelmezésre van szükség.

A fiatalokra jellemző ugyanis, hogy az áldozati és elkövetői szerep közti távolság jóval kisebb, mint a felnőtteknél. Azaz viktimizációt elszenvedők akár azt megelőzően elkövetői szerepben is lehettek, vagy korábban maguk is tanúsíthattak másféle kihágást, deviáns magatartást.

¹⁰ 1002/2003. Kormányhatározat

¹¹ Barabás T. (2004): Általános viktimológia, latencia. In: Áldozatok és vélemények (szer. Irk F.). Országos Kriminológiai Intézet.

Nem véletlen, hogy a kriminológiai gondolkodás és büntető jogalkotás is jó ideje különbséget tesz a gyermek, a fiatalkorú elkövetők és a felnőtt delikvenszek között. *(A jog korlátozott cselekvőképességgel rendelkezőnek minősíti a 14-18 éves fiatalkorúakat és e szerint szankcionálja az általuk elkövetett kihágásokat, bűncselekményeket).*

Ezért a vizsgálat adatgyűjtése során használt kérdőívben szereplőkérdésekkel nemcsak viktimogenitást és az áldozattá válási gyakoriságot valamint annak jellemzőit igyekeztünk feltérképezni, hanem az életstílussal összefüggő változókat is górcső alá vettünk, és vizsgáltunk egyes devianciatípusok előfordulási gyakoriságát is.

Bízunk benne, hogy a vizsgálat megvalósulása, azaz „az elmélet és a gyakorlat kooperációja” párosulva egy olyan vizsgálattal, amelynek eredményei lehetővé teszik, hogy lokális szinten a valóságban lássuk bűnügyi helyzetképet - legalábbis az ifjúsági bűnözés vonatkozásában -, megerősítik a viktimológiai vizsgálatok rendszeres elvégzésének szükségességét és elősegítik azok megvalósulását.

3. Statisztika – ami benne van és a mi nincs

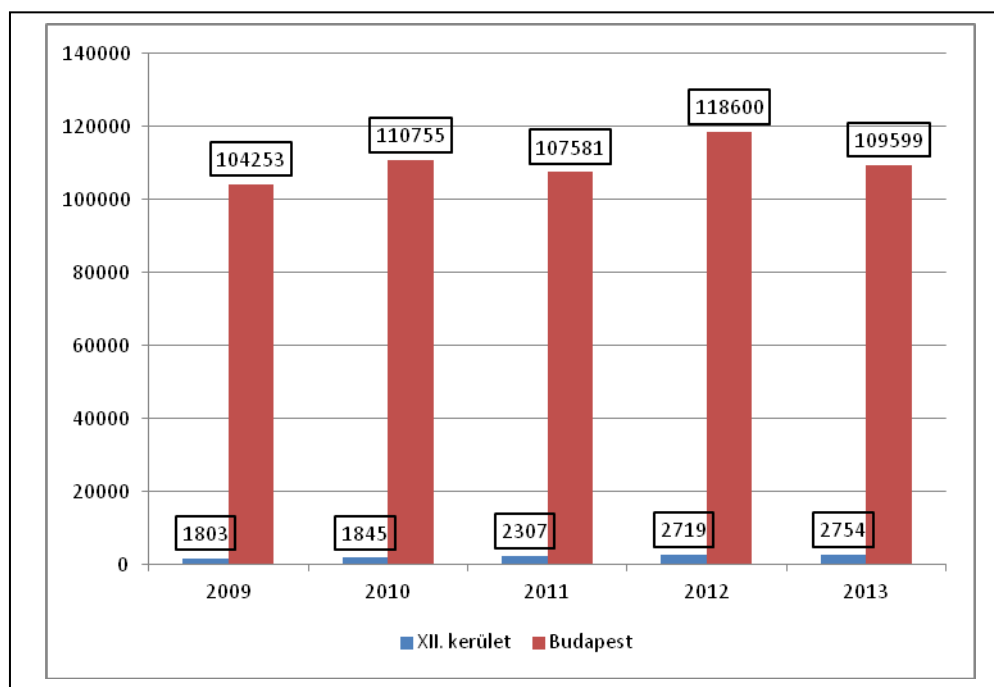
Bűncselekmények

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a bűnügyi statisztikát, vessük össze a 2013. évi statisztikai adatokat a jelen felmérés kapcsán kapott éves prevalenciaértékkel:

Az *1. ábra* ENyÜBS adatai szerint a XII. kerületben történt és a hatóság előtt ismertté vált bűncselekmények számát mutatja, az elmúlt 5 év vonatkozásában:

1. ábra

Az ismertté vált bűncselekmények száma Budapesten, összesen, illetve a XII. kerületben 2009 és 2013 között (N)

Az ábrán szembeűnő, hogy Budapest XII. kerületében ismertté vált bűncselekmények száma az elműlt öt évben (2009-2013) az ismertté vált budapesti összebűnözésnek töredékét teszi csak. Az arányokat tekintve, a vizsgált időszakban, 2,5% vagy az alatti volt a részesedése a kerületnek az ismertté vált budapesti bűncselekmények vonatkozásában.

Ez nem azt jelenti persze, hogy ennyi bűncselekmény történt, hanem azt, hogy a hatóságok ennyiről szereztek tudomást, ennyi esetben indult büntető eljárás bűncselekmény bejelentése, feljelentés vagy hatósági észlelés következtében.

Komoly kérdés, hogy vajon mekkora lehet a látencia, illetve hogy a látencia vajon milyen bűncselekmények vonatkozásában a legnagyobb, illetve mely életkori csoport esetében a legmagasabb?

Erre célzott, felnőtt mintán végzett viktimológiai vizsgálat nélkül nem adható megbízható válasz. A külföldi vizsgálatok eredményeit közlő szakirodalom egyértelműen a gazdasági bűncselekményeket, a kábítószerrel visszaéléseket és a családon belűli erőszakos magatartásokat emeli ki, mint a legnagyobb latenciával bíró bűncselekményeket.

Habár budapesti vonatkozásban a Hegyvidék (XII. kerület) bűnügyi fertőzöttsége az ENyÜBS szerint alacsony, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a lakosság szubjektív

biztonságérzete nem feltétlenül korrelál a bűnügyi statisztikával. Kiváltképp olyan településen, ahol a lakosság összességére jellemző, hogy átlagon felüli jövedelmi helyzetű és társadalmi státuszú. Így a kerület a bűnmegelőzésre is nagyobb erőforrásokat tud fordítani, illetve komolyabb hangsúlyt helyez rá (érzékenyebb a bűnözésre és ezért nagyobb erőfeszítéseket tesz a megelőzés érdekében), illetve azt is tudomásul kell venni, hogy a lakosság egy részét a kisebb értékű vagyonvesztés nem érinti annyira érzékenyen. Számos esetben a sértett úgy gondolja, hogy „nem éri meg” a feljelentéssel járó vesződség és eltekint attól, kiváltképp, ha a megtérülésre nincs esély.

De azt, hogy ez mekkora latenciát jelenthet, arra vizsgálat nélkül nem lehet választ adni. Nagyon speciális jellemzőkkel bíró kerülete Budapestnek a XII.

Azt azonban a jelen vizsgálat alapján meg tudjuk mondani - a vizsgálat eredményei alapján - , hogy a vizsgált korcsoportban (16-17 évesek) minimálisan mekkora a latencia!

Sértettek

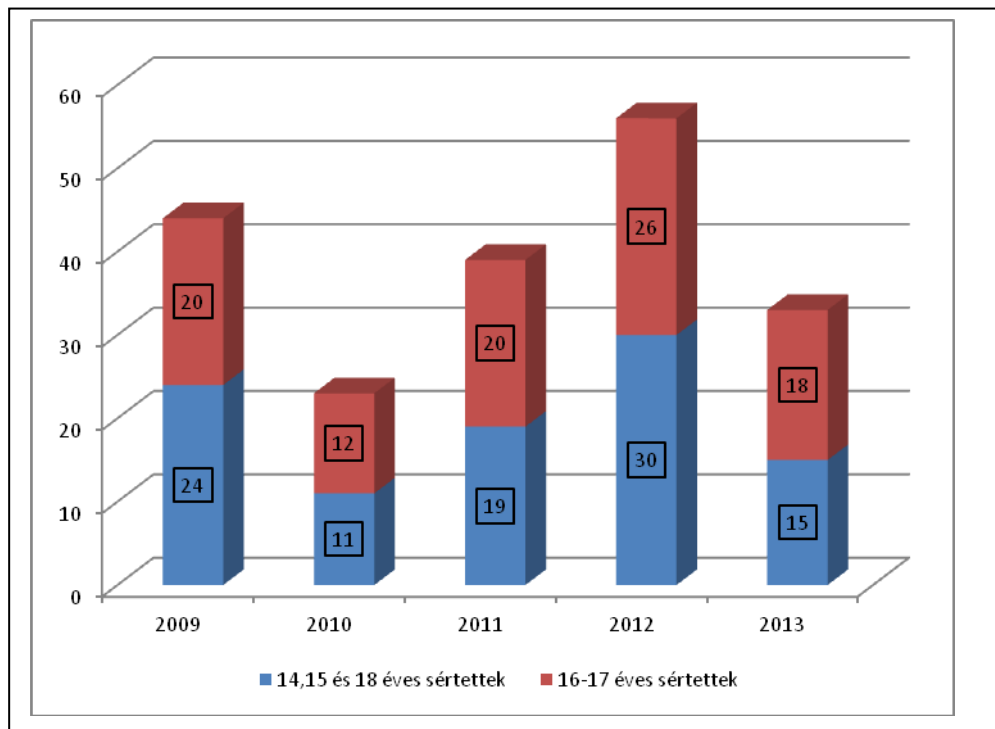
A bűnügyi statisztika nemcsak a bűncselekménnyel és a bűnelkövetővel kapcsolatos jellemzőket tartalmazza, hanem amennyiben ismert, úgy a sértettekről és a sértetté válás jellemzőiről is gyűjt információkat.

A sértettek egy része nem ismert, mert vagy un. áldozat nélküli bűncselekmény miatt indult eljárás vagy pedig a hatóság észlelte a bűnelkövetést, de a sértett személyét nem tudta megállapítani. A sértett lehet természetes személy, illetve nem természetes személy.

A 2. ábra az elmúlt 5 évben a fiatalkorú (14-18 éves), illetve ezen belül 16-17 év közötti sértettek számának alakulását mutatja a XII. kerületben ismertté vált bűncselekmények alapján.

2. ábra

A fiatalok sértettek számának alakulása a XII. kerületben ismertté vált bűncselekmények alapján 2009 és 2013 között (N)

Az ábra szemléletesen tükrözi a XII. kerületben ismertté vált bűncselekmények fiatalok sértettjeinek alacsony számát.

Az összes XII. kerületi sértett 1,3%-át tették ki a fiatalok 2013-ban és korábban sem érte el részesedésük a 2,5%-ot.

Ez az arány az országos, illetve a budapesti átlagnál valamivel alacsonyabb.

2012-ben az ENyÜBS szerint a fiatalok sértettek aránya – országosan - az összes sértett 2,5%-át tette ki, 2013-ban 2,9%-át. A budapesti arányok pár tized százalékponttal alacsonyabbak.

A XII. kerületben ismertté vált fiatalok sértetteknek hozzávetőlegesen egyharmada kerületi lakos, további egyharmada a kerületben tanuló diák és a maradék a kerületen átutazó vagy csak átmenetileg itt tartózkodó fiatal.

A nembeli megoszlása tekintetében 2010-ben, 2012-ben kiegyenlített volt az arány, máskor a fiú sértettek száma meghaladta a lányokét (2009 és 2013), míg 2012-ben a lány fiatalokú sértettek voltak többen.

Azonban még egyszer megjegyezzük, a hatóság előtt ismertté vált fiatalokú sértettek számossága kimondottan alacsony (!)

3.1. Miért vannak ilyen kevesen?

Ennek oka az életkori jellemzőkkel - beleértve a *Singer* (1981), *Van Dijk és Steinmetz* (1983), valamint *Gottfredson* (1984) által leírt „életstílus”-faktort, a szituációs körülményeket és a strukturális nehézségekre adott egyéni válaszokat – hozható összefüggésbe.

Kiemelt indikátorok:

- *szubjektív deviancia illetve bűncselekmény-definíciók;*
- *a jogszabály által definiált és a szubjektív áldozati, sértetti szerep közti konszenzus hiánya;*
- *az elkövető-sértett közti kapcsolat (kicsi szociális távolság, azaz sok esetben jól ismeri egymást az elkövető és a sértett);*
- *a sértett fiatal szégyenérzete;*
- *a sértett fiatal információhiánya;*
- *az életkorból adódó bizonytalanság, tanácstalanság és a sérelem közlésének következményeitől való félelem;*
- *az un. felnőtt „support system” hiánya.*

Jelen vizsgálat eredményei szerint az iskolában történt, büntetőjogi értelemben bűncselekménynek (vétségnek vagy büntettnék) minősíthető cselekményt elszenvedett diákok aránya a mintában 38% volt (N=131) . Azaz gyakorlatilag minden 3. megkérdezett diák elszenvedett - a vizsgálatot megelőző egy évben - valamilyen bűncselekménynek minősíthető sérelmet az iskolájában.

Az elszenvedett cselekmények száma magasabb volt, mint a sértettek száma, hiszen számos esetben előfordult, hogy a sértett fiatal többféle incidenst is megjelölt. A 131 érintett diák 160 eseményről számolt be.

A sértetti éves prevalencia 38%-os volt, azaz 131 diák számolt be arról, hogy a vizsgálatot megelőző évben legalább egy alkalommal a kérdőívben szereplő valamely cselekmény¹² megtörtént vele az iskolájában.

Ha pusztán ezeket az adatokat vesszük alapul, amelyekről tudjuk, hogy valóban megtörténtek, és bizonyosan a XII. kerületben realizálódtak, sőt jellemzően 2013-ban történtek, és összevetjük őket a hivatalos kriminálstatisztikai adatokkal, amely szerint 18 olyan bűncselekmény vált ismertté a XII. kerületben 2013-ban, ahol a sértett 16-17 éves fiatal volt. akkor megállapíthatjuk, hogy az ismertté vált bűncselekmények száma jóval alatta maradt a vizsgálati mintában, csak az iskolán belül mért 160 cselekménynek.

Ha jól számolunk, akkor a latencia ez esetben 9-szeres, azaz kilencszer több cselekményről van tudomásunk a sértettek önbevallása alapján, mint amennyi a hatóság tudomására jutott. (Itt jegyezzük meg, hogy hasonló eredményekre jutottak nemzetközi vizsgálatok is ebben a korcsoportban!)

Ez a latenciaérték pusztán azt mutatja, és nem szerencsés másként értelmezni(!), hogy a megtörtént bűncselekményeknek csak egy töredéke jut a hatóságok tudomására.

Továbbá minél fiatalabb a sértett személye, illetve minél kisebb a szociális távolság az elkövető és a sértett között, annál nagyobb latencia valószínűsíthető.

Ez nem a bűnüldözés, a bűnüldöző hatóság eredménytelenségét tükrözi, pusztán azt, hogy a lakosság vagy a sértettek nem igénylik feltétlenül minden esetben a hatósági beavatkozást(!) vagy bizonyos okok miatt nem tudnak, mernek a hatósághoz fordulni.

Ugyanakkor ráirányítják a figyelmet arra, hogy viktimológiai vizsgálatok hiányában pusztán a kriminálstatisztikai adatok alapján történő intervenciók vagy megelőzési stratégiák esetlegesek. Legtöbbször alacsony hatásfokúak és költségesek.

És akkor még nem is szóltunk a megkérdezettek ama 39,7%-áról, akik azt jelezték, hogy érte már valamilyen „kellemetlenség” őket akkor, amikor este elmentek otthonról¹³. A sértettek elmondása alapján az esetek közel 40%-a bűncselekménynek minősíthető (lopás, rablás, testi

¹²A következő dolgok közül előfordult-e veled valamelyik az elmúlt egy évben az iskoládban? „elloptak tőlem valamit”, „erőszakkal elvettek tőlem valamit”, „megverték”, „pénzt vagy más értéket akart tőle valaki és megfenyegetett”, olyan dologra kényszerítettek, amit nem akartam megtenni”, „valaki rá akart venni, hogy kábítószeret fogyasszak”, szexuálisan zaklattak”.

¹³„Ért-e már valamilyen kellemetlenség, amikor este lementél otthonról?”

sértés, zaklatás, személyi szabadság korlátozása) és minden harmadik cselekmény a XII. kerületben történt. (Ez plusz 23 esetet jelent.)

4. A vizsgálat módszertana

Céltott viktimológiai (és bűnmegelőzési) vizsgálatot végeztünk a 16-17 éves középiskolás fiatalok körében, amelynek célja az volt, hogy feltárjuk

- *mekkora az áldozattá válás elterjedtsége és annak jellemzői körükben;*
- *melyek a fő kockázati tényezők és kockázati magatartások mind az áldozattá, mind pedig az elkövetővé válás szempontjából a célcsoport körében; valamint*
- *milyen bűnmegelőzési eszközöket tartanának a megkérdezettek leghatékonyabbnak a bűnözés visszaszorítása és az áldozattá válás elkerülése érdekében.*

Ahhoz, hogy megalapozott, a tényeken alapuló és arra reagáló bűnmegelőzési program indulhasson útjára elengedhetetlenek olyan kutatások, amely a fentiekben jelzett kérdésekre igyekeznek válaszokat találni.

A vizsgálat helyszíne

A vizsgálatra Budapest XII. kerületének középiskoláiban került sor, így a vizsgálati eredmények is csak erre a mintára vonatkoznak. A vizsgálatban a következő iskolák vettek részt:

- *Budai Középiskola,*
- *Sashegyi Arany János Általános Iskola és Gimnázium,*
- *Városmajori Gimnázium és Kós Károly Általános Iskola,*
- *Tamási Áron Általános Iskola és Német Kéttannyelvű Gimnázium,*
- *Osztrák-Magyar Európaiskola Budapest.*

Megkerestük még az állami fenntartású intézmények közül a Fekete István Általános Iskola és Előkészítő Szakiskolát, továbbá a Lauder Javne Zsidó Közösségi Óvoda, Általános, Közép- és Szakiskolát, továbbá a SOTE Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumot.

Míg az első két iskola elutasította a vizsgálatban történő részvételt, a SOTE Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumtól maximális együttműködést és segítséget kaptunk, azonban

az adatfelvétellel kapcsolatos módszertani problémák miatt a mintából ki kellett hagynunk őket.

Mintavételi keret

A mintavételi keretet a XII. kerület középiskoláinak 10. osztályaiban tanuló magyar anyanyelvű vagy magyarul jól beszélő diákok alkották.

A kerületben 8 olyan középiskola van, amelyre a mintavételi keret feltételrendszere kiterjeszhető volt. Ebből kettő elutasította a részvételt, egy pedig módszertani problémák miatt nem került a mintába.

A mintaválasztás

A mintaválasztásnál figyelembe vettük, hogy a kerületben különböző iskolatípusok működnek. Szükséges hangsúlyozni azonban, hogy szakközépiskola és szakiskola elenyésző számban működik. Mivel a mintába kerülő intézményeknek a mintavételi keretben foglalt életkori specifikációnak is meg kellett felelniük, és az egyik vonatkozó intézmény elutasította a részvételt, így szakiskolai osztályból csak egy, szakközépiskolaiból pedig három került a mintába. Ezek mind a Budai Középiskolába tartoztak.

A mintaválasztás alapvetően random módszerrel történt, de ahol csak két osztály volt a 10. évfolyamon, ott értelemszerűen mindkét osztály bekerült a mintába. Ahol nem, ott a páratlan számú osztályok (pl. a,c,e...)

Egyetlen iskola volt, ahol nem a 10. osztályosok, hanem a 9. osztályosok körében történt az adatfelvétel. Ennek oka, hogy a 9. osztályosok alapvetően 10. osztályos korúak, csak a 8. osztályt követően egy év nyelvi előkészítőn vettek részt.

Összesen 15 osztályban került sor az adatfelvételre. Ezek megoszlása a következő volt:

1. táblázat

A mintába került osztályok eloszlása iskolánként és a képzés típusa szerint (N)

Iskola	Gimnázium	Szakközép.	Szakisk.
Arany János	2		
Budai Középiskola	2	3	1
VMG	3		
Tamási Áron	2		
Osztrák-Magyar Iskola	2		

A vizsgálat során összesen 356 fiatal töltötte ki a kérdőívünket. Ez valamivel kevesebb, mint amit terveztünk, a különbség elsősorban a mintavételi keret feltételeinek megfelelő, de a mintába bizonyos okok miatt nem került iskolák hiányával magyarázható.

Az elutasítás mögött számos ok lehet. Azonban az iskolákkal történő kapcsolatfelvétel során meglehetősen erős bizalmatlanságot tapasztaltunk. Mint megtudtuk ennek oka az volt, hogy a közelmúltban – állítólag – az önkormányzat megbízásából sor került az iskolákban kérdőíves felmérésre (a vizsgálat célját és konkrét célcsoportját nem ismerjük). Ebben több szenzitív adatot is kértek a megkérdezettektől (pl. kábítószer-fogyasztás), majd az adatfeldolgozást követően „kikerültek” a vizsgálati eredmények egy-egy iskolára vonatkoztatva, ami rontotta, illetve érdemtelenül negatív irányba befolyásolta egy-egy intézmény megítélését.

Továbbá azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy jelen vizsgálat is meglehetősen kényes területet érint; és az eredmények nemcsak a résztvevő iskolák, de bizony a rendőrség vonatkozásában is kellemetlenek lehetnek.

A mintaválasztás és az adatgyűjtés a módszertani szempontok és a tudományos kutatásokkal kapcsolatos, illetve a személyes adatok védelméről szóló jogszabályok betartása mellett történt¹⁴.

A 356 kitöltött kérdőívből 12-öt a mintából kizártunk, mert a kitöltés komolytalan volt. Így mindösszesen 344 fő, illetve kitöltött kérdőív alkotta a vizsgálati mintát.

¹⁴ A vizsgálat az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXIII. törvény előírásait betartva készült. Az adatfelvételtől és az elutasítás lehetőségéről a mintába került tanulók szüleit értesítettük. A kérdezést megelőzően, írásban mindössze 6 diák és/vagy szülője utasította el a részvételt.

A vizsgálat módszere

Az adatgyűjtés módszerülönkítő kérdőívek alkalmazását választottuk, mert a kutatás célkitűzéseinek ez felelt meg a legjobban. A kérdőívek alkalmazása révén strukturált egymással összevethető válaszokat kaphattunk a vizsgálatba bevont fiataloktól. Az egységes adatgyűjtési módszer lehetővé tette a válaszok összehasonlíthatóságát a különböző iskolákban is.

Az adatgyűjtés anonim volt. A megkérdezettek nem kaptak semmilyen személyes azonosítást lehetővé tevő kódszámot, és nem volt szabad feltüntetni sem a nevüket, sem semmilyen más azonosításra alkalmas adatot a kérdőíven. Az anonimitás teljes biztosításával javítható volt a kapott válaszok validitása. Az adatok felvételére a vizsgálatban résztvevő iskolákban, tanórák keretében került sor, kutatási asszisztens felügyelete mellett. Az adatfelvételt irányító munkatársak beszámolója szerint a megkérdezett fiatalok szívesen válaszoltak a kérdésekre és az anonimitást biztosító intézkedések hatására, mint azt később elmondták, olyan kérdésekre is válaszoltak és olyan eseteket is leírtak, amelyeket nyíltan nem mertek volna felvállalni. Összességében megállapítható, hogy a választott adatgyűjtési módszer megfelelt a várakozásainknak és alkalmasnak bizonyult a kutatás elvégzéséhez szükséges adatok kellő validitású és reliabilitású összegyűjtésére.

Az adatfelvétel

Az adatfelvételre 2014 márciusában és áprilisában került sor. A vizsgálatban való részvétel önkéntes volt. Nyílt válaszmegtagadásról az adatfelvételt vezető asszisztenseink nem számoltak be. Az adatfeldolgozás során néhány esetben megállapítható volt, hogy a kérdőíveket komolytanul tölték ki, ezeket az adatlapokat (12 db-ot) az adatfeldolgozásból kizártuk. A kitöltött adatlapok az Országos Kriminológiai Intézetbe kerültek, az érintett iskolák a kutatás eredményeiről csak az összesített adatok feldolgozása után kapnak majd információt.

Az adatfeldolgozás

A kitöltött kérdőívekben szereplő adatokat kódoltuk, számítógépen rögzítettük, majd az adatfeldolgozást SPSS statisztikai programcsomag segítségével végeztük.

A VIZSGÁLATI EREDMÉNYEKRŐL

A vizsgálati eredmények bemutatása során csak aggregált adatokat közlünk. Iskolák szerint bontásban nem, csak egy-egy háttér vonatkozásában mutatunk be a keresztátlás elemzés során kapott eredményeket.

A felmérés adatbázisa kizárólag a kutatásvezetőnél elérhető. Lehetőség van iskola-specifikus leválogatásra, azaz arra, hogy igény esetén az érintett iskola megkapja a saját intézményére vonatkozó vizsgálati eredményeket.

Ezt írásban (e-mail-ben) kell kérni (ritter@okri.hu), a válasz pedig közvetlenül az intézményvezető e-mail címére érkezik. Így az iskolavezető dönt ezen vizsgálati eredmények közzétételéről, felhasználásról.

Hangsúlyozni szeretném, hogy a közzétett vizsgálati eredmények célja, hogy ne vélekedéseken, hanem tényeken alapuló ifjúsági bűnmegelőzési program terveződhessen, illetve indulhasson a kerületben.

5. Vizsgálati eredmények

A vizsgálati eredmények bemutatására a kérdőívben is alkalmazott négy blokkban, jelen esetben, *fejezetben* kerül sor.

Az első blokk a kérdőívben a *szubjektív biztonságérzettel és a személyes érintettséggel* kapcsolatos kérdéseket tartalmazott. A második az *iskolában előforduló devianciák és viktimizációs tapasztalatok* megismerését célozta. A harmadik a fiatalok *rendőrökkel és bűnmegelőzéssel kapcsolatos attitűdjét és véleményét* vizsgálta, míg a negyedik blokk független változókat tartalmazott, *a válaszadó személyével és kockázati magatartásokkal összefüggő kérdéseket*.

5.1. Szubjektív biztonságérzet és személyes érintettség

A bűnözés nem irracionális jelenség – írja *Sessar (1997)*. Egy olyan társadalmi jelenség, amelyre más társadalmi problémákhoz hasonlóan csak társadalompolitikai eszközökkel válaszolhatunk.

A bűnözés a társadalmi kontrollmechanizmus függvényében értelmezhető, amibe beletartoznak a törvények, a feljelentési hajlam, a bűnfelderítés és a bűnüldözés eredményessége, az igazságszolgáltatás gyakorlata. Összességében tehát elmondható, hogy a bűnözés nem független változó.

Probléma, hogy bűnözés alatt a szakemberek és az átlagos állampolgárok nem mindig értik ugyanazt. Szakmai értelemben a bűnözésbe bekerülő jelenségek függenek a büntetőjogi normáktól, azaz attól, hogy milyen cselekményeket minősít a hatályos büntetőjogi kódex bűncselekménynek. Erről azonban az átlagembereknek, amennyiben ezek nem illeszkednek a szokások és az erkölcsi normák közé, nincs feltétlenül tudomásuk.

Már csak azért sem, mert a büntetőjogi normák időben is változnak. Tehát a bűnözés mindig csak egy adott társadalmi valóság kontextusában értelmezhető, azaz, mint azt *Kó (2003)* megállapítja, nincs *abszolút bűnözés-fogalom*¹⁵. Ráadásul, mint azt továbbvezeti, „a társadalom sem tekinthető egységes entitásnak, csoportokra, rétegekre bomlik, amelyek önálló érdek- és értékrendszerekkel, saját normarendszerrel jellemezhetők”. Így bár a bűnözés értelmezésének alapja a büntetőjogi normaszegés, ennek megítélésében és interiorizálásában a társadalom egyes tagjai vagy csoportjai nem feltétlenül értenek egyet. Mint azt *Király Tibor*

¹⁵ Kó J. (2004): A bűnözéstől való félelem. In: (Szerk. Irk F.) Áldozatok és vélemények. OKKri, Budapest. 57.old.

(1997) is megfogalmazta, „*Hajlamosak vagyunk többé-kevésbé csak azt bűnözésnek tartani, aminek amorális tartalma van*”¹⁶.

Ezért a kérdőív összeállítása során a viktimológiai blokkban az egyes büntetőjogi értelemben bűncselekménynek minősített magatartásokat körülírtuk¹⁷ a megkérdezettek számára, illetve nyitott kérdésben kértük a válaszadókat, hogy ha kellemetlenség érte őket, írják le azt saját szavaikkal.¹⁸

Ez a megközelítés a vizsgálat, illetve a vizsgálat eredményei szempontjából azért bír meghatározó relevanciával, mert a bűnözés, aminek a hatását és jellemzőit elemezni szeretnénk nem ugyanazzal a jelentéssel bír valamennyi egyén számára.

Kiváltképpen igaz ez jelen célcsoport vonatkozásában, ugyanis a fiatalok talán a felnőtteknél még érzékenyebbek az igazságtalanságokra és normakövető magatartásukat nem a jogszabályok, hanem a szocializáció során elsajátított viselkedésminták és értékek, illetve a kortárs csoport *érték és normarendszere határozza meg. A fiatalok, amint a felnőttek jelentős része sem ismeri a büntető jogszabályokat, amint az nem is várható el tőlük!*

5.1.1. Közbiztonság, biztonságérzet

A közbiztonság helyzete és az emberek biztonságérzete nagyon különböző lehet. A bűnözés növekedésétől való félelem nem mozog együtt a bűnözés növekedésével.

Azaz a jó közbiztonság nem feltétlenül mutat összefüggést az emberek biztonságérzetének javulásával, illetve az emberek biztonságérzete sem korrelál minden esetben a közbiztonság állapotával. Hiába a kedvező statisztika, ha az egyének veszélyeztetettség érzik magukat. A veszélyeztetettség érzését a *média* nagymértékben tudja befolyásolni¹⁹. Ezen kívül a *közbiztonság*, illetve a bűnözés szubjektív megítélésére a *mikrokörnyezetben* történő

¹⁶ Király T. (1997): Rendszerváltás és bűnözés. In (szerk. Irk. F.) Társadalmi átalakulás és bűnözés. 15. old.

¹⁷ lopás: elloptak tőlem valamit

rablás: erőszakkal elvettek tőlem valamit stb.

¹⁸ „Ért-e már valamilyen kellemetlenség, amikor este elmentél otthonról?” „Ha igen, mi történt (Írd le röviden!)”

¹⁹ A média befolyásoló hatásában fellelhető magyarázó elvek:

1. ha kiemelkedőnek érzünk valamit, akkor azt általánosabbnak is tekintjük;
2. csak a rossz, a negatív hír a hír, így a folyamatos negatív információzuhatag fenntartja a rossz érzést, a veszélyeztetettség érzését;
3. nincs támpontunk a bűncselekmény hátterét illetően (pl. hiányzik a motívum mögüle, nem érthető a cselekvés indítéka stb.)
4. a média sokszor nem mutatja be azok a lehetőségeket, ahogy el lehet kerülni vagy elkerülhető lett volna a sértetté válás. Tehát a tehetetlenséget, kiszolgáltatottságot erősíti azt emberekben.

kommunikáció, a *személyes tapasztalat* és jelentős mértékben az *életmód* és az *életstílus* is hatással van.

Boers (1991) szerint az egyének félelme nem más, mint a tömegtájékoztatás gyakran túlzó beszámolóira adott irracionális válasz²⁰.

A bűnözési félelem társadalmi következményei/veszélyei:

- „egyszerűsítő beállítódás”: folyamatosan fennálló feszültségi állapot esetén a gondolkodás sematikussá válik;
- megnő az előítéletesség, a bűnbakképzés iránti igény;
- öngerjesztővé válik a feszültség.

Miért kell foglalkozni a szubjektív biztonságérzettel?

Többek között azért is, mert ha az emberek félnek és magukra hagyottnak érzik magukat, úgy érzik, hogy nem bízhatnak a rendőrségben, elkezdhetik maguk kezükbe venni a „dolgok” intézését” és az őket ért sérelmek megtorlását.

„Mi a véleményed a budapesti közbiztonsági helyzetről?”

Megkértük a fiatalokat, hogy egy ötfokú skálán értékeljék Budapest közbiztonsági állapotát.

Az 1-es azt jelentette, hogy nagyon rossz, az 5-ös pedig, hogy nagyon jó.

A fiatalok által adott átlagérték 3,0 volt, azaz a megkérdezettek közepesnek ítélték a jelenlegi közbiztonsági állapotot a fővárosban.

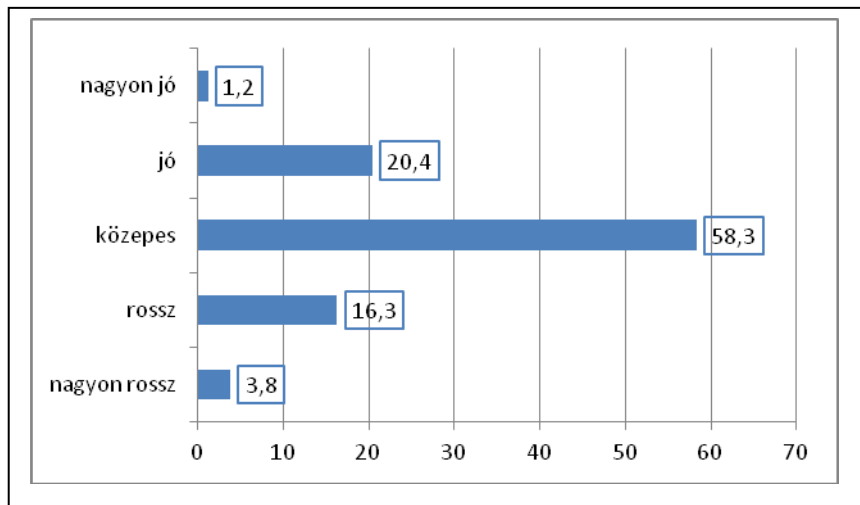
A válaszadók 20,1%-a, azaz minden 5. fiatal szerint rossz vagy nagyon rossz, azonban közel ugyanilyen arányban vélték úgy, hogy a fővárosban jó vagy nagyon jó (21,6%) Budapest közbiztonsága.

A következő grafikon szemléletesen tükrözi a megkérdezett fiataloknak a főváros közbiztonsági helyzetével kapcsolatos megítélését.

²⁰ Boers, K. (1991): Kriminalitátsfurcht, Pfaffenwiler. Boers.t idézi: Korinek L. (1997): Békés egymás mellett féltés vagy félelem a bűnözéstől Közép-Kelet-Európában. In: (szerk: Irk F.): Társadalmi átalakulás és bűnözés. OKKrl, Budapest. 148. old.

3. ábra

„Mi a véleményed a budapesti közbiztonsági helyzetről?” (%)

A bűnözési félelemmel kapcsolatos, felnőtt népesség körében végzett vizsgálatok eredményei azt mutatták, hogy a bűnözéstől való félelem összekapcsolódhat a veszélyeztetettség érzésével és a kedvezőtlen szociális jellemzőkkel. Így a szociálisan depriváltak vagy kedvezőtlenebb helyzetűek rosszabbnak ítélik a hazai közbiztonság állapotát is. Hiszen ezek az érzések nagymértékben összefüggnek az érdekérvényesítési készséggel és lehetőségekkel, illetve a társadalmi státusszal kapcsolatos biztonságérzettel.

Jelen vizsgálatban a minta jellemzői nem teszik lehetővé, hogy megkülönböztessük a szakiskolába, szakközépiskolába és a gimnáziumba járókat, ugyanis megkérdezettek között csak egy szakiskolai osztály, illetve 3 szakközépiskolai osztály volt. Azok is egy olyan iskolában, ahonnan még két gimnáziumi osztály is bekerült a mintába. Így valid eredményeket bizonyos kérdések kapcsán az iskolatípusok vonatkozásában nem adhatunk.

Ugyanakkor van egy olyan független változó, amely hozzásegíthet részletesebben megvizsgálni a célcsoport Budapest főváros közbiztonsági helyzetének megítélését.

Tudjuk, hogy a kérdésre adott válaszok átlagtól való eltérése relatíve alacsony (0,795) volt. Kérdés, hogy van-e olyan, és ha igen, melyik az változó, amely befolyást gyakorolhat a közbiztonsági helyzettel kapcsolatos attitűdre?

Először nyilvánvalóan az érintettséget vizsgáltuk, ahol azt találtuk, hogy az iskolán belül előforduló viktimizációs érintettség nem gyakorol érdemben hatást a megkérdezettek közbiztonsággal kapcsolatos véleményére.

Annál inkább azonban

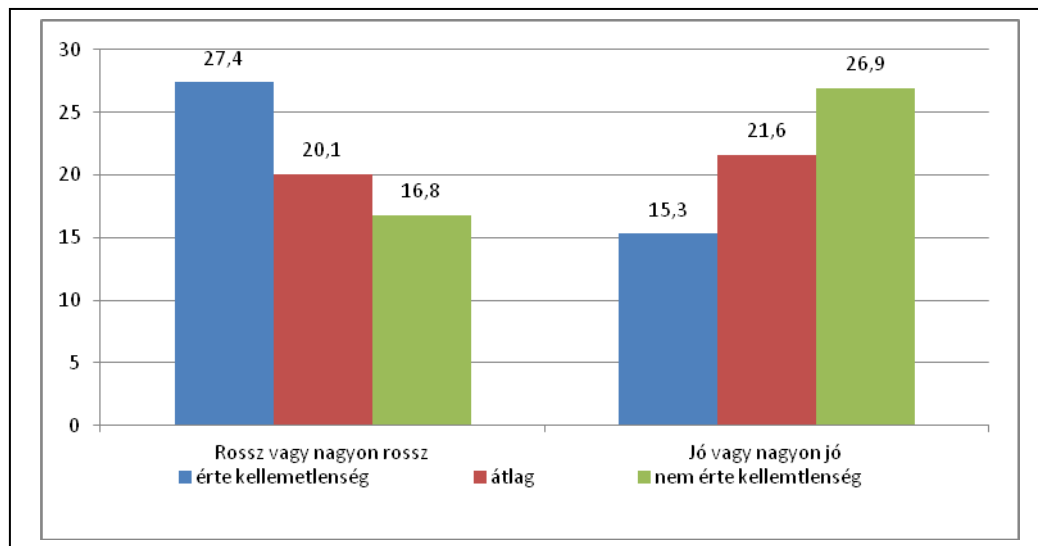
- a) az iskolán kívüli, személyes viktimizációs tapasztalat, illetve meglepő módon,
- b) a tanulmányi előmenetel személyes megítélése.

a) Az iskolán kívüli személyes viktimizációs tapasztalat nagyon sokrétű a megkérdezetti körben; sokféle amorálisnak ítélt cselekményt – köztük számos esetben nem bűncselekményt – is kellemetlen élményként írtak le a válaszadók.

Azonban – függetlenül az un. „kellemetlenség” formájától és jellegétől – a viktimizációt elszenvedettek az átlagnál jóval rosszabbnak értékelték Budapest közbiztonsági helyzetét (27,4% vélte rossznak vagy nagyon rossznak), a személyes negatív tapasztalattal nem rendelkezők, pedig az átlagnál jobbnak (csak 16,8%-uk jelölte rossznak vagy nagyon rossznak).

4. ábra

„Mi a véleményed a budapesti közbiztonsági helyzetről?” (%)

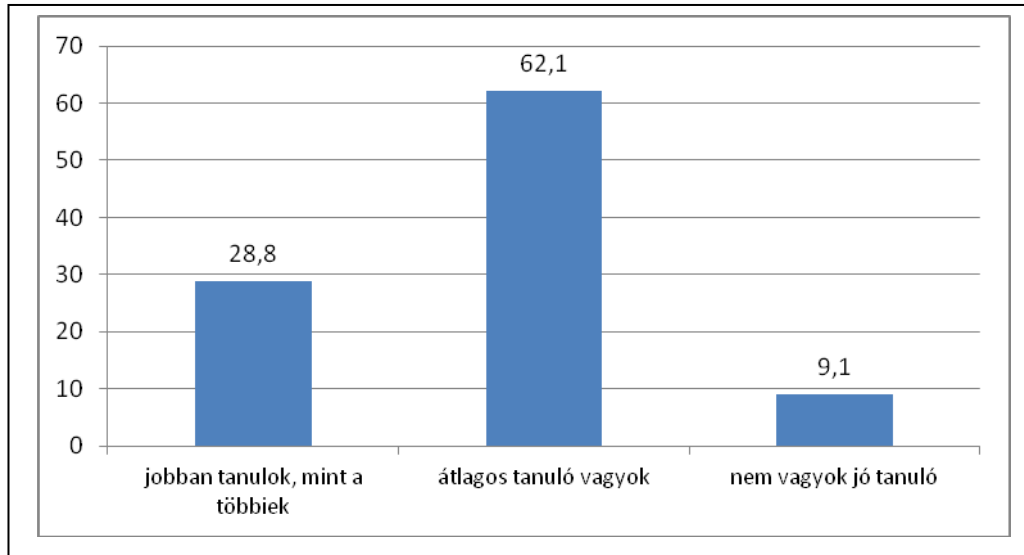

b) A tanulmányi előmenetel személyes megítélése, az osztálybeli szerep-, illetve helyzetértékelés - függetlenül attól, hogy megalapozott, igaz vagy sem – szintén olyan változó, amely szignifikáns összefüggést mutat a biztonságérzettel.

A mintába került fiatalokat arra kértük, hogy jelöljék meg, hogy az osztály többi tanulójához képest milyen tanulónak tartják magukat.

5. ábra

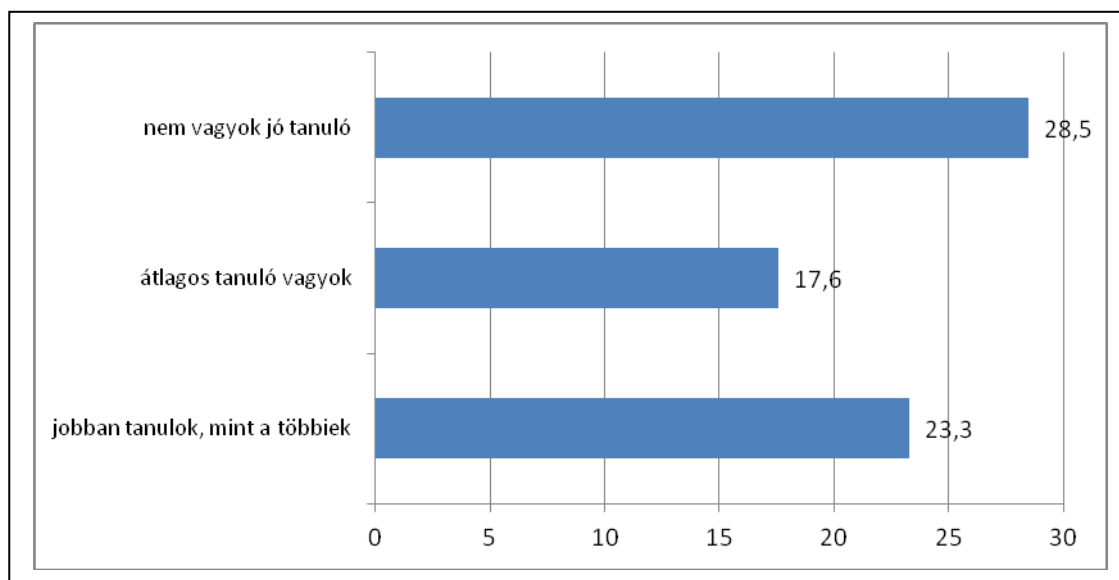
Az osztály többi tanulójához képest milyen tanulónak tartod magad? (%)

Rendkívül érdekes, hogy saját bevallás szerint mind az átlagnál jobban, mind pedig az átlagnál rosszabbul tanuló megkérdezettek (azaz a két „szélsőérték”) az átlagnál (20,1%) rosszabbnak minősítette Budapest közbiztonsági helyzetét. A „rosszul tanulók” között egészen magas volt a közbiztonság állapotát rossznak vagy nagyon rossznak minősítők aránya. De a magukat átlagosnál jobb tanulóként definiálók csoportja is a kérdésre kapott középértéknél alacsonyabbra értékelte a főváros biztonságát

6. ábra

„Mi a véleményed a budapesti közbiztonsági helyzetről?” (%)

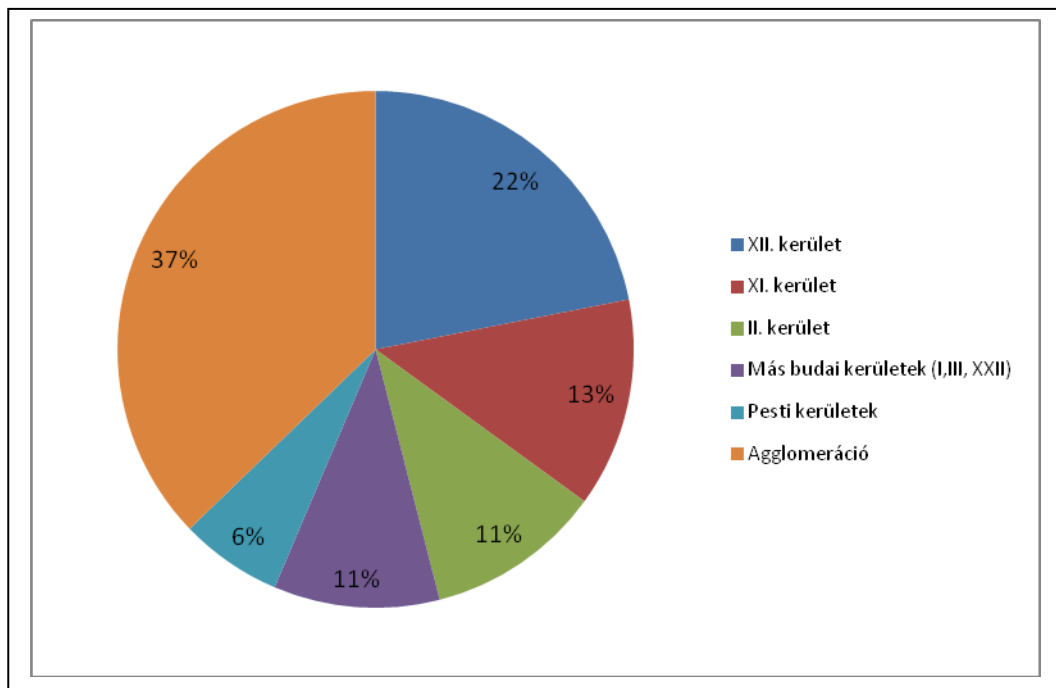
A XII. kerület és a közbiztonság

Megkérdeztük a fiatalokat, hogy mit gondolnak a XII. kerület közbiztonságáról. Vajon itt több bűncselekmény történik, mint más kerületekben vagy kevesebb? Jobb-e a közbiztonság helyzete vagy rosszabb, mint más kerületekben?

Ahhoz, hogy a kérdésekre adott válaszokat értelmezni tudjuk, vizsgáljuk meg a mintába kerültek lakóhely szerinti összetételét.

7. ábra

A mintába kerültek lakóhely szerinti összetétele (%)

A mintába került fiatalok közül minden harmadik az agglomerációból (Budapesten kívülről) jár valamely XII. kerületi középiskolába és csak minden ötödik (22%) kerületi lakos. Jelentősnek mondható még a XI. és a II. kerületben lakók aránya (ők együttesen meghaladják a XII. kerületben lakókéét).

A lakóhely egy olyan változó, amely meghatározó jelentőséggel bír a kerületi közbiztonság megítélése kapcsán. Vizsgáljuk meg, hogy ez így van-e, azaz van-e különbség a XII. kerület közbiztonságának megítélésében a kerületi és a kerületen kívüli lakhellyel rendelkező megkérdezettek között?

A mintába kerültek a XII. kerületet a budapesti átlagnál biztonságosabb kerületnek tartják. A megkérdezettek 55,9%-a szerint a legbiztonságosabb 10 kerület közé tartozik a XII., sőt minden ötödik válaszadó szerint a legbiztonságosabb 3 közé (20,1%). 58,4%-uk szerint itt jobb a közbiztonság, mint máshol Budapesten.

Ez a kedvező megítélést erősíti, hogy a XII. kerületben lakó válaszadók 77%-a gondolta úgy, hogy lakóhelye a legbiztonságosabb 10 budapesti kerület közé tartozik és minden 3 XII. kerületi diák szerint a legbiztonságosabb 3 közé sorolható. 84,6%-uk szerint itt jobb a közbiztonság helyzete, mint máshol Budapesten.

Ettől függetlenül minden harmadik XII. kerületi megkérdezett szerint (38,7%) vannak olyan részei a kerületnek, ahová este nem szívesen mennek, vagy nem mernek egyedül elmenni a bűnözés miatt. Ezek a következők:

- *Városmajor (a legtöbben ezt jelölték meg),*
- *Kis svábhegyi erdő,*
- *Déli pályaudvar (elsősorban az aluljárós rész).*

Az adatfelvétel óta sor került olyan önkormányzati fejlesztésekre, beruházásokra, amelyek a Városmajor biztonságosabbá tételét szolgálták. Kérdés, hogy a lakosság szubjektív biztonságérzete is javult e pl. a „Major” vonatkozásában?

Említették még a Gesztenyés kertet, illetve a Vérmezőt. Ez utóbbi ugyan az I. kerülethez tartozik, de a megkérdezettek nem kerületekben gondolkodnak, és jellemzően nincs is tudomásuk, nem is érdeklik őket a kerülethatárok.

Számukra alapvetően indifferens volt, hogy melyik kerületre vonatkozott némely kérdés („Van-e olyan része a kerületnek, ahová nem mersz este egyedül elmenni a bűnözés miatt?”)²¹. A mintába kerültek 31,5%-a válaszolt igennel, és általánosságban a

- szűk, „kihalt” utcákat;
- erdős, ligetes, bokros területeket,
- aluljárókat nevezték meg.

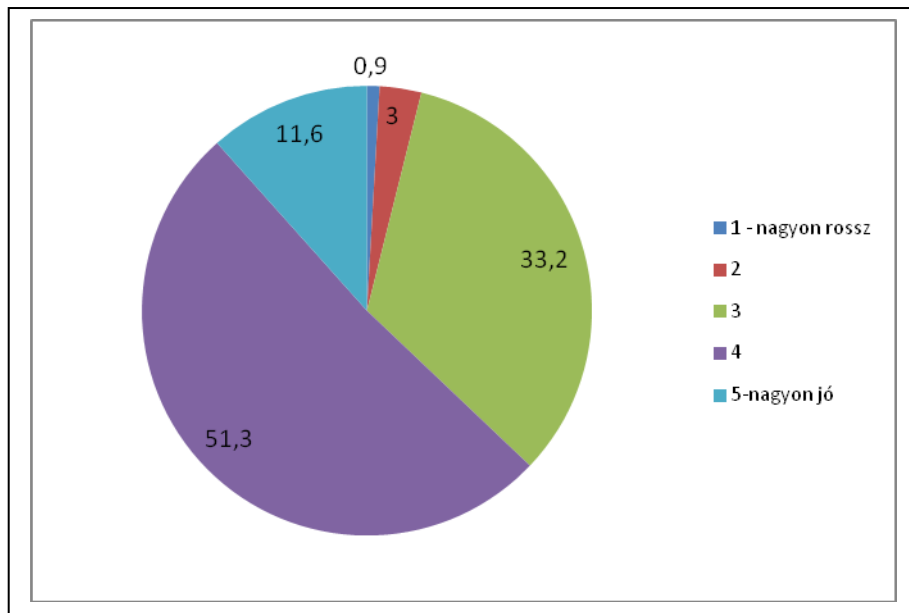
Ezen kívül célzottan a VIII. kerületet említették, mint olyan helyet, ahová este nem mernek, mernének egyedül elmenni.

²¹ Az adatgyűjtés során egyértelművé vált, hogy egyrészt lényegtelennek gondolják a megkérdezettek, hogy hányadik kerületben vannak, de több ízben az is előfordult, hogy nem tudták megnevezni, hogy iskolájuk Budapest melyik kerületében található.

Kontrollkérdésként használtuk a „*Mi a véleményed a XII. kerület közbiztonsági helyzetéről*” c. kérdést, amelyre a megkérdezetteknek válaszul egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett megjelölniük egy értéket, azaz osztályozniuk kellett a helyzetet. (Az 1-es azt jelentette, hogy nagyon rossz, az 5-ös pedig, hogy nagyon jó).

8. ábra

„*Mi a véleményed a XII. kerület közbiztonsági helyzetéről*” (%)

Az ábra jól szemlélteti, hogy a megkérdezettek 62,9%-a szerint jó vagy nagyon jó a közbiztonság a XII. kerületben. A kapott arányszámok megerősítik, hogy a mintába kerültek alapvetően biztonságosnak ítélik a kerületet és jobb vagy jóval kedvezőbb közbiztonsági helyzetűnek a többi kerületnél²².

Ezt erősíti egyébként, hogy a lakóhelyről az iskolába történő eljutást szintén biztonságosnak minősítették a megkérdezettek. A válaszadók 84,5%-a biztonságosnak vagy nagyon biztonságosnak ítélte.

Kinek a feladata a közbiztonság javítása?

Az ilyen típusú kérdésekre – a felnőtt mintán végzett vizsgálatokban - a válaszadók jellemzően a rendőrség, a kormány, a polgárőrség és egyéb rendvédelmi szervek szerepét emelik ki.

²² A nem és közbiztonsági helyzet értékelése nem mutatott szignifikáns összefüggést.

A mintába kerültek jelentős többsége (92%) is hasonlóan gondolja, és szintén ezektől a szervezetektől várja a közbiztonság javítását (ezen belül is elsődlegesen a rendőrségtől [74,3%]). Azonban volt a megkérdezettek között egy olyan kisebbség is (8%), akik a polgárokat, és globálisan a társadalmat jelölték meg, illetve megosztanák a közbiztonság javításának feladatát és felelősségét a lakosság és a közrendvédelmi, illetve állami szervek között. Ők a társadalmi bűnmegelőzés egyik lényegi elemét jelölték meg válaszukban.

Közérzet, biztonságérzet a kerületben

A közérzet, biztonságérzet feltérképezésére az a helyi helyzetre, problémákra vonatkozó adatok nyújtanak lehetőséget.

A globális – tehát nem feltétlenül a bűnözéssel kapcsolatos problémák által okozott szorongás – megítélésünk szerint – erőteljesen összekapcsolódik a fiatalok tágabb és közvetlen környezetben megélt tapasztalataival, a mindennapi zavaró jelenségek által keltett frusztrációval. Úgy tűnik, hogy a fiatalok közérzetének alakulásához ezek a tényezők komolyan hozzájárulnak, és egyfajta bizonytalanságérzést eredményezhetnek. Ugyanis a környezetünkkel kapcsolatos félelmek minden jel szerint erősen meghatározzák hangulatukat, közérzetüket.

A rossz közérzet pedig jellemzően rossz szubjektív biztonságérzettel párosul.

2. táblázat

Mennyire tartod a XII. kerületben problémának a következőket?

<i>Problémák</i>	A probléma súlyossága 1-5 skálán (ahol 1= egyáltalán nem probléma; 5= súlyos probléma) ÁTLAGÉRTÉK
az utcai zaj, forgalom	2,6
félelem a bűnözéstől	2,4
lakók nyugalmának éjszakai megzavarása	2,7
kábítószeresek	2,8
kevés szórakozóhely	2,9
összefirkált, házfalak, graffitik	3,0
szemét, szennyezettség az utcákon	3,4
figyelmetlenül vezető autósok	3,3
túl sok külföldi	1,8
hajléktalanok, kéregetők	3,4
romák	3,0
ideggyűlölet megjelenése	2,7
a közlekedést akadályozva parkoló autók	3,0
kábítószerek a szórakozóhelyeken	3,1
a bűnözés	3,1
fiatalok szabadidő eltöltési lehetőségeinek hiánya	3,0
sok ember egyedül érzi magát	2,8
az emberek félnek megbízni egymásban	3,2
nehéz más fiatalokkal barátkozni	2,5
közvilágítás	2,5
kevés munkalehetőség	3,3
szegénység	2,9

A megkérdezettek a válaszadás során jellemzően nem a XII. kerületre, hanem arra a környezetre vonatkoztatták a válaszadást, ahol a mindennapjaikat élik, töltik. Ennek részét képezi a XII. kerület egy része, de más kerületek egyes részei is. Mivel a fiatalok – és a vizsgálat eredményei abszolút ezt jelzik -, nem kerületben, közigazgatási határokon, hanem abban a KÖRNYEZETBEN „gondolkodnak”, ahol a napjaik telnek (ez akár több kerületen, sőt számos esetben városhatáron is túlnyúlhat) így a válaszokat is eszerint kell értelmezni.

A megkérdezettek szerint a *három legsúlyosabb probléma a környezetükben* (az általunk felsoroltak közül a legmagasabb súlyossági indexet kapták a megkérdezettektől):

- a szemét, szennyezettség az utcákon,
- a hajléktalanok, kéregetők jelenléte,
- a figyelmetlenül vezető autósok.

A *három legkevésbé súlyos* pedig (az általunk felsoroltak közül a legmagasabb súlyossági indexet kapták a megkérdezettektől):

- a sok külföldi,
- a bűnözéstől való félelem,
- az utcai zaj, forgalom.

A legkisebb szórás a „sok külföldi”, a „félelem a bűnözés”, illetve a szemét, szennyezettség az utakon” item-eknél volt detektálható, azaz ezekre a kérdésekre adott válaszok tekintetében volt a legnagyobb a válaszadók között az egyetértés. Míg a legnagyobb szórás a „szegénység”, a kevés munkalehetőség”, illetve a „romák”, mint probléma megítélésének tekintetében mutatkozott. Ezekben értettek a legkevésbé egyet a mintába került fiatalok.

Különösen figyelemre méltó a megkérdezett fiatalok körében az egymás iránti bizalmatlanságának meglehetősen borúlátó értékelése.

És tovább erősíti a bűnözésről és a szubjektív biztonságérzetről alkotott képet - a kérdés kapcsán - a bűnözési félelemre adott relatíve alacsony átlagérték.

Meglepő, de a mintába került XII. kerületi lakosok körében is a fenti sorrendiség alakult ki mind a legkevésbé, mind pedig a leginkább súlyos problémák tekintetében. Ez pedig a KÖRNYEZET, mint „körzet/kerület-határ” elméletet támasztja alá.

Bűncselekmények elterjedtségének megítélése

Habár a bűnözés a 22 lehetséges városi probléma közül nem került a legsúlyosabbak közé a megkérdezettek megítélése szerint, érdemes mégis megvizsgálni, hogy a kriminálstatisztika alapján legnagyobb gyakorisággal megvalósuló bűncselekményekről mit gondolnak a fiatalok.

Hét bűncselekménytípust és egy kriminológiai fogalmat soroltunk fel (gépjárműlopás, kábítószer-fogyasztás, adócsalás, lopás, rongálás, fiatalkori bűnözés, emberölés) és arra kértük a résztvevőket, hogy egy ötfokú skálán osztályozzák azokat, aszerint, hogy szerintük

mennyire jelentenek problémát a XII. kerületben. (Ahol az „1”-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem probléma, „5”-ös pedig, hogy nagyon nagy probléma.)

A következő táblázat a megkérdezettek egyes item-ekre adott átlagértékeit mutatja:

3. táblázat

Szerinted a következő bűncselekmények, jelenségek mennyire jelentenek problémát a XII. kerületben?

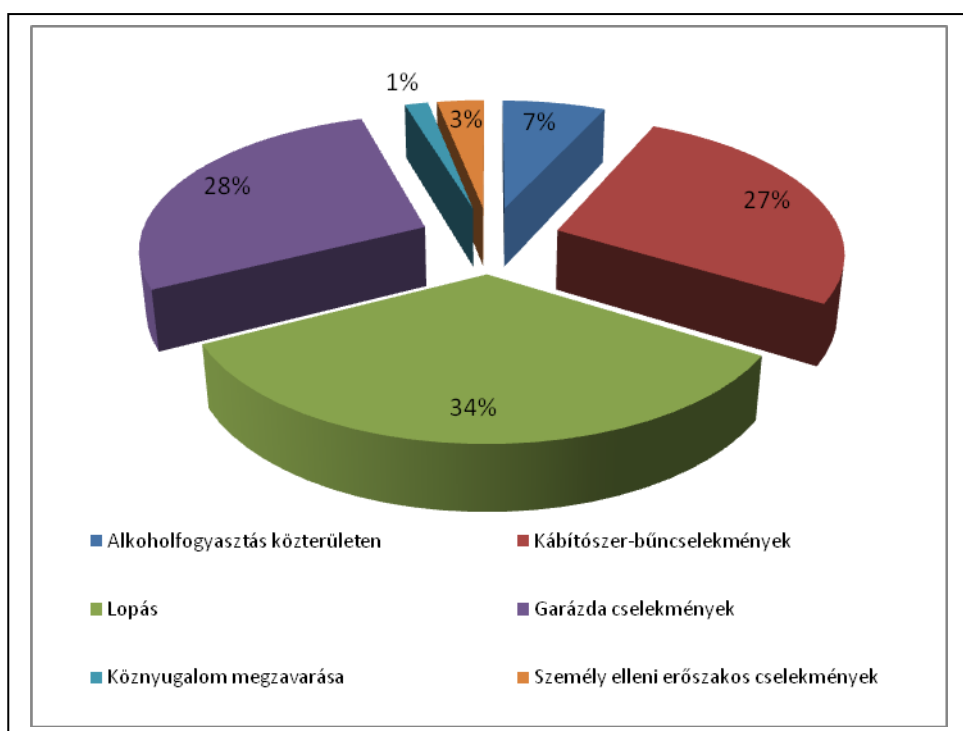
<i>Problémák</i>	A probléma súlyossága 1-5 skálán (ahol 1= egyáltalán nem probléma; 5= nagyon nagy probléma) ÁTLAGÉRTÉK
gépjárműlopás	2,9
kábítószer-fogyasztás	3,2
adócsalás	3,2
lopás	3,4
gyermek bántalmazása	2,8
rongálás	3,4
fiatalkori bűnözés	3,2
emberölés	2,3

Eszerint a lopásokat és a rongálásokat minősítették a többinél súlyosabb problémának a megkérdezettek. Itt sem találtunk összefüggést a kerületi lakosok és a kérdésre adott átlagértékek között. Nem volt számottevő eltérés a kerületi lakosok által alkotott sorrend, illetve átlagértékek között.

Kíváncsiak voltunk, hogy a fiatalok szerint saját korosztályuk körében melyek a legelterjedtebb normasértések. Nyitott kérdésként igyekeztünk erre választ találni.

9. ábra

Szerinted a 18 alatti fiatalok milyen bűncselekményeket követnek el leggyakrabban?
(Sorolj fel hármat!)

A megkérdezett fiatalok szerint kortársaik körében a leggyakoribb normasértés **a lopás**. Ezt követte a mintába kerültek megítélése szerint a **garázda cselekmények** (mint a rongálás, garázdaság, „vandalizmus”, „randalírozás”) és **a kábítószer-fogyasztás**.

(Itt jegyezzük meg, hogy sem a kérdőívben sem pedig a jelen kutatási beszámolóban nem alkalmaztuk következetesen a bűncselekmények büntetőjogi megnevezését. Ennek oka, hogy a köznyelv, továbbá a fiatalok számos esetben mást értenek alatta, mint a jogalkotó. Például a fiatalok gyakran említették az „erőszak” kifejezést, mint „bűncselekményt”. E kategória alá soroltuk a családon belüli erőszakot is (ami szintén nem büntetőjogi kategória, de sokan említették), a testi sértést, rablást és az „erőszakos viselkedést”). Míg pl. garázda cselekmények alatt értettük a rongálásként, vandalizmusként, garázdaságként, randalírozásként megjelölt magatartásokat.)

A 2003-as vizsgálatban ugyanezre a kérdésre ugyanezek a cselekvéstípusok kerültek ugyan ilyen sorrendben említésre. Csak a gyakoriság tekintetében volt némi eltérés.

Mivel a bűnözéssel kapcsolatos kérdések esetében a személyes élettapasztalatoknak, élményeknek van nagy jelentősége, általában ezek a tényezők határozzák meg a bűnözéssel

kapcsolatos attitűdöket is (Kó, 1998)²³; így valószínűleg ebben az esetben is a személyes, lokális tapasztalatok voltak dominánsak.

5.1.2. Személyes érintettség

Az iskolán kívül, a megkérdezettek által naponta érintett, megszokott KÖRNYEZETÜKBEN is előfordulhatnak olyan a közbiztonsággal kapcsolatos helyzetek, események, amelyek félelmet, szorongást váltanak ki vagy éppen maguk a fiatalok válnak személyesen érintetté vagy valamilyen bűncselekmény áldozatává.

Ezért két színtéren vizsgáltuk a személyes érintettséget, a viktimizációs tapasztalatokat. Egyrészt az iskolán kívül, a szórakozáshoz kapcsolódó esti időszakban, illetve az iskolán belül.

Több viktimológiai vizsgálat eredménye is azt jelzi, hogy a magát bűncselekmény áldozataként definiált megkérdezettek egy része olyan cselekmény áldozatává vált, amely a hatályos büntető törvénykönyv alapján nem minősült bűncselekménynek. Ugyanakkor a megkérdezettek egy része ezt egyértelműen viktimizációként élte meg, félelmet, szorongást, frusztrációt, bizonytalanságot eredményezett.

Mivel nyílt kérdés alapján szerettük volna megtudni az iskolán kívüli környezetben történt „kellemetlenségekkel” kapcsolatos érintettséget, és mivel tudjuk, hogy az átlagemberek, de kiváltképp a fiatalok bűncselekményfogalma messze nem fedi a hatályos büntető törvénykönyvben foglalt bűncselekményeket, ezért a „kellemetlenség” kifejezést használtuk a bűncselekmény helyett.

Majd a válaszadók megfogalmazásai alapján mi „kódoltuk”, minősítettük az egyes meghatározásokat bűncselekménynek vagy „kellemetlenségnek”.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elszenvedett sérelem, félelem feltétlenül kisebb az un. „kellemetlenségek” esetén, mint a büntetőjogi értelemben vett bűncselekmények esetén!!! Sőt! Vizsgáljuk meg, mit mutatnak az eredmények!

Ért-e már valamilyen kellemetlenség, amikor este elmentél otthonról?

A megkérdezettek 39,7%-a a kérdésre igennel válaszolt, azaz beszámolt valamilyen kellemetlenségről²⁴.

²³ Kó J. (1998): Vélemények a bűnözésről. Kriminológiai Tanulmányok XXXV. (szerk. Irk F.). Országos kriminológiai Intézet.

Jellemzően a kellemetlenségről beszámolt lányok aránya közel 7 százalékponttal volt magasabb (42,2%), mint a viktimizációt átélt fiúké (35,7%)!

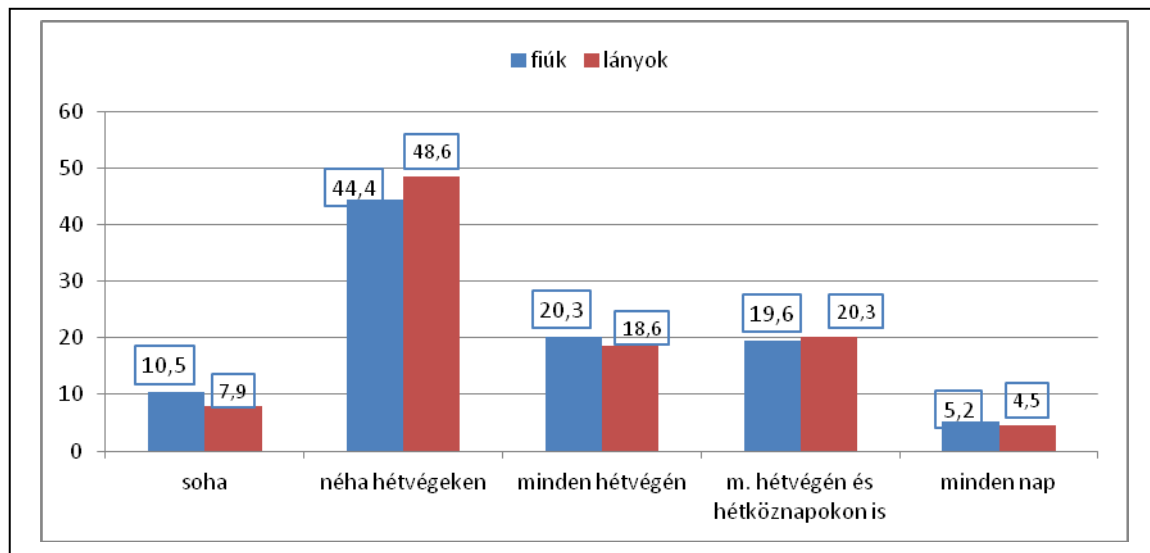
A következő grafikon azt mutatja, hogy a megkérdezett fiúk és lányok saját bevallásuk szerint milyen gyakran mennek el esténként otthonról.

Az ábra jól tükrözi, hogy nincs jelentős különbség a válaszadó populációban a fiúk és a lányok esti szórakozási gyakoriságának tekintetében.

Azonban - és erre most részletesen nem térünk ki, de megjegyezzük -, hogy az egyes iskolák között már jelentős különbség detektálható!

10. ábra

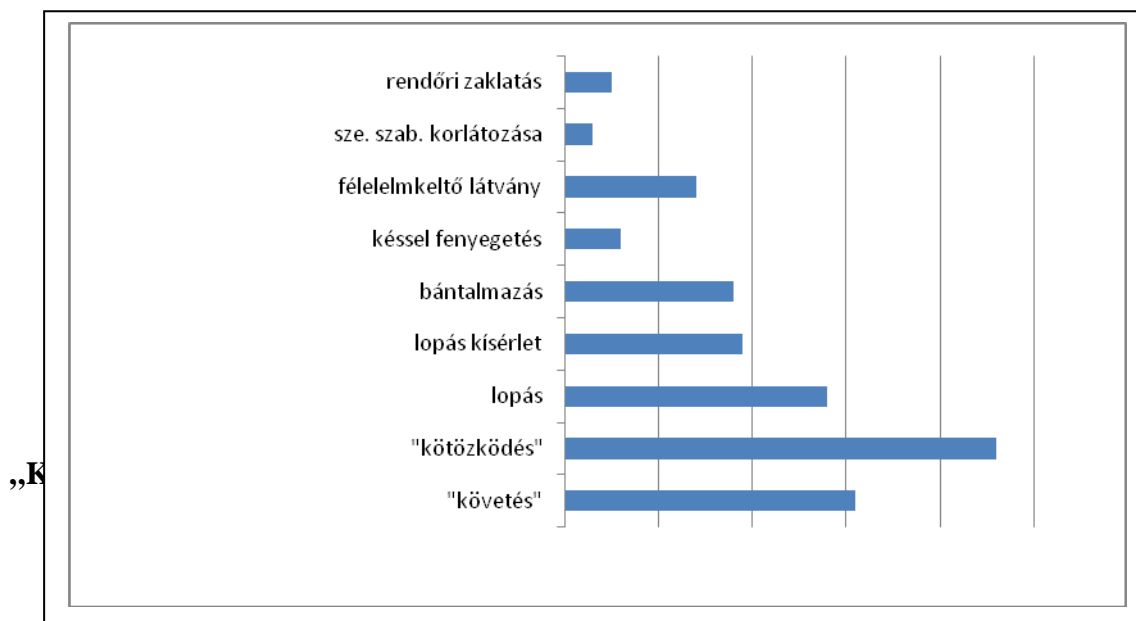
Milyen gyakran mész el esténként otthonról?

Az alábbi „kellemetlenségeket”, átélt negatív eseményeket nevezte meg a legnagyobb gyakorisággal a megkérdezetteknek azon 39,7%-a, akik igennel válaszoltak az „Ért-e már valamilyen kellemetlenség este, amikor elmentél?” kérdésre. Előfordult, hogy többféle „kellemetlenséget is jelzett egy-egy válaszadó, így a 11. ábrán látható diagram az említett „kellemetlenség” előfordulási gyakoriságát mutatja a válaszadók körében.

²⁴ A Fialok a bűnözés ellen c vizsgálat során hasonló prevalenciaértéket mértünk. Ott a három város (Salgótarján, Vác és Tatabánya megkérdezettjei körében 39,1% -os volt az érintettség.

11. ábra
Milyen kellemetlenség ért, amikor este lementél otthonról?

A legtöbbször megnevezett „kellemetlenség” a **„közőködés”** volt, amely magában foglalt olyan cselekményeket, mint a „hangos beszélés”, provokáció, lökdösődés, inzultálás, amelyek ugyan nem feltétlenül bűncselekmények, de félelmet keltenek az elszenvedőben, illetve akár komolyabb cselekmények prediktorai is lehetnek.

Sokan számoltak be arról is, hogy **„követték”** őket idegenek és közben akár illetlen szexuális tartalmú megjegyzéseket is tettek. Vagy azért mert pénzt akartak tőlük zaklatták, akár hazáig is elkísérték a kiszemeltet. (Számos válaszadó hajléktalanok, illetve részegesek részéről történő zaklatást említett, amelyet nagyon félelemkeltőnek érzékelt.)

A harmadik leggyakrabban említett „kellemetlenség” a **lopás** volt (a kellemetlenséget elszenvedők 48%-a említette). A válaszadó vagyonelleni cselekmények sértettjeitől jellemzően pénzt, mobil telefont, táskát tulajdonítottak el. Azonban mindösszesen 2 esetben tett feljelentést a sértett fiatal vagy annak törvényes képviselője.

A lopás mellett a lopás kísérlete is számos esetben említésre került. Ezekben az esetekben jellemzően nem sikerült a vagyon elleni cselekmény, mert az illető elfutott vagy észlelte a cselekményt vagy verekezésbe torkolt egy rablási kísérlet és sikerült elmenekülni.

Ettől függetlenül az elszenvedett sérelem, az incidenshez társuló szorongás és félelem maradandó emlékeket hagyott az áldozatokban.

Sőt a „kötözködés”, a „követés” vagy a „félelemkeltő látvány” bizonyos esetei kimerítik a garázdaság tényállását is!

Aggasztó azonban, hogy a „kellemetlenséget” elszenvedettek 12%-a számolt be fizikai bántalmazásról, illetve 4%-uk jelezte, hogy késsel fenyegették őket ismeretlenek az utcán, azért, hogy valamilyen értéktárgyukat átadják, vagy el tudják venni tőlük. (Egyik eset sem a XII. kerületben történt!)

„Rendőri zaklatás”

Mindenképpen szót kell ejteni a fiatalok által „rendőri zaklatás”-ként említett „kellemetlenségekről”, még akkor is, ha mindössze 5 személy (mind fiú) jelezte. A megkérdezettek arról számoltak be, hogy este az utcán rendőrök igazoltatták őket (külön-külön). Jellemzően nem értették az igazoltatás okát és azt tapasztalták, hogy az igazoltatás során fölényesen, megalázóan, provokatívan viselkedtek velük a rendőrök. „Úgy bántak velem, mint egy bűnözővel, pedig nem csináltam semmit.” (egy válaszadó szavaival élve).

Ez már csak azért is fontos információ, mert

1.) habár a rendőrnek joga van igazoltatni azonban ha a fellépés, a kommunikáció formája és módja fölényességet, fenyegetést, tükröz, provokál(!), az egyrészt félelmet, kiszolgáltatottságot kelt az eljárás alá vont személyben, másrészt könnyen eredményezheti, hogy az eljárás ilyen módú kezdeményezésére adott válasz is provokatív lesz, ami elindíthat egy olyan folyamatot, amelyben mindkét fél viselkedése túllépheti a kulturálisan elfogadott határt és ennek számos további negatív következménye lehet;

2.) a diákok nincsenek tudatában a jogaiknak és a kötelességeiknek. Hiába a törvényi rendelkezés, ha azt csak a jogtudósok vagy a joggyakorlók ismerik. (Mert vagy nem került be a köznyelvbe vagy a mindennapi életnek ellentmondó.) Bár itt nem ez a helyzet, mégis figyelmet érdemel, hogy a diákok nem tudják, hogy a rendőrnek mihez van joga és azt sem, hogy nekik mihez van joguk és mi a kötelezettségük ilyen helyzetben (egyébként ezt nemcsak ők, de jellemzően a felnőttek sem tudják) ²⁵.

²⁵ Ritter I. (2005): *Bizalmi kérdés – Kutatás a rendőri intézkedések ellen 2005-ben tett állampolgári panaszok tárgyában.* Helsinki Bizottság.

Ez számos esetben komoly konfliktusforrás az állampolgárok és a rendőrök között, amely nemcsak a jog, de a jogalkalmazás és a jogalkalmazók hitelességét és legitimitását is aláássa. Továbbá erősítheti a kiszolgáltatottságot és a félelmet a normakövető állampolgároknál is. Korábban voltak kezdeményezések (pl. „Jogklinika” program), amelyek célul tűzték ki – szakemberek bevonásával - a diákok jogi és jogérvényesítési ismereteinek bővítését, de ma már elvétve van jelen iskolákban ehhez hasonló foglalkozás. Ha igen, akkor is speciálisan csak egy-egy jelenségre fókuszálnak (pl. biztonságos internet-használat, kábítószer-fogyasztás megelőzése).

Pedig nemcsak a diákok, de közvetve a jogalkalmazók számára is hasznos lenne ezt a típusú információszolgáltatást, programot (?) „újraéleszteni”.

(Alkalmassak lehetnek erre speciális célprojektek, de folyamatosan működő és fenntartható, kortárssegítő programmal kiegészített, illetve megerősített programok, „szolgáltatások” is. Itt is hangsúlyozni szeretnénk, hogy pusztán az információközlés preventív értéke alacsony. Ezért javasolt a többféle szakember bevonásával történő programszervezés. Továbbá annak figyelembe vétele, hogy

a) ebben a korosztályban a kortárscsopor hatása nagyon erős (ezt érdemes lehet kihasználni; lsd. kortárssegítés), továbbá

b) az internet, mint a fiatalok körében elterjedten használt kommunikációs csatorna segítheti vagy erősítheti az érdeklődés felkeltését a jogismeret szükségessége iránt, illetve az információnyújtást.

Területi eloszlás

A megkérdezettek által megjelölt „kellemetlenségek” területi megoszlása érdekes képet mutat. Az említett esetek 20%-a történt mindössze a XII. kerületben, a többi ezen kívül.

Bűncselekmény vs. „kellemetlenség”

A fiatalok leírása alapján az említett cselekmények 38%-a volt meglehetősen nagy valószínűséggel bűncselekménynek minősíthető. Ez mindösszesen 57 esetet jelent, ebből mindössze 4-et jelentettek a rendőrségen. (Az eljárás megindulására, illetve a kimenetelére nem kérdeztünk rá.)

Míg a lányok jellemzően „beszólásokról”, „követésről”, illetve lopásról” tettek említést leginkább, addig a fiúk a „beszólások” mellett, elsősorban a „kötözködés” és a „bántalmazás” valamilyen formáját nevezték meg leggyakrabban.

Fontos kiemelni, hogy az említett esetek egy része semmilyen formában nem minősíthető bűncselekménynek, de a bűncselekménynek tekinthető magatartások többsége is inkább vétség vagy vagyon elleni bűncselekmények esetén szabálysértési alakzat. A relatíve magas érintettség (39,7%) mégis azt tükrözi, hogy sok olyan esemény történik a fiatalokkal, amit ők sérelemként élnék meg és ez befolyásolja biztonságérzetüket és a közbiztonságról alkotott képüket.

A pontos arányszámok tisztázása meglehetősen nehéz feladat lenne, de felesleges is méricskélgni, hogy a lopás esetén hány volt szabálysértési értékhatár alatt, illetve felett vagy éppen a fenyegetés, illetve a zaklatás esetében hány cselekményt minősítene a hatóság valóban bűncselekménynek. Hiszen az, hogy vétségi vagy szabálysértési alakzatban valósult meg az elszenvedett cselekmény, a sértett számára gyakorlatilag indifferens.

A sérelem szubjektív értékelését nem a büntetőjogi megítélés befolyásolja!!!

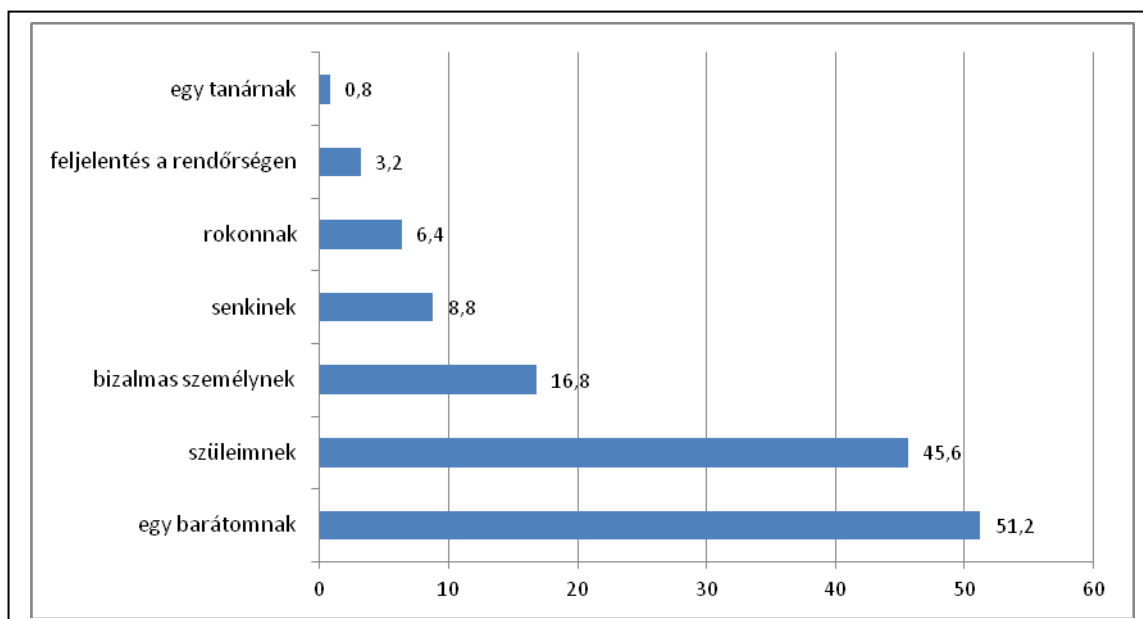
Mi tettek az áldozatok a sérelem elszenvedése után?

A következőkben nézzük meg, hogy azok a mintába került fiatalok, akik azt jelezték, hogy este, amikor elmentek otthonról, érte már őket valamilyen kellemetlenség, azaz önmagukat már érezték áldozatnak, mit tettek az elszenvedett sérelmet követően?

Jellemzően valakivel megosztották a negatív élményt. Mindössze az áldozatok 8,8%-a jelezte azt, hogy nem mondta el senkinek. Az elhallgatás oka a szégyenérzet, a félelem vagy éppen az volt, hogy a megkérdezett úgy érezte, hogy nem értenék őt meg.

A sérelmet szenvedettek közül legtöbben egy barátjukkal osztották meg a történeteket (51,2%), ezt követték a szülők (45,6%), illetve egy megbízható ismerős (16,8%). Volt, aki több alternatívát is megjelölt a kérdésre válaszolva, azaz jelezte, hogy pl. a szüleinek is és a barátainak is elmesélte a történeteket. Így a fenti százalékarányok nem a sértettek arányában értelmezendők, hanem az egyes – általunk felsorolt válaszok – megjelölésének gyakoriságát jelzik.

12. ábra
Kinek mesélted el a téged ért
„kellemetlenséget”? (%)

A grafikon jól szemlélteti, hogy az iskolán kívül történt kellemetlen eseményeket elsősorban nem a tanáraikkal osztják meg a fiatalok.

Kérdés, hogy egyáltalán mennyit tudnak ezekről az eseményekről a pedagógusok? Ugyanis a prevalencia relatíve magasnak mondható (39,7)!

Beszélgetnek-e a diákokkal illetve, ha szükséges felkérnek-e valamilyen szakembert, esetleg drámapedagógust arra, hogy konzultáljon a diákokkal a biztonságos szabadidő eltöltéséről?

Nyilvánvalóan ez nem elsődlegesen az iskola feladata és kompetenciája, ugyanakkor egy-egy negatív viktimizációs élmény befolyással bírhat egy diák iskolai magatartására és közvetve akár tanulmányi eredményére is.

A relatíve magas személyes érintettség miatt érdemes lenne ennek a területnek („Bűnmegelőzés – biztonságos szórakozás”) nagyobb hangsúlyt kapnia az iskolai prevenció programokban vagy éppen a korábban említett jogismeret és biztonság tárgykörű önálló programokkal. Pl. Hogyan előzzük meg, ha nem sikerült hogyan kezeljük azokat a helyzeteket, ha ismeretlen „követ”, provokál, inzultál, netán tettelegességhez folyamodik stb.

Javaslom, hogy ez esetben is rendészeti szakember mellett mindenképpen drámapedagógus vagy pszichológus szakember segítse a foglalkozásokat, hiszen a rendészeti szakember szakismeretének átadását és a diákok felé történő tolmácsolását ők tudnák a leghatékonyabban segíteni.

Mivel az iskolában a legkönnyebb elérni a fiatalokat, így helyszín tekintetében programszinten ez lehetne a legoptimálisabb.

5.1.3. Személyes érintettség és iskola

Vizsgáljuk tovább a személyes érintettséget, de most más színtéren. A diákok hétköznapjaik jelentős részét az iskolában töltik.

Fontos leszögezni, hogy az iskolával kapcsolatban feltett kérdések nem az célozták, hogy bebizonyítsuk mennyi „kellemetlenség”, akár jogi értelemben bűncselekmény történik ott és marad rejtve – hiszen több száz gyermeket befogadó intézmények „járulékos természetes tartozéka” a gyermekek, fiatalok egymásközti, akár verbális vagy fizikai erőszak bizonyos formájával is társuló konfliktusok kezelése. Ezek jelentős részéről a tanárok nem is szereznek tudomást, és azt gondolom, hogy ez így is van rendjén.

Figyelmet érdemlő probléma akkor kezdődik, amikor

- a) valamely tanuló az iskolában rendszeresen áldozati szerepbe kényszerül, illetve,
- b) ha az adott kellemetlenségeket a sértett súlyos sérelemként éli meg; pszichés és fizikai tünetekben is testet ölt az elszenvedett sérelem (pszichoszomatikus tünetek),
- c) és/vagy maga a cselekmény olyan, amely már nem értelmezhető „diákcsínyként”.

*Ranschburg Jenő (2009)*²⁶ szerint az amióta a világon iskola van, mindig volt benne agresszió, és ... amíg iskola lesz, addig mindig lesz is”. *Ranschburg* háromféle agressziótípust különböztet meg, amelyek markánsan elkülöníthető az iskolai környezetben.

Az első az un., rangsorképző agresszió, amely szerinte, „amíg iskola lesz a világon, addig működni fog.” Ez valójában a **vetélkedő agresszió**, amelynek pl. a sport is köszönheti a létét. Ez lehet szimbolikus, de lehet nyílt összecsapás is. Gyakorlatilag ez a agresszió elfogadott, tolerált formája.

Komolyabb gond azonban *Ranschburg* megfogalmazásával a **reaktív agresszió**. Ezek azok a helyzetek, amikor valaki az őt ért (vált vagy valós!) sérelemre visszavág. A fiatal megbántva és provokálva érzi magát ezért számára a reaktív erőszak alkalmazása legitimációt nyer. Ez sok esetben otthon is megerősítik.

A harmadik típus – és az iskolarendszerben legfontosabb kérdéskör - a **kötekedő agresszió**.

²⁶ Ranschburg J. (2009): Az iskolai agresszió pszichológiai motívumai. <http://www.ofi.hu/tudastar/ranschburg-jeno-iskolai>

Itt megjelenik az agresszor és áldozat szerep. Az agresszor a kötekedő, aki egyrészt szeretni érezni a hatalmát és ezért magánál gyengébb, kiszolgáltatottabb gyermekeket keres, akit bánthat. Ennek a funkciója a „hatalmam van valami, valaki fölött” érzésén túl a kortárs csoportban a népszerűség elnyerése, a státusz megszerzése és/vagy fenntartása.

A mai iskolákban azok a gyermekek a népszerűek, akik rendelkeznek egyrészt a kortárs csoporton, esetünkben az osztályon belül a magas státusz megszerzéséhez szükséges státuszszimbólumokkal (miért is lenne másképpen egy fogyasztói társadalomban?!), másrészt a gyengébb, alacsonyabb státuszúakkal szemben folyamatosan - azok sérelmére – kihasználják – hatalmi pozíciójukat.

És kriminológiai értelemben megjelenik a *Nils Christie (1986)* értelmezési keretében is használt „ideális, legitimált áldozat”²⁷

Ranschburg szerint „ez a fajta agresszivitás azért is rettentően veszedelmes, mert aki a stresszhatást elszenvedti az az áldozat. A kötekedő agresszor nem érez stresszt.... Nagyon sok durva agresszió tartozik ebbe a kategóriába”.

A probléma alapvetően azon túl, hogy a folyamatosan megaláztatást, bántalmazást elszenvedő fiatal komoly pszichés és/vagy pszichoszomatikus betegségeket szerezhet és „irritábilis” is lesz. Ingerlékeny. Dühös. És egy kisebb sérelem esetén hirtelen szélsőséges agresszióval reagál.

A kriminológiai szakirodalom is megerősíti, hogy a legkomolyabb agresszív cselekmények elkövetése az iskolában a hosszabb ideje un. áldozati szerepben lévő fiatalokhoz köthető.

Amikor egyszer csak elég lesz és elszakad a cérna. Nincs segítség, magára maradt. Félt, dühös, kiszolgáltatott. Támad.

Az iskolákban sokszor vagy nincs tudomásuk a tanároknak egy-egy ilyen helyzetről, vagy ha igen, amennyiben nem tudnak mit kezdeni vele, figyelmen kívül hagyják. Egészen addig, amíg az áldozat – a pedagógusok számára értetlenül és indokolatlanul - nagyfokú agressziót nem tanúsít valamely osztálytársával vagy iskolatársával szemben. Ekkor előveszik, megdorgálják, és jellemzően agresszív viselkedése miatt esetben eltanácsolják az iskolából. Miközben maga az agresszor tovább „folytatja tevékenységét” valaki mással.

Nincsenek adatok az un. kötekedő agressziót elszenvedő áldozatok számáról, eltanácsolásáról, nem történtek erre vonatkozó vizsgálatok, de más vizsgálatok kapcsán szülőkkal és diákokkal történt beszélgetések azt jelzik, hogy szinte minden iskolában történnek ilyen esetek.

²⁷ Christie, N. (1986): id. mű.

A megelőzés fontosságát nem ismételhjük elégszer! Erre adottak a pedagógiai eszközök, de ha azokkal mégsem lehet cél érni, már említettük azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével hívhatók.

Az iskolát nyilván nem lehet függetleníteni a társadalomtól. Hiszen a társadalmi folyamatok, a társadalmi kultúra, rétegződés, attitűd stb. itt szemléletesen leképződik.

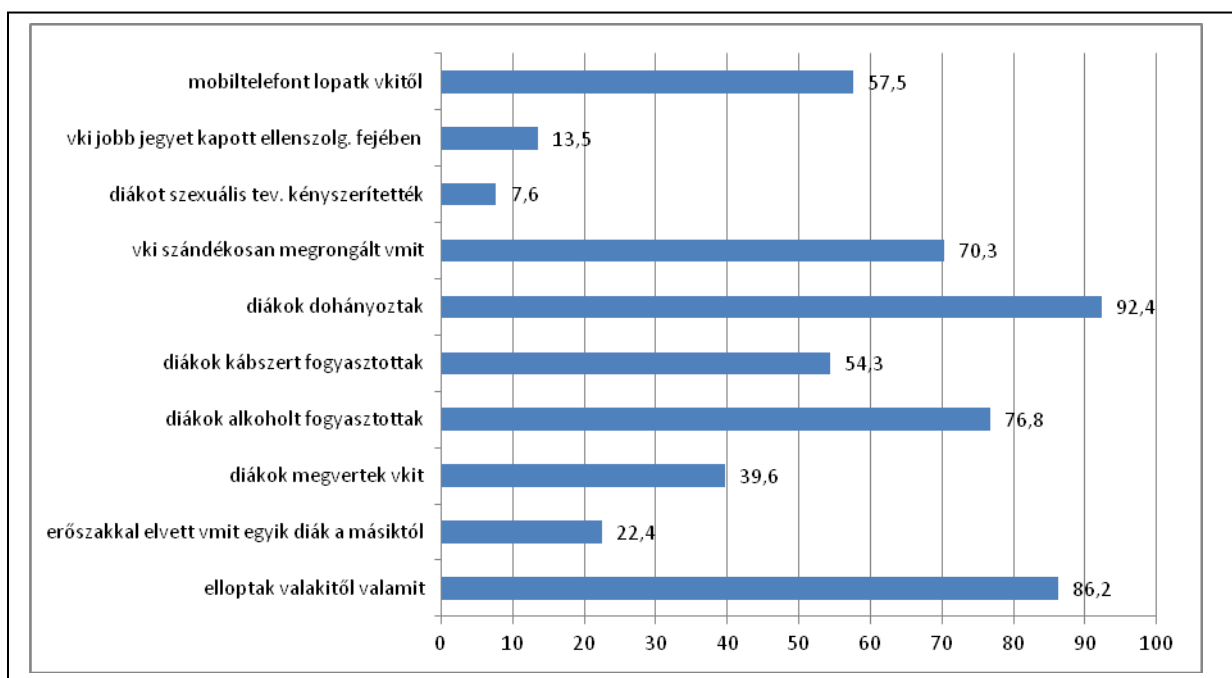
Ugyanakkor a következő vizsgálati eredmények talán segítenek megerősíteni nemcsak a fent említett megelőzés szükségességét, de annak irányát is.

Egy iskolában is, ahogy egy munkahelyen vagy bárhol az utcán előfordulhatnak különböző olyan cselekmények, amelyeknek ugyan nem mi vagyunk az áldozatai, sértettjei, de tudomásunk van róla. A jelenség ismerete adott esetben figyelmesebb, felelősségteljesebb viselkedésre sarkallhat, azonban az annak bekövetkezésétől való félelem negatívan befolyásolhatja a biztonságérzetünket. Esetünkben az iskolai környezetben a tanuló biztonságérzetét.

Megkérdeztük a mintába kerülteket, hogy bizonyos események tudomásuk szerint előfordultak-e már abban az iskolában, ahova jár.

A következő ábra azt mutatja, hogy az általunk meghatározott eseményeket milyen gyakorisággal jelölték meg a válaszadók:

*13. ábra
Tudomásod szerint előfordult-e valamelyik az alábbi események közül az iskoládban, amióta ide jársz? (%)*

A mintába kerültek közül legtöbb megkérdezettnek arról volt tudomása, hogy diákok dohányoztak az iskolában. A második leggyakrabban említett esemény a lopás, mobiltelefonlopás volt, a harmadik pedig az alkoholfogyasztás. Ezt követte a rongálás és a kábítószerfogyasztás.

Meglepően magas a „valaki jobb jegyet kapott valamilyen ellenszolgáltatás fejében” item-et megjelölők aránya. Már csak azért is, mert minden a vizsgálatban részt vett iskolában több olyan megkérdezett volt, akiknek volt tudomása ilyen esetről. A „szexuális tevékenységre kényszerítés” egy résztvevő iskolában bizonyosan előfordult, mert a megkérdezettek egyharmada jelezte (34,6%), hogy van tudomása ilyen eseményről.

Fontos megjegyezni, hogy ez nem azt jelenti, hogy sok ilyen esemény történik, hanem mindössze azt, hogy hány válaszadó tud ilyen esetről. Lehetséges, sőt erősen vélelmezhető, hogy mindössze egyetlen ilyen esemény történt, de annak híre gyorsan elterjedt az iskolában. Ugyanez igaz, a többi változóra is, de nyilván, amelyeket határozottan sokan megjelölték, ott vélhetően nem egy-egy esetről van szó.

A többi változó tekintetében az egyes iskolákra vonatkozó gyakoriság nem tért el ilyen jelentős mértékben a 13. ábrán látható, a minta egészére vonatkozó előfordulási gyakoriságtól, de detektálhatók bizonyos item-ek tekintetében markáns különbségek.

5.1.3.1. Az iskolán belül történt események

Vizsgáljuk meg az egyes „események”, bűncselekmények kapcsán az áldozattá válás éves prevalenciaértékeit²⁸!

A 3. táblázatban – összehasonlításként - láthatók az idei XII. kerületi és az ugyancsak 10. osztályosok körében, több mint 10 évvel ezelőtt, Vácon, Salgótarjánban és Tatabányán végzett vizsgálat során mért értékek²⁹.

²⁸ éves prevalenciaérték: adott időpontban előfordult esetek arányát jelenti. Esetünkben a megkérdezettek ekkora arányával fordult elő a 2013. évben legalább egyszer valamely felsorolt „kellemetlenség”.

²⁹ A kérdőívben szereplő 113-as kérdést egyes változóit áttemeltük a 2003-as vizsgálat során használt kérdőívből.

4. táblázat

Előfordult-e veled valamelyik esemény az elmúlt évben, az iskolában? (%)

„Események”	Összesen Budapest XII. kerület (2014) (%)	Összesen Vác, Salgótarján, tatbánya (2003) (%)
„elloptak tőlem valamit”	27,0	18,3
„erőszakkal elvettek tőlem valamit”	3,7	1,3
„bántalmaztak, megverték”	2,8	4,4
„olyan dologra kényszerített valaki, amit nem akartam megtenni”	5,3	9,1
„pénzt akartak tőlem, ezért megfenyegettek”	2,5	2,9
„valaki rá akart venni, hogy kábítószeret fogyasszak”	5,9	8,6
„szexuálisan zaklattak”	2,2	1,9
Éves prevalenciaérték:	48,4	32,7

A mintába került fiatalok 48,4%-a jelezte, hogy az általunk felsorolt események valamelyike legalább egyszer megtörtént vele az iskolájában az adatgyűjtést megelőző évben.

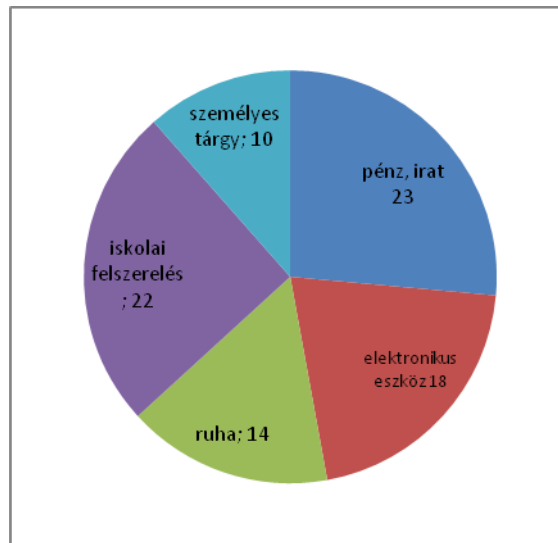
Lopás

A táblázatból látszik, hogy a fiatalok leggyakrabban vagyon elleni bűncselekmény áldozatává váltak az iskola területén. Bár legtöbb sértettel ez csak egy alkalommal fordult elő, 9%-uk többször vált vagyonelleni cselekmény áldozatává.

A következő táblázat azt mutatja, hogy az elkövetők, mit tulajdonítottak el leginkább:

14. ábra

A vagyon elleni cselekmények sértettjeinek leggyakrabban eltulajdonított tárgyai (%)

A leggyakrabban pénz és elektronikai eszköz (főleg mobiltelefon) tűnt el, mint azt a fenti ábra is mutatja.

Voltak, akik arról számoltak be, hogy az uzsonnacsomagjuk tűnt el vagy éppen valamilyen kozmetikum. Valószínűleg, hogy az esetek jelentős része szabálysértési alakzat.

A sértettek közül legtöbben a szüleiknek és a barátaiknak mondták el mi történt. Az iskolában öt tanító tanárnak csak 1/3-uk jelezte a sérelmet.

A vagyon elleni cselekmény áldozatává vált fiataloknak mindössze 8%-a jelezte, hogy úgy tudja tett valaki feljelentést a rendőrségen az eset miatt. Ezekben az esetekben jellemzően pénz volt az elkövetés tárgya, egyetlen esetben sem elektronikai eszköz!

Az elkövetőről a sérelmet szenvedettek mindössze 16%-a állította, hogy szerinte valamely osztálytársa volt, a többség azonban más osztályba járó diákra gyanakodott.

Az alacsony feljelentési hajlandóság összefügg azzal, hogy az események áldozati és sértettjei is ugyanahhoz a közösséghez tartoznak.

Ez azt eredményezi hogy

- o egyrészt vannak olyan fiatalok, akik egymás között elintézik, megoldják a problémákat,
- o mások pedig félnek megosztani a közösséghez tartozókkal a sértetté válás „negatív élményét”, „cikinek” érzik, szégyellik vagy éppen megfélemlítettnek érzik magukat.

Ezt erősíti egyébként, hogy a lopás sértettjei közül, aki nem mesélte el senkinek a sérelmét, ezt azért tette mert félt – főleg attól, hogy mit fognak hozzá szólni a szülei és/vagy az elkövető reakciójától, illetve szégyellte, hogy megkárosították.

„Olyan dologra kényszerített valaki, amit nem akartam megtenni” illetve „pénzt akartak tőlem, ezért megfenyegettek”

A fenyegetés, zsarolás elég „puha”, nehezen megfogható, bizonyítható jelenség, bűncselekmény. Mégis tudjuk, a fiatalok körében elég gyakran előfordul (egy irodalmi példánál maradva gondoljunk csak Adrian Mole-ra és az őt megfélemlítő Barry Kent-re). Nem véletlen, hogy a vizsgált populációban, az iskola területén, is ez volt a második leggyakrabban előforduló esemény (5,3%+2,5%). A legtöbb esetben azzal fenyegették meg a magát sértettnek vallót, hogy megverik (bántalmazzák). Volt, hogy ennek késsel, bicskával adtak nyomatékot. Előfordult, hogy azt mondták a sértettnek, hogy megölik, de azt gondoljuk ezt inkább indulatból vagy megfélemlítésként mondták az elkövetők és nem volt komoly szándék mögötte.

Habár az említett cselekmények jelentős többségére valóban „ráhúzható” a zsarolás büntetőjogi tényállása, azonban ezek egy része olyan cselekmény, amelyek a diákok körében mindig is előfordultak és sokszor az áldozatok sem gondolták úgy, hogy ők maguk bűncselekmény sértettjei. Ugyanakkor nyilvánvalóan ezek már olyan cselekmények, amelyeket iskolai szinten kezelni szükséges!

A sértettek mintegy 20%-a senkinek nem mondta el, mi történt vele. Valamely tanárát csak egy fő avatta be, szintén kevesen szóltak róla otthon, a szüleiknek, a leggyakrabban a barátaikkal beszéltek meg a történeteket. Feljelentésre nem került sor. Közel 80%-ban a sértettek személyesen ismerték az elkövetőt, aki jellemzően az iskolai közösséghez tartozott.

Kábítószer kínálás és fogyasztás

A harmadik legnagyobb gyakorisággal előforduló jelenség, mint viktimizációs tényező a kábítószer-kínálás volt, azaz valaki megkínálta vagy rá akarta venni a megkérdezett fiatal, hogy kábítószerrel fogyasszon.

A kábítószerrel kínálás kapcsán az összesített éves prevalenciaérték 5,9 volt. Azaz a vizsgált időszakban minden 20. tanuló számolt be arról, hogy legalább egyszer az iskolában kábítószerrel kínálták. Az érintett diákok közül senki nem szólt erről valamely tanárjának. A

legtöbben egy barátjukkal vagy bizalmasukkal osztották meg mi történt velük. A szülőjének az érintettek közül 3 fő szólt.

Az iskolában kábítószerrel kínált fiatalok közül senki nem tett bejelentést a rendőrségen. A kínáló jellemzően egy osztálytárs volt.

Ez tipikusan az a jelenség, amit a fiatalok nem igen osztanak meg a tanáraikkal, és csak kevesen teszik ezt szüleikkel is. Egymás között beszélnek róla és nem meglepő, hogy minden esetben a sértett ismerte az elkövetőt.

Vessük össze a fenti adatokat azzal, hogyan alakult a kábítószer-fogyasztás életprevalencia értéke a mintában. *A megkérdezett fiatalok 21,8%-a fogyasztott már életében legalább egyszer valamilyen típusú kábítószer*t, azaz minden 5. megkérdezett fiatal. Egyharmaduk (31,9%) csak egy alkalommal, kétharmaduk egynél többször.

A vizsgált populáció éves prevalenciaértéke a kábítószer-fogyasztás tekintetében 16,6 volt. Azaz a vizsgálatot megelőző egy évben minden 6. mintába került fiatal bevallása szerint, legalább egy alkalommal fogyasztott valamilyen típusú kábítószert. Egynegyedük (25,6%) egyszer, a többiek egynél többször.

A legtöbben utoljára marihuánát használtak – ez a saját bevallása szerint a vizsgált időszakban kábítószert fogyasztók több mint 80%-a.

Hangsúlyozzuk, hogy ezek az adatok nem az iskolán belüli szerhasználatra vonatkoznak!

Az eredmények azt mutatják, hogy a mintába került fiatalok körében a kábítószer-használat életprevalenciaértéke nagyjából a 2011-ben mért országos átlaghoz közelít (a kábítószer-fogyasztás országos prevalenciaértéke 2011-ben a 16 évesek körében 19,9% volt³⁰)³¹. A fiatalok legtöbbször egymástól, a kortárs csoporttól jutnak kábítószerhez. Azonban éppen ez az a közeg, környezet, szocializációs színtér is egyben ahol leginkább megosztják egymással problémáikat, elmesélik azokat az akár kellemetlen eseményeket is, amelyek velük történtek. Éppen ezért a kortárs-segítésnek, a kortárs-segítő képzésnek jelentős szerepe lehet akár a kábítószer-fogyasztás elterjedtségének visszaszorításában, akár a fiatalok biztonságérzetének növelésében.

³⁰ Jelen vizsgáltunk eredményei meghaladják kissé a 2011-ben mért országos átlagot. Fontos tisztában lenni azzal, hogy az országos reprezentatív mintán mért értéket a községben, falvakban lakók alacsonyabb érintettsége mellett a városi fiatalok magasabb prevalenciaértéke összesítve adja. A városokban, kiváltképp budapesti mintába kerültek körében mért érték az országos átlagnál több százalékponttal magasabb.

Azaz jellemzően a budapesti elterjedtség mértéke tükröződik vissza.

³¹ forrás: ESPAD adatok. In: <http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/populacios-vizsgalatok/populacios-vizsgalatok-tenyek-es-szamok/>

„Erőszakkal elvettek tőlem valamit”

Az erőszakkal történő elvétel viszonylag ritka jelenség volt a mintába kerültek körében. Egyetlen tanuló sem jelezte, hogy beszámolt volna erről egy iskolában tanító tanárnak. A szülőkkel is csak kevesen osztották meg. A legtöbben, ez esetben is, egy barátjuknak mesélték el. Ilyen esemény miatt senki nem tett feljelentést. Jellemzően a sértett ismerte az elkövetőt, aki leggyakrabban osztálytárs vagy iskolatárs volt.

„Bántalmaztak, megverték”

Mindössze egy sértett fiatal nem mesélte el senkinek, hogy bántalmazták. 2 tanuló szólt erről egy iskolába tanító tanárnak. Kevesen avatták be szüleiket is, a leggyakrabban barátaikkal vagy egy olyan személlyel osztották meg sérelmüket, akiben megbíztak.

A sértettek közül mindössze 1 fiatal tett feljelentést. Értelemszerűen a sértett ismerte az elkövetőt, aki vagy egy osztálytárs vagy egy iskolatárs volt.

„Szexuálisan zaklattak”

Mindössze 7-en jelezték azt a mintába kerültek közül, hogy ilyen típusú sérelem érte őket. Mindannyian lányok voltak és a leggyakrabban verbális formában történt a zaklatás, 13-an azt jelezték, hogy fizikai kontaktus is történt (megsimogatták, megfogdosták őket). A sértettek 30,8%-a nem mondta el senkinek az esetet. Egyetlen fiatal sem fordult tanárához ezzel a problémával, ritkán szóltak a szülőknél is, leggyakrabban egymás között vagy egy bizalmassal beszélték meg a történeteket. Senki nem tett feljelentés a rendőrségen.

A sértettek minden esetben ismerték az elkövetőt. 3 fiatal azt jelezte, hogy az elkövető valamely tanára volt. A leggyakrabban azonban osztálytárs vagy iskolatárs volt a „zaklató”.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a megkérdezettek 32,7%-a – saját bevallása szerint – az iskolájában, a vizsgálatot megelőző egy évben, az általunk felsorolt valamely esemény sértettje volt. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden harmadik fiatallal történt olyan esemény, amit az ő vagy javai sérelmére követtek el.

A sértettek az esetek többségében ismerték az elkövetőt. Jellemzően nem került sor feljelentésre, a fiatalok vagy egymás között elrendezték a problémát (ami azt jelzi, hogy valószínűleg nem tekintették súlyos esetnek, bűncselekménynek az eseményt) illetve egy

kisebbség félt megosztani a közösséghez tartozókkal a sértetté válás „negatív élményét”, „cikinek” érezte, szégyellte vagy éppen megfélemlítettnek érezte magát.

Le kell szögeznünk, hogy habár az iskolákban előfordulnak bűncselekmények vagy olyan események, amelyeket a sértett annak gondol vagy éppen a szubjektív értékelésével annak él meg, a vizsgált populációra vonatkoztatva nem igaz az a megállapítás, hogy

- *sok bűncselekmény történik az iskolákban,*
- *a fiatalok egymással szemben túlságosan erőszakosak,*
- *az iskolákban gyakori a kábítószer-fogyasztás.*

Elgondolkodtató, hogy az áldozattá vált fiatalok a legkevésbé a pedagógusokkal osztják meg az iskolán belül ért sérelmeiket. Ez az állítás igaz minden résztvevő iskolára. Ennek okait érdemes lehet helyi szinten feltárni és orvosolni.

„Megaláztak a nem menő cuccom miatt”

Jelen vizsgálatban az iskolán belül történt eseménysort kiegészítettük a „megaláztak a nem menő cuccom” miatt változóval, amely – habár nem bűncselekmény, de közvetve hatást gyakorol a sérelmet szenvedő biztonságérzetére, és amely egyben jelzi is a megkérdezett osztályban betöltött státusz helyzetét.

Azért tartottuk fontosnak ezt a változót, mert egy korábbi vizsgálat (*Kirekesztés és iskola*)³² eredményei szerint napjainkban az iskolai kirekesztés egyik legfőbb oka a „státuszszimbólumok” hiánya vagy gyengesége azaz a „látható szegénység”. Az exklúzió önmagában tehát viktimogén tényező, hiszen a kirekesztett fiatal sérülékenyebb, státusza folytán gyengébb és kiszolgáltatottabb.

A megkérdezettek közül minden 10. fiatal jelezte (10,8%), hogy több alkalommal is előfordult vele a vizsgálatot megelőző évben, hogy társai a „nem menőcuccai” miatt megalázták. Jellemzően osztálytárs volt a sértő személy, de előfordult két esetben, hogy a tanár (két különböző iskolában). Kétszer annyi lány, mint fiú jelezte, hogy ilyen megaláztatást szenvedett el.

A kérdésre adott válasz tekintetében fontos hangsúlyozni azt is, hogy nyilvánvalóan van aki érzékenyebb az ilyen típusú megjegyzésekre, csúfolódásra és van, aki nem veszi fel. A meghatározó ez esetben a *szubjektív kiszolgáltatottság* érzése. Azaz, hogy az érintett egyént

³² Ritter I. (2011): Kirekesztés és iskola. Kutatási beszámoló. Egészséges Ifjúsági Alapítvány. A vizsgálat a Visegrad Fund támogatásával készült. <http://m.cdn.blog.hu/at/ataszjelenti/file/Ta%CC%81rsadalmi%20kirekeszte%CC%81s%20e%CC%81s%20iskola%20kutbesz.pdf>

mennyire érinti mélyen az elszenvedett sérelem, milyen negatív érzéseket vált ki benne ez a helyzetet, illetve hogy mennyire képest azt kezelni, feldolgozni.

Relatív kisebb sérelem is okozhat egyesekben jelentős frusztrációt, szorongást, míg mások nagyobb sérelmen is – akár látszólag, de - könnyen túlteszik magukat.

Mindenesetre, ha valaki önmagát gyengének érzi és ezt a külső környezet megerősíti, például azzal, hogy megalázza, kirekeszti az egyént, akkor a kiszolgáltatottsága és a viktimogenitása is növekszik. Így könnyen válik belőle Nils Christie szavaival, ideális áldozat.

A megaláztatást elszenvedők $\frac{3}{4}$ -e (72,9%) elmesélte valakinek a sérelmét, jellemzően egy barátjának vagy a szüleinek. Azonban mindössze 1 fő nyilatkozott úgy, hogy egy tanárával is megosztotta azt.

5.2. A rendőrökkel és a bűnmegelőzéssel kapcsolatos attitűdök és vélemények

Rendőrség és iskolai prevenció

Az ifjúsági prevenció az 1970-es évek végétől jelen van a rendőrség tevékenységében. A fiatalok körében végzett iskolai prevenciós tevékenység keretében kezdetben a megyei nyomozók belügyi osztályfőnöki óraként előadásokat tartottak az iskolákban. Ezek az előadások még nem a mai értelemben felfogott megelőzésről szóltak, és nem partneri kapcsolatban történő meggyőzéssel gondolták a fiatalokat visszatartani a devianciák útjáról. A bűnmegelőzést a rendőrségi berkekben a belügyi órák rendszere jelentette. Ez a rendszer két kategóriában működött: a középiskolák első-második osztályába járt a bűnügyi szakszolgálat, a harmadik-negyedikesekekhez pedig az állambiztonság.

1989-ben az addigi klasszikus ifjúságvédelmet megszüntették. Az ifjúságvédelmi rendőröknek nyomozati és megelőzési feladataik is voltak. Ők voltak azok, akik az iskolákban a belügyes órákat megtartották. A vonal átszervezésével a feladat ellátásának fontossága nem szűnt meg. Valószínűleg ez is ösztönözte a bűnmegelőzés szervezeti rendszerének kiépülését és országos szervezetté formálódását. 1990-ben a BRFK-n létrehozták a Bűnmegelőzési Alosztályt, majd a későbbiek során több megyében is. Nem volt egységes előírás a szervezeti egység kialakítására, volt, ahol alosztályi formában, máshol osztályként jött létre, de olyan megye is volt, ahol csak egy megelőzési csoport létrehozását tartották szükségesnek. Ebben az

időben Kacziba Antal volt az országos rendőrfőkapitány bűnügyi helyettese, és a formálódó bűnmegelőzési vonal is hozzá tartozott.

Mindemellett a szervezeti rendszer kialakításának megkezdése egyszerűbbnek tűnt, mint a gondolkodás átformálása³³³⁴.

A **DADA program** bevezetése óta (1992) kérdés, hogy kell-e, szükséges-e, hatásos és hatékony-e a rendőrök részvétele, jelenléte az oktatás világában, az oktatási intézményekben³⁵.

Egy 2002-ben történt kisebb felülvizsgálatot követően 2007 decemberében az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium megbízta az Országos Kriminológiai Intézetet a rendőrségi DADA programértékelő-kutatásának elvégzésével (Kerezsi-Kó, 2008)³⁶. A vizsgálat megállapításai szerint „bár a program elindult az intézményesülés útján, a DADA program rendszerbe állása nem következett be. Ennek oka nem a program megindításától kezdődően tisztázatlan finanszírozási konstrukció, hanem a gyakorlat értelmezési és együttműködési problémái. Ezek között a rendőrség oldalán különös súllyal esik a latba, hogy a rendőrségi vezetés a prevenció programok megítélését az adott rendőrkapitányságok vezetőire bízta. A programnak nem voltak (és máig sincsenek) kvalitatív módon mérhető paraméterei. A gyakorlati együttműködés problémáit jelzi, hogy bár az iskolák szívesen fogadják a programot, azaz az iskola és a rendőrség közötti együttműködés létezik, ennek eggyel alacsonyabb szintjén az együttműködés akadozik, ugyanis a program végrehajtásánál jellemzően az iskola igazodik a rendőroktató leterheltségéhez”.

„A DADA program sikereiből merített szakmai kompetenciákból született meg a 15-17 éves korosztálynak szóló „**ELLEN-SZER**”, amelynek országos bevezetése 2005-től kezdődött meg. A középiskolák 10. és 11. évfolyamos diákjai részére készült tananyag arra fókuszál, hogy a kamaszkor hozta krízishelyzeteket minél kevesebb sérüléssel, esetleges félresiklással

³³ Balázsfalvi Gusztávné – Rác Ferenc (2007): Boldog születésnapot D.A.D.A. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest.

³⁴ 1991-ben Bartalus Antal egy amerikai tanulmányútról a DARE program ismertetőjével tért haza. A szerencsés véletlenek egybejárásának köszönhetően a program eljutott Heiter Sándorhoz, aki oroszlanrészt vállalt a program hazai elterjesztésében. Az új módszert a rendőrség ifjúságvédelmi munkájába ajánlották, s ez felkeltette Mazula Károly figyelmét is, aki ebben az időben a BRFK Bűnmegelőzési Osztályának vezetője volt. A BRFK volt abban a helyzetben, hogy a program anyagi hátterét, elsősorban a fordítási költségeket, a Budapesti Közbiztonsági Módszertani Alapítványon keresztül biztosíthatta. A DARE program éppen „időben érkezett” Magyarországra: ekkor kezdett el igazán foglalkozni a politika a kábítószer problémával. Nem sokkal korábban alakult meg tárcaközi szervezetként a Kábítószerügyi Koordinációs Bizottság.

1992 tavaszától kezdődött a sziszifuszi munka, emberről-emberre meggyőzni a rendőrségi vezetőket a program hasznáról. Kezdetben a rendőri vezetés sem volt egységes véleményen a DADA program megítélésében. Kacziba Antal tájékozódott és szabad utat adott a programnak. Bodrácska János budapesti rendőr-főkapitány, és Pintér Sándor országos rendőr-főkapitány is támogatásáról biztosította a programot.

³⁵ A Magyar Rendőrség Biztonságra Nevelő Iskolai Programja, a **D.A.D.A.** (dohányzás, alkohol, drog, AIDS) az 1992/1993-as tanévben indult az amerikai DARE program alapján.

³⁶ Kerezsi K. – Kó J.: 15 éves a DADA. A rendőrségi megelőzési program értékelése. Kutatási beszámoló.

éljék meg a fiatalok. Ebben a kritikus időszakban hasznos információkkal, tanácsokkal segíti a középiskolai korosztályt eligazodni a társadalmi környezetben, támogatást nyújt abban, hogy a gyermekek sem elkövetői, sem pedig sértetti oldalon ne váljanak veszteseivé ennek a korszaknak” – olvasható a rendőrség honlapján.

A rendőrség iskolai prevenciós tevékenységének következő kiterjedt programjává a 2008 őszen **induló iskolarendőr program** vált.

Indulásakor az volt a program deklarált célja, hogy a szülők ne közvetlenül a rendőrséghez, hanem egy, az iskolával folyamatosan kapcsolatban álló rendőrhöz fordulhassanak kéréseikkel, kérdéseikkel³⁷.

Az iskolarendőr feladataként jelölték meg, hogy folyamatosan tartsa a kapcsolatot az iskolával, vegyen részt azokon az osztályfőnöki órákon, amelynek témája a közlekedésbiztonságra nevelés és a bűnmegelőzés.

„2014. szeptember elsejétől mintegy 2800 oktatási intézményben majdnem 2200 rendőrrel folytatódott az iskola rendőre program, amely a kisiskolások biztonságos közlekedését segíti” - jelentette be Halmosi Zsolt országos rendőrfőkapitány-helyettes³⁸.

2014 szeptemberében ennek célja már a kisiskolások biztonságos, balesetmentes közlekedésének, szabálykövető magatartásának elősegítése, közlekedési ismereteik bővítése, a gyermekek biztonságát veszélyeztető egyéb tényezők felderítése, megszüntetése³⁹.

A főkapitány szólt az **iskolai bűnmegelőzési tanácsadói hálózatról** is, amelyben a középiskolásokat tájékoztatják többek között a családon belüli erőszakról, az internet veszélyeiről, a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekről és a biztonságos közlekedésről. 2013-ban az ország mintegy kétszáz közép fokú oktatási intézményében száz szakember és 124 ezer diák vett részt a munkában, az idén további 33 bűnmegelőzési tanácsadót képeznek ki.

A bűnmegelőzési tanácsadók az iskolarendőrökkel és a polgárőrséggel együttműködve első sorban bűnmegelőzési, ifjúságvédelmi feladatokat látnak el, iskolai munkájuk során szerzett információkkal, hely- és személyismeretükkel segítik elő a prevenciós munkát.

Feladatuk az iskolába járó fiatalok bűncselekményekkel szembeni fokozott védelme mind elkövetői, a sértetti oldalon, kiemelt figyelemmel az internet veszélyeire, a családon belüli

³⁷ Erről Bencze József országos rendőrfőkapitány beszélt Budapesten, a XIII. kerületi Hegedűs Géza Általános Iskola 2009/2010-es tanérvnyitóján.

In: <http://www.jogiforum.hu/hirek/21550>

³⁸http://hvg.hu/itthon/20140829_Kezdodik_a_tanev_keszultsegben_az_iskolar

³⁹<http://www.police.hu/hirek-esinformaciok/bunmegelozes/ifjusagvedelem/tanevnyito-2013/2014>

erőszakra, a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre, valamint a közlekedésbiztonságra⁴⁰.

Iskolarendőr az iskolában

Az iskolarendőr program minden XII. kerületi iskolában jelen van. Minden állami kerületi iskolának van iskolarendőre, akinek nevét és rendfokozatát az iskolák faliújságjain is olvashatjuk.

Tudomásunk szerint a programot még nem evaluálták indulása óta. Jelen vizsgálat célja nem a program-értékelés, mindössze azért kerültek be az iskolarendőrökről kérdések a kérdőívbe, mert vizsgálni szeretnénk volna a fiatalok rendőrképét. Az iskolarendőrt pedig olyan személynek gondoltuk, aki, mint az iskolával közvetlen kapcsolatban lévő egyenruhás személy, hatással lehet a fiatalok rendőrképére, rendőrökről alkotott attitűdjére.

Azonban a megkérdezettek mindössze 15,2%-a, azaz gyakorlatilag minden 7. válaszadó találkozott csak személyesen az iskolarendőrrel. Minden iskolában voltak olyanok, akik azt jelezték, hogy személyesen találkoztak vele, bár volt olyan hely, ahol csak 2-en.

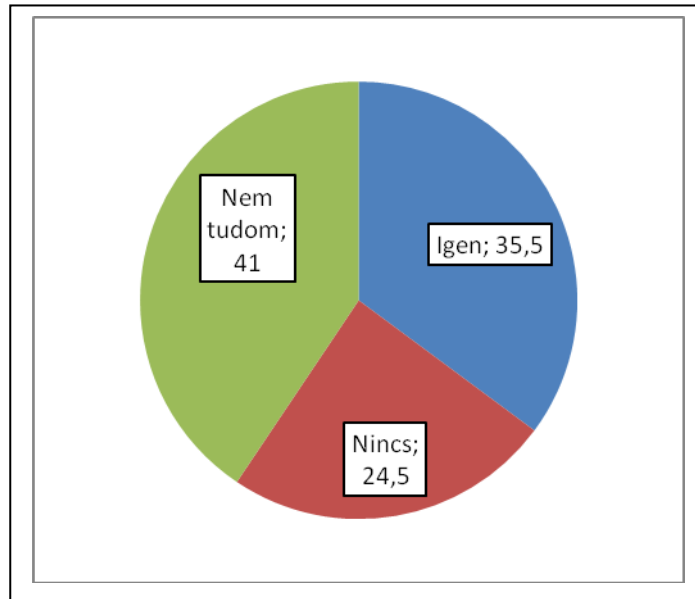
A mintába kerültek 2,4%-a jelezte, hogy segített már neki az iskolarendőr; az összes ilyen eset egyetlen iskolához köthető(!) A segítség jellemzően tanácsadást jelentett. Ez jellemzően egy olyan órához volt köthető, amelyet az iskolarendőr tartott. (A válaszadók a következőképpen fogalmazták meg a segítségnyújtás tartalmát: „Tanácsokat adott a biztonságos szórakozás érdekében”, „Elmondta nekünk a biztonságos szórakozás feltételeit”, „Megválaszolt olyan kérdéseket, amikre nem tudtuk a választ”.)

Megkérdeztük a mintába került fiatalokat, hogy ők mit gondolnak, vajon szükség van-e iskolarendőrre. A kapott válaszok megoszlását mutatja a következő ábra:

⁴⁰ <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/ifjusagvedelem/tanevnyito-2013/2014>

15. ábra

„Szerinted szükség van-e iskolarendőrrre” (%)

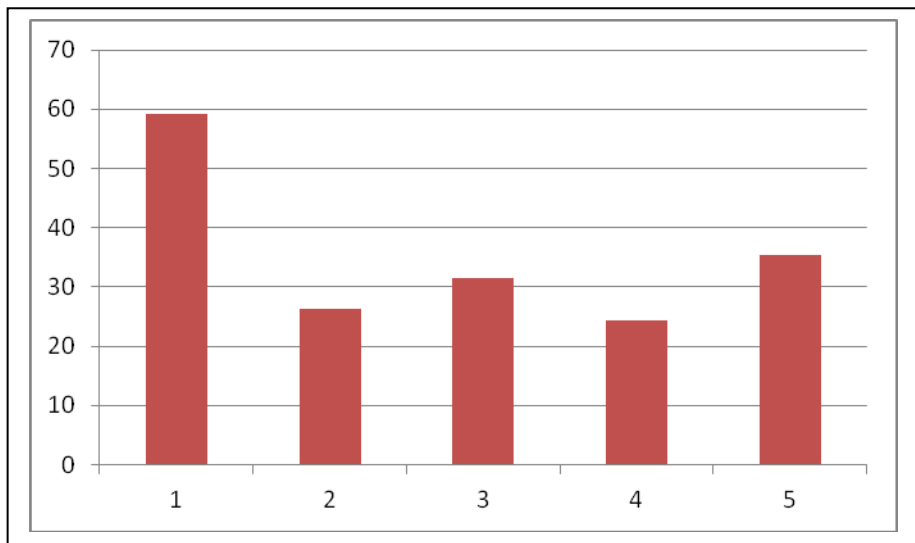

A megkérdezettek több mint egyharmada szerint szükség van iskolarendőrrre. Említést érdemel, hogy az iskolák közül egy olyan iskola volt, ahol a megkérdezettek 59,1%-a gondolta szükségesnek az iskolarendőr jelenlétét, a többi iskolában azonban az „igen”-nel válaszolók aránya nagyon eltérő volt.

Nézzük – az iskolák megnevezése nélkül -, hogy milyen arányban gondolták fontosnak az iskolarendőr jelenlétét a megkérdezett diákok az egyes mintába került oktatási intézményekben:

16. ábra

„Szerinted szükség van-e iskolarendőrrre” kérdésre adott igen válaszok aránya az egyes iskolákban (%)

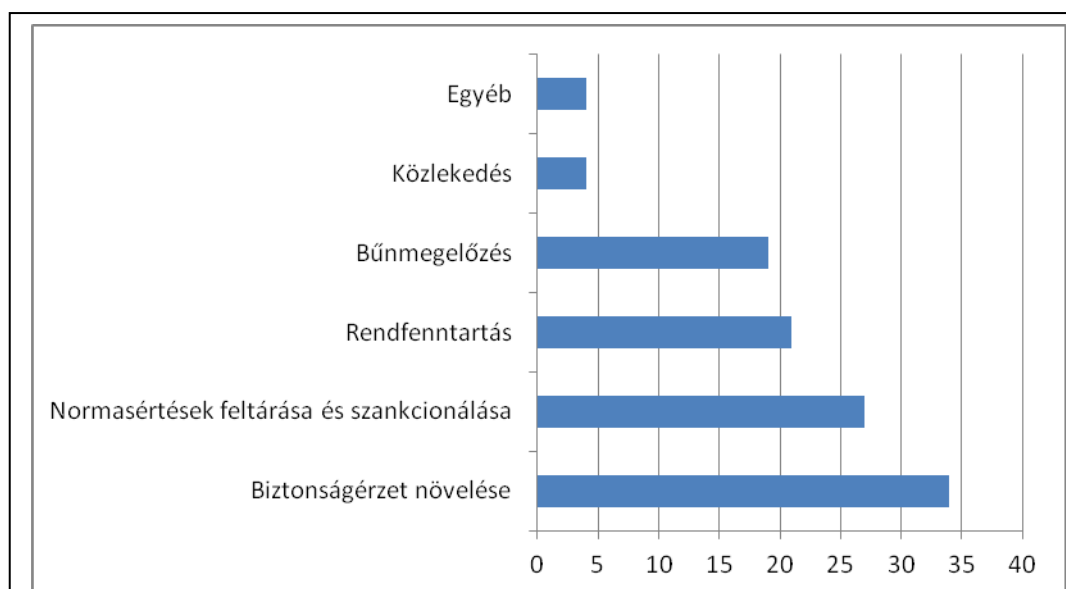
Az ábrán látható, hogy jellemzően 25 és 35% között mozgott a többi iskolában az iskolarendőrség intézményét támogatók aránya.

Okként leggyakrabban a biztonságérzet növelését jelölték meg, úgy, mint pl.

- azért van rájuk szükség, hogy megvédjenek”,
- „Akármi történik, jó ha gyorsan segítenek”,
- „Hogy a gyerekek biztonságban legyenek”
- „Hogy biztonságosabbnak érezhessük az iskolát”...

17. ábra

Miért van szükség iskolarendőrrre?

A biztonságérzetten túl a normasértések feltárását és szankcionálását említették a diákok leggyakrabban, valamint a rendfenntartást. Normasértések feltárása alatt nemcsak az iskolai lopásokat, a bántalmazást, de az iskola területén történő dohányzást is értették.

A megkérdezettek egy része tehát alapvetően az iskolarendőrtől várna, hogy az iskolában biztonságban érezhesse magát ő is és a többi gyermek is.

Érdekes megvizsgálni egyrészt melyek azok az értékek, amelyeket a diákok szerint fontosak és védendők, másrészt, hogy az iskolarendőr intézmény létrehozásának (eredeti) célját mennyiben képes betölteni a gyakorlatban.

A diákok szerint - a vizsgálat eredményei alapján – fontos értéket képvisel a biztonságérzet. Nyilván, mint azt korábban elemeztük ez egy összetett jelenség; a közbiztonság, szociális biztonság, érzelmi biztonságérzet egymással – és még számos más változóval - összefüggnek. Ugyanakkor „szűken” a közbiztonságra vetítve egy biztonságot megtestesítő személy jelenléte, illetve annak tudata, hogy ő ott van – függetlenül attól, hogy tesz-e valamit – megteremtheti vagy megerősítheti a szubjektív biztonságérzetet a diákok egy részében.

A mások fontos szempont a normakövetés. Bármilyen furcsa is, de a diákok többsége számára fontos a normakövetés! Ehhez nyilván olyan normákra, szabályokra van szükség, amelyek életszerűek, mindenki által pozitívnak tekintett értéket védenek és a hozzárendelt szankció is életszerűek. Azaz olyanokra amelyek betarthatók, illetve ami még fontosabb **betartathatók!**

Nem az a jó, ha sokat szankcionálunk, hanem az, ha a lehető legkevésbé van szükség büntetésekre! A kevés, de a betartást következetesen szankcionáló szabály több, mint a sok, de betartatásukat számon nem kérő szabály!

Ha valaki súlyosan vét a szabályok, normák ellen, akkor a lebukás kockázata legyen nagy és a szankció ne maradjon el – vélik a diákok. Hiszen ez nemcsak a biztonságérzetet, hanem a fiatalokban olyan dominánsan jelenlévő igazságérzetet is erősíti.

Az igazságérzet sérülése pedig a biztonságérzet sérülését is magában hordozza.

Talán éppen ez az egyik baj, amit a tanulók egy része nem talál az iskolában. Az egyértelmű szabályokat és a megsértésükhöz társuló következetes szankcionálást.

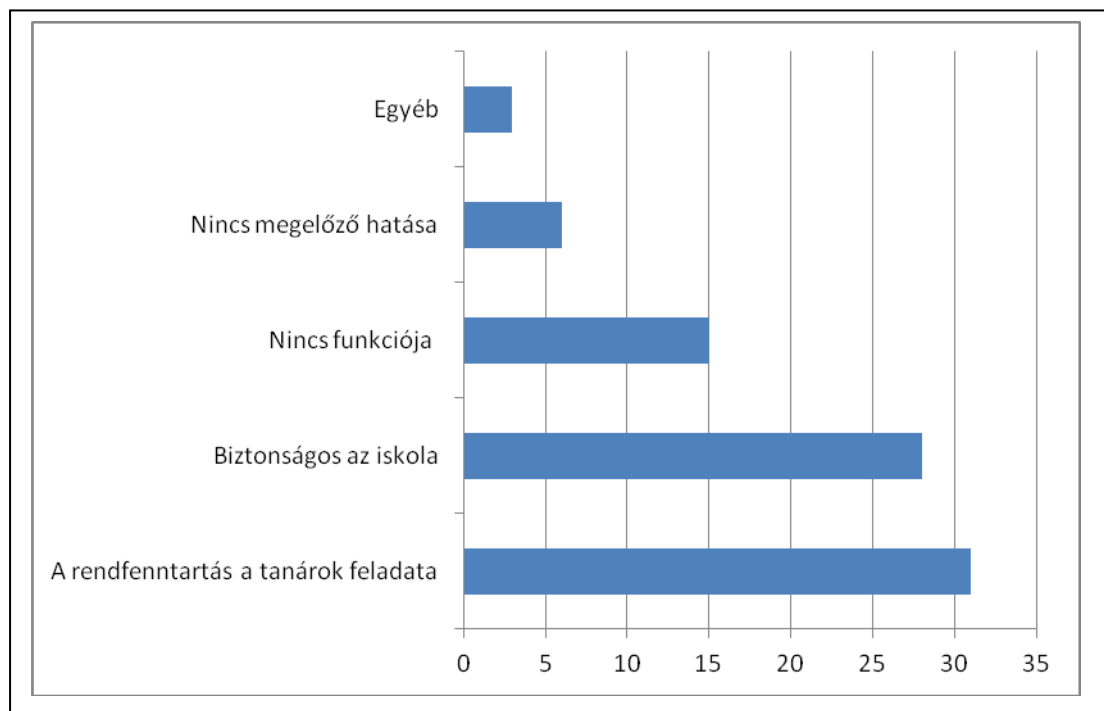
Nyilván ezt könnyű leírni, de sokkal nehezebb megalapozni és működtetni!

Ugyanakkor kérdés, hogy az iskolán belüli rend fenntartására képes, alkalmas lehet-e egy rendőr, illetve, hogy egyáltalán a rendőr kompetenciájába ez beilleszthető-e?

A megkérdezettek több mint 40%-a bizonytalan volt a tekintetben, hogy szükség van-e az iskolában iskolarendőrre, azonban minden negyedik megkérdezett (24,5%) úgy vélte, hogy nem.

Az okok, a következők voltak:

18. ábra
Miért nincs szükség iskolarendőrre?

Az iskolarendőr iskolai jelenléte elutasítók egyrészt azzal érveltek, hogy az iskolán belül a rend fenntartása a tanárok feladata. Másrészt azzal, hogy a kerület relatíve „jó környezet”, itt nincs szükség rendőrökre. Jellemzően „jó a közbiztonság” az iskolában.

A vizsgálat célja nem terjedt ki az iskolarendőr intézményének evaluációjára, ugyanakkor a vizsgálati eredmények arra engednek következtetni, hogy érdemes lenne egy programértékelést végezni, már csak azért is, mert egyrészt más funkciót tulajdonít a programnak a rendőrség, és más a megkérdezett diákság (közlekedésbiztonság vs. biztonságérzet növelése). Másrészt egyértelmű, hogy nem egységesen elfogadott, illetve nem is egységesen funkcionál az iskolákban. Azaz van, ahol az iskolavezetés fontosnak tartja, ott kiterjedtebb kompetenciával működik. Ahol pedig nem, ott szinte csak formálisan van jelen.

Az alapötlet gyakorlatba történő átültetése során mindenképpen érdemes a szocio- és kriminálgeográfiai jellemzőket is figyelembe venni és ennek alapján helyi szinten, az oktatási

intézményekkel közösen, meghatározni az intézmény működésének célját és feladatait, úgy hogy az az igényekhez és a problémákhoz igazodhasson.

Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az iskolán belül a rend, a rend betartása és betartatása fontos a diákok számára! Érdemes elgondolkodni azon, hogy ez kinek a feladata és kompetenciája kell, hogy legyen!

Rendőrkép

A joghatásosság egyik eleme a jogérvényesülés. Jogérvényesülés alatt nem pusztán a jogalkalmazást értjük, hanem – többek között - bele tartozik a jogalkalmazó intézményekkel, személyekkel kapcsolatos pozitív társadalmi attitűd, legitimáció is. Ha a rendőr legitimitása megkérdőjelezhető, az nagymértékben elősegíti a jogérvényesülést. Ha azonban a rendőrt az állampolgár nem tartja hitelesnek, „a törvény őrének”, igazságosnak, akkor az általa képviselt törvény és annak betartása is csorbát szenvedhet.

Ezért nagyon fontos és meghatározó az állampolgárokkal kapcsolatba kerülő rendőrökről alkotott kép, társadalmi attitűd. Az ún. „kisrendőrök” kerülnek legtöbbször kapcsolatba az állampolgárokkal, így a róluk alkotott kép kivétel a rendőrség szervezetének egészére. Ha ez pozitív, akkor valóban a rendőr pusztán jelenléte is visszatartó erővel bír, ha azonban nem, akkor az ehhez társuló alacsony tettenézési kockázati faktorral együtt a rendőr elveszti legitimitását, társadalmi presztizsét és jelenlétének normakövetésre inspiráló hatását.

Ezért szeretnénk volna megtudni, hogy a mintába került fiatalok mit gondolnak arról, hogy milyennek kellene lennie egy rendőrnek, azaz milyen a rendőrképük. Illetve arra is kíváncsiak voltunk, hogy tapasztalataik, illetve a környezetük tapasztalatai alapján milyennek látják a hazai rendőröket.

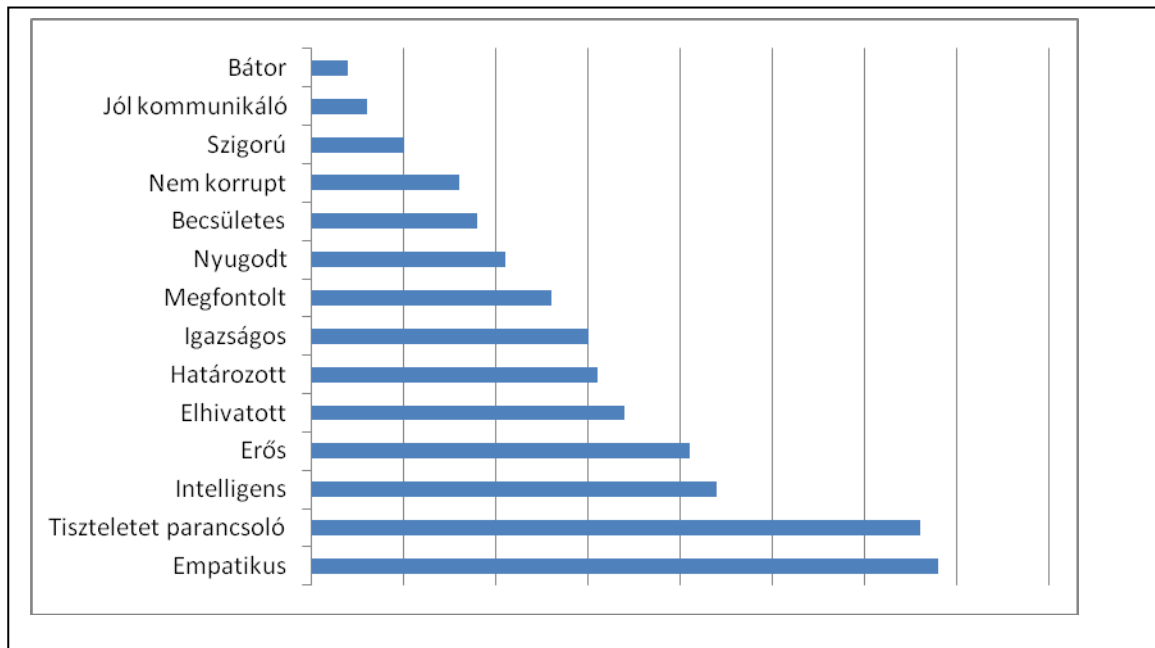
Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a következőkben olvasható vizsgálati eredmények nem a XII. kerületi rendőrökre vonatkoznak!!!

Nyitott kérdésként megkértük a mintába került fiatalokat, hogy saját szavaikkal írják le, szerintük mi az a három legfőbb tulajdonság, amivel egy rendőrnek rendelkeznie kell.

A következő ábra azt a három tulajdonságot szemlélteti – tekintettel a gyakoriságra -, amellyel a megkérdezettek szerint egy rendőrnek rendelkeznie kell.

19. ábra

Szerinted mi a 3 legfőbb tulajdonság, amivel egy rendőrnek rendelkeznie kell?

A grafikon jól szemlélteti, hogy a megkérdezett fiatalok szerint egy rendőr legyen:

- **empatikus** („empatikus”, „jó indulatú”, „megértő”, „barátságos”, „jó ítélőképességű”, „segítőképz”),
- **tiszteletet parancsoló** („jó megjelenésű”, „jó fellépésű”, „ápoltság”, „jó modorú”, „udvarias”, „tiszteletet parancsoló”)
- **intelligens** („intelligens”, „okos”, „gyors helyzetfelismeréssel rendelkező”, „nagy tudású”, „tanult”)

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy milyenek látják a mintába került fiatalok a rendőröket általánosságban. Ezért, egy kérdésben ellentétpárokat soroltunk fel és arra kértük a fiatalokat, hogy egy ötfokú skálán jelöljék meg szerintük melyik illik leginkább a rendőrökre az általunk meghatározott tulajdonságok közül.

A következő táblázat az egyes ellentétpárok vonatkozásában adott átlagértékeket és az átlagtól való eltérést mutatja:

5. táblázat

„Szerinted melyik tulajdonság illik inkább a rendőrökre az alábbi párok közül”?

Változó (negatív)	Átlagérték	Átlagtól való eltérés	Változó (pozitív)
Udvariatlan	2,9	0,98	Udvarias
Közömbös	2,6	0,95	Megértő
Szigorú	2,5	0,93	Engedékeny
Kapkodó	3,3	0,96	Megfontolt
Kulturálatlan	3,1	1,11	Kulturált
Bizonytalan	3,6	1,07	Határozott
Buta	3,0	1,10	Intelligens
Lusta	2,8	1,04	Szorgalmas
Barátságtalan	2,7	1,08	Barátságos
Gyenge	3,4	0,99	Erős fizikumú
Ápolatlan	3,6	0,96	Jó megjelenésű
Nemtörődöm	3,0	1,10	Segítőképz

A fenti átlagértékek alapján azt mondhatjuk, hogy a mintába került fiatalok véleménye szerint a rendőrök általánosságban

- **inkább határozottak**, mint bizonytalanok,
- **inkább jó megjelenésűek**, mint ápolatlanok,
- **inkább erős fizikumúak**, mint gyengék,
- **inkább megfontoltak**, mint kapkodók, és
- **inkább szigorúak**, mint engedékenyek

Ugyanakkor,

- **inkább közömbösek**, mint megértők,
- **inkább barátságtalanok**, mint barátságosak, és
- **inkább lusták**, mint szorgalmasak.

A válaszok tekintetében a legnagyobb egyetértés a megkérdezettek között az „inkább szigorú, mint engedékeny”, az „inkább közömbös, mint megértő” és az inkább jó megjelenésű, mint ápolatlan” ellentétpárok megítélése kapcsán mutatkozott.

Ugyanakkor a legnagyobb eltérés a kulturált-kulturálatlan és a nemtörődöm-segítőképz ellentétpárok megítélése kapcsán volt detektálható.

Érdekes összefüggést találtunk a rendőrök megítélése és a megkérdezetteknek az osztály többi tanulójaéhoz viszonyított tanulmányi előmenetele vonatkozásában.

Azok a fiatalok, akik úgy vélték, hogy a legtöbb osztálytársuknál jobban tanulnak vagy átlagos tanulónak minősítették magukat jellemzően pozitívabb attitűddel viseltettek a rendőrök vonatkozásában, azaz az ő rendőrképük valamelyest pozitívabb volt, mint a magukat átlag alatti tanulónak minősítő megkérdezetteké.

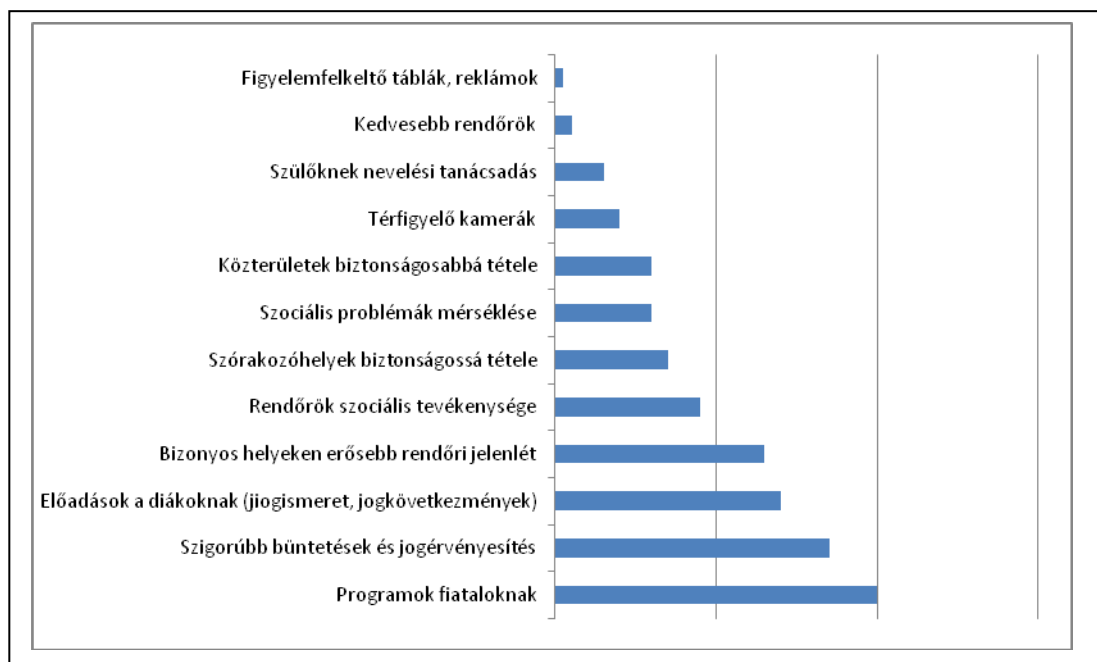
A fiatalok javaslatai a bűnözés és az áldozattá válás megelőzése érdekében

Megkérdeztük a fiataloktól, hogy amennyiben polgármesterek és rendőrkapitányok lennének egy személyben, mit tennének annak érdekében, hogy minél kevesebb fiatal kövessen el bűncselekményt.

Minden megkérdezett válaszolt a kérdésre. Így a következő táblázat a mintába kerültek összességének véleményét tükrözi.

20. ábra

„Mit tennél azért, hogy minél kevesebb fiatal kövessen el bűncselekményt?”

A mintába kerülteknek a szerintük 3 legfontosabb dolgot kellett leírniuk a saját szavaikkal.

A kapott válaszokat 12 jól elkülöníthető csoportba rendeztük.

A megkérdezettek fiatalok leggyakrabban azt említették, hogy **fiataloknak szóló programokkal** („biztonságos szórakozóhelyek”, „olyan helyek, ahol fontosnak érezhetik a

fiatalok magukat”, olyan helyek, ahol lehet segíteni másoknak”, „hasznos, értelmes szabadidő eltöltési lehetőségek/programok”), illetve a fiatalok hasznos és értelmes programokba történő bevonásával lehet leginkább csökkenteni a fiatalkori bűnözést, devianciákat.

Nyilvánvalóan ez nem a rendőrség feladata, hanem az önkormányzaté és az iskolaké. Ugyanakkor, mivel **a megkérdezettek 45,1%-a azt jelezte, hogy szívesen részt venne olyan ifjúsági programban, ahol lehetősége lenne segíteni a rendőrök munkáját**, érdemes elgondolkodni egy olyan program kidolgozásán, amely mind a rendőrség, mind pedig a segíteni vágyó ifjúság számára hasznos lehet.

A szigorúbb büntetéseket gyakran említik az emberek, ha arról kérdezzük őket, mit lehetne tenni egy-egy jelenség visszaszorítás érdekében (*Kó, 1998*). *Így történt ez a mintában is, a megkérdezettek körében ez volt a második leggyakrabban említett eszköz („Szigorúbb büntetések és jogérvényesítés”) az ifjúsági bűnözés visszaszorítására.*

Önmagában egy törvény, vagy restriktívebb, szigorúbb szabályozás nem garantálja annak alkalmazhatóságát. Pusztán a büntetés nagyságának nincs visszatartó ereje.

A szankció csak akkor lehet hatékony a jognak megfelelő magatartás kialakításában, ha azt a jogsértés esetén következetesen alkalmazzák. *Jeremy Bentham* az angol jogfilozófus már a XVIII. században úgy fogalmazott, hogy a büntetés elkerülhetetlensége jobban elrettent a bűnelkövetéstől, mint a büntetés súlyossága. Ez erősíti *Antunes és Hunt (1980)*⁴¹ kutatási eredményei is, akik szerint nem a szigor, hanem a büntetés, a felelősségre vonás elkerülhetetlensége az az elem, amely összefüggést mutat a bűnelkövetéstől való tartózkodással. *Cesare Beccaria* szerint pedig „minél gyorsabb a büntetés, és minél közelebb esik az elkövetett bűnhöz, annál igazságosabb és annál hasznosabb...”⁴²

Egy jogszabály tehát hiába rendelkezik szigorú szankcióval, ha azt nem alkalmazzák úgy az elrettentés, a fenyegetettség tudata is érvényét veszti.

A harmadik leggyakrabban említett eszköz a diákoknak azok nyelvén szóló előadás, program a „szabályokról”, „törvényekről” és a jogkövetkezményekről.

Sokan úgy gondolták a megkérdezettek közül, hogy a fiatalok jogismerete, a „szabályok ismerete” rendkívül sok kívánni valót hagy maga után, továbbá, hogy a jogkövetkezményekkel sincsenek tisztában.

⁴¹ Antunes és Hunt-ot idézi Kulcsár Kálmán: *Jogszociológia*. Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1997. 269. old.; Antunes, G. – Hunt, A.L.: *The Impact of Certainty and Severity of Punishment*. In: Evan, W.M. (Ed.): *The Sociology of Law*. A Division of Macmillan Co. Inc., New York, 1980. 195. old.

⁴² C. Beccariát és J. Benthamet idézi F. Adler – G.O.W. Mueller – W.S. Laufer: *Kriminológia*. Osiris, Budapest, 2000. 90-93. old.

Erről korábban már volt szó. Ugyanakkor a probléma ismételt felbukkanása ebben a kontextusban határozottan jelzi, hogy a diákoknak is komoly igénye van arra, hogy bizonyos jogismerettel rendelkezzenek az őket esetlegesen érintő élethelyzetekkel, problémákkal kapcsolatban.

Továbbra is azt gondoljuk, hogy erre – a célcsoport speciális jellemzői miatt – egyedül egy alacsonyabb fokozatú rendőr egyedül nem alkalmas, hiszen egy-egy helyzetnek, problémának nemcsak büntetőjogi, rendészeti, de szociális és/vagy egészségügyi vonatkozása, vetülete, sőt jogi megközelítése is lehet, amelyről nem feltétlenül bír tudomással egy rendőr. Ugyanakkor mindenképpen részét kell képeznie annak a team-nek, amely ezt a felvilágosító feladatot felvállalja.

A fenti ábra jelzi, hogy a fiatalok biztonságuk érdekében több figyelmet, törődést és kedvességet várnak a rendőrségtől: a rendőri (látható) jelenlét, amely a normakövetők irányába nyitottságot és barátságot tükröz az emberek jelentős részének biztonságérzetet ad.

A hasznos és biztonságos szabadidő eltöltési lehetőségek létrehozása, a szociális problémák kezelése, valamint a közterületek biztonságosabbá tétele, mint említett eszközök az ifjúsági bűnözés visszaszorítására kimondottan a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik.

A fiatalok által említett eszközök, lehetőségeknek csak kis része fölött diszponál a rendőrség. A legtöbb a rendőrség és az önkormányzat és adott esetben a kerületben, városban működő, a problémakezelésbe illeszkedő profillal rendelkező civil szervezetek, állami intézmények és tette kész szakemberek összefogásával valósítható meg.

A javaslatok remekül illusztrálják a fiataloknak a település, a helyi közösség felé támasztott igényeit. A biztonságos szórakozás, a tartalmas ifjúsági programok iránti igényt, a lokális közösség „törődését”, odafigyelését a fiatalokra, a diákoknak a közösség érdekében végzett tevékenységi lehetőségének szélesítését. Ugyanakkor erős az igény a folyamatos információkra a bűncselekmények jogkövetkezmények vonatkozásában, a balesetek elkerülése érdekében.

A táblázatban látható, hogy a javaslatok többsége nem a rendőrség szervezetére és működésére, valamint nemcsak a közrendvédelem fejlesztésére vonatkozik. A megkérdezett fiatalok javaslatai és véleménye figyelemre méltóak, rendkívül informatívak és elgondolkodtatóak.

Hasonló kérdésre a felnőtt megkérdezettek jelentős része általában a közbiztonsági szempontokat és intervenciókat emeli ki. A fiatalok pedig olyan társadalom- és szociálpolitikai beavatkozásokat részesítettek előnyben, a közbiztonsági intervenciók mellett, amelyek nemcsak a bűnelkövetővé, de az áldozattá válás elkerülését és a helyi hatékony társadalmi bűnmegelőzést szolgálhatják, úgy, hogy az érintett célcsoport testi-lelki jól-létét és szociális biztonságát is elősegíthetik.

A vizsgálat eredményeiben immár második alkalommal köszön vissza, hogy a diákok szociális jellegű feladatokat is elvárnának a rendőröktől. Az egyik közrendvédelmi problémaként említett jelenség a hajléktalanok jelenléte volt, amelyet azonban legtöbbször úgy oldanának meg, hogy a rendőrökre delegálnák a problémát, nekik kellene hajléktalan szállóra kísérniük az érintetteket. Egyetlen esetben sem merült fel, hogy a rendőr szóljon egy utcai szociális munkásnak, hanem a hajléktalan-probléma kezelését, ugyan humánusan, de a rendőrségre hárítanák a megkérdezettek.

Több európai országban működik a rendőrségi szociális munka intézménye. A rendőrök mellett olyan szociális szakemberek tevékenykednek, akiknek az a feladata, hogy a rendőr, rendőrség válláról a szociális és pszichológiai jellegű problémák kezelését levegyék. Egyrészt mert szakavatottabbak annak intézésében, és ez a kliens érdekeit is jobban szolgálja (gyorsabb és hatékonyabb segítséget kaphat) másrészt így elősegítik, hogy a rendőrök a munkaidejük jelentős részét kitevő szociális tevékenység „munka” helyett a rendvédelmi feladataikkal foglalkozhassanak.

5.3. Egyéb háttér-változók

Életkor, nem

A megkérdezettek 46,4%-a volt fiú, 53,6%-a pedig lány.

A mintába kerültek 10. évfolyamosok voltak és jellemzőn 1996-ban (17,3%), 1997-ben (66,7%) és 1998-ban (16,0%) születtek.

Lakóhely

A mintába kerültek 31,1%-a, mint erről már volt szó a XII. kerületben lakik, a többiek (68,9%) Budapest más kerületiben, illetve az agglomerációban. Jellemzően egy-egy érintett iskolában a mintába kerültek harmada vagy negyede kerületi lakos, azonban volt egy iskola, ahol a megkérdezettek fele volt XII. kerületi illetőségű.

Családi körülmények

A megkérdezettek 72,5%-a együtt él édesapjával és édesanyjával is, azaz mindkét édes szülőjével. 27,5%-uk azonban csak az egyik vérszerinti szülőjével lakik együtt.

A testvérekkel kapcsolatban, nem arra voltunk kíváncsiak, hogy biológiailag hány testvérrel rendelkeznek a megkérdezettek, hanem arra, hogy hány estvérükkel (akár féltestvérükkel) élnek együtt. A mintába kerültek több mint negyede (28,6%) egyke, azaz testvér nélkül él. További 48,3%-uk egy, míg 23,2%-uk kettő vagy annál több testvérrel osztja meg otthonát. Érdekes, hogy jellemzően az iskolákban a megkérdezettek negyede, illetve harmada él nagycsaládban (olyan családban, ahol három vagy annál több gyermek nevelkedik). Ugyanakkor, volt egy olyan iskola, ahonnan a mintába kerülteknek mindössze nyolcada élt ilyen családban. (Nem találtunk magyarázatot jelen vizsgálat eredményei alapján erre a jelenségre.)

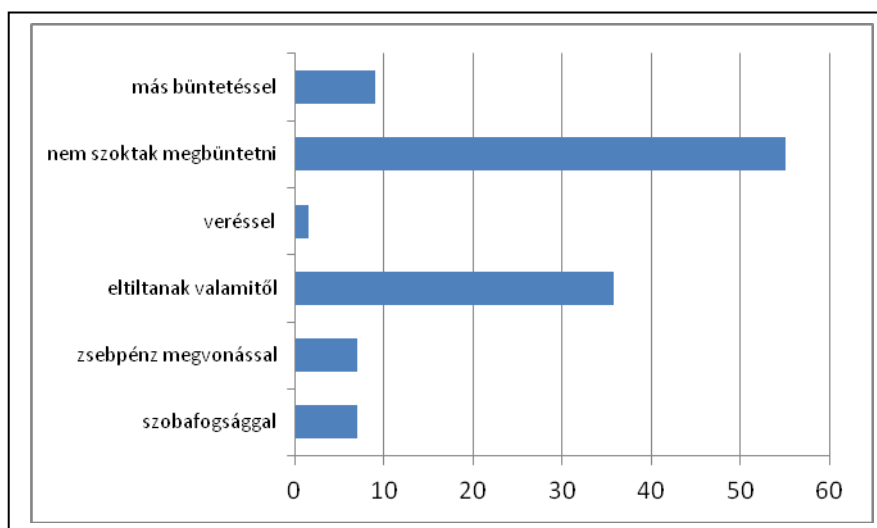
Büntetések

Kíváncsiak voltunk, hogy a megkérdezett fiatalokat vajon megbüntetik-e otthon, és ha igen, akkor hogyan.

A következő ábra a büntetések formáit és azok gyakoriságát mutatja:

21. ábra

Mivel büntetnek a szüleid otthon?

A mintába kerültek több mint fele (55,1%) úgy nyilatkozott, hogy otthon nem büntetik. Akiket igen, azokat jellemzően valaminek az eltiltásával, illetve kisebb arányban pedig szobafogsággal és zsebpénz-megvonással.

Bántalmazásról szerencsére nagyon kevesen számoltak be (5 fő), míg voltak, akik egyéb büntetési formát jelöltek meg.

Devianciák

Nem volt célja a vizsgálatnak annak felmérése, hogy bizonyos típusú devianciák elterjedtségét és jellemzőit vizsgáljuk a mintába került fiatalok körében, azonban azért kérdeztünk rá két devianciatípusra, mert mindkettő erősen viktimogénné sebezhetővé teszi az érintettet, így erősen növelheti a viktimizációt, továbbá jellemzően kortárs csoportban valósul meg.

Ez a két devianciatípus az alkohol- és a kábítószer-fogyasztás volt.

Alkoholfogyasztás és közlekedés

Közlekedésbiztonsági szempontból fokozott figyelmet kell szentelni a tizenéves fiatalok körében az alkoholfogyasztás és a közlekedés kapcsolatára, hiszen számos baleset forrása, hogy szórakozóhelyen történő alkoholfogyasztást követően fiatalok gépjárművet vezetnek, vagy olyan gépjárműbe ülnek be, amelynek vezetője alkoholos és/vagy egyéb drog befolyásoltsága alatt van.

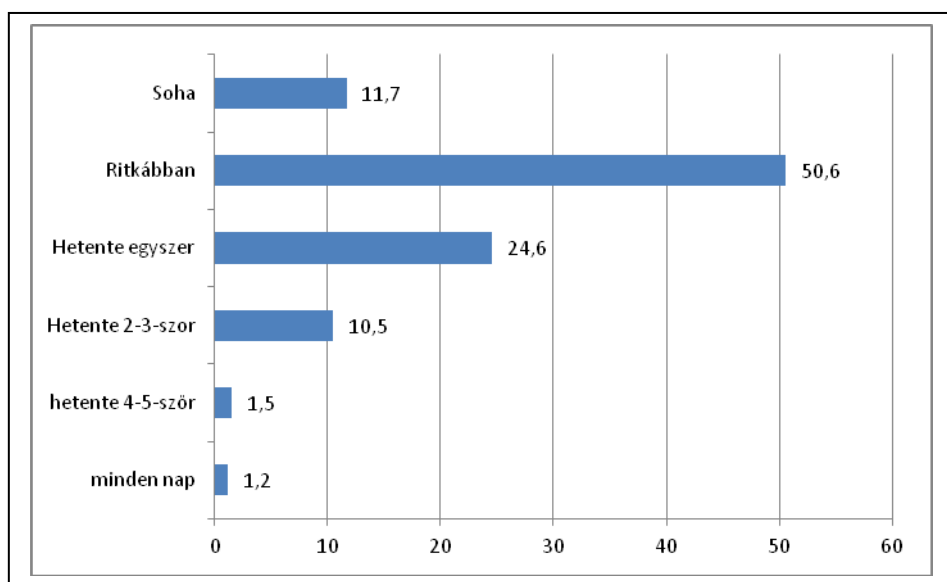
A következő ábra azt mutatja, hogy a mintába kerültek a vizsgálatot megelőző évben milyen gyakorisággal fogyasztottak alkoholt.

Látható, hogy gyakorlatilag minden 10. megkérdezett (11,7%) azt jelezte, hogy soha nem fogyaszt alkoholt és további 50,6%-uk pedig azt, hogy csak ritkán kerül erre sor, azonban 37,9%-uk, azaz több mint 1/3-uk, hetente legalább egyszer vagy még annál is gyakrabban nyúl alkoholtartalmú italhoz!

Habár a kábítószer-probléma jóval nagyon társadalmi érdeklődésre és érzékenységre tart számot, azonban az alkoholfogyasztás, mint azt a jelen vizsgálat eredményei is megerősítik, jóval elterjedtebb és így az ezzel összefüggő viktimizáció is.

22. ábra

Milyen gyakran fogyasztottál alkoholt az elmúlt egy évben?

Az alkoholfogyasztás önmagában nem minősül ugyan szabálysértésnek, csak akkor, ha az a törvényben leírt körülmények között történik.

Alapvetően az alkoholfogyasztás tehát nem is deviancia, ugyanakkor bizonyos élethelyzetekben komoly rizikófaktor, viktimogén tényező lehet más devianciák előfordulásához.

Számos hazai vizsgálat szerint a fiatalok első jelentősebb mennyiségű alkoholfogyasztása, „az első részegség” jellemzően serdülőkorban és kortárs csoport körében következik be.

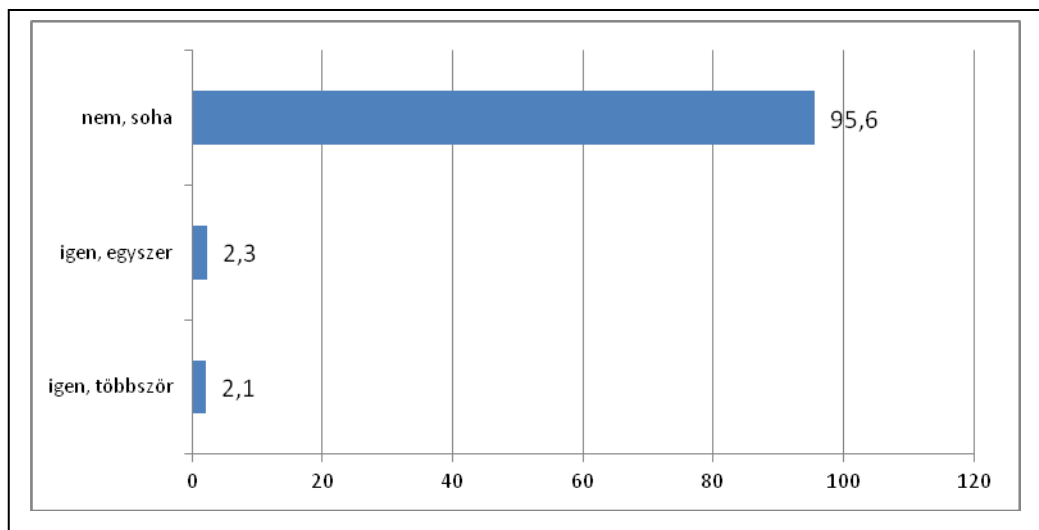
A középiskolás fiatalok egy része 18 éves kora előtt megszerzi a jogosítványát és használja is. Egyrészt egyfajta presztízs, státuszsimbólum a kortárs csoportban, ha valaki már vezet, sőt, ha gépjárművel is rendelkezik, akár úgy, hogy a szülei kölcsönadták.

Ugyanakkor előfordul, hogy a szabályok ismerete ellenére a szórakozáshoz kötődően a járművezető fiatal is fogyaszt alkoholt és/vagy valamilyen más drogot.

A következő ábrák azt mutatják, hogy a mintába került fiatalok a vizsgálatot megelőző egy évben vezettek-e autót vagy motort, robogót alkoholfogyasztás után, illetve ültek-e olyan autóban vagy motoron, amelynek vezetője alkoholos befolyásoltság alatt állt:

23. ábra

„Vezettél-e autót az elmúlt egy évben alkoholfogyasztás után?”

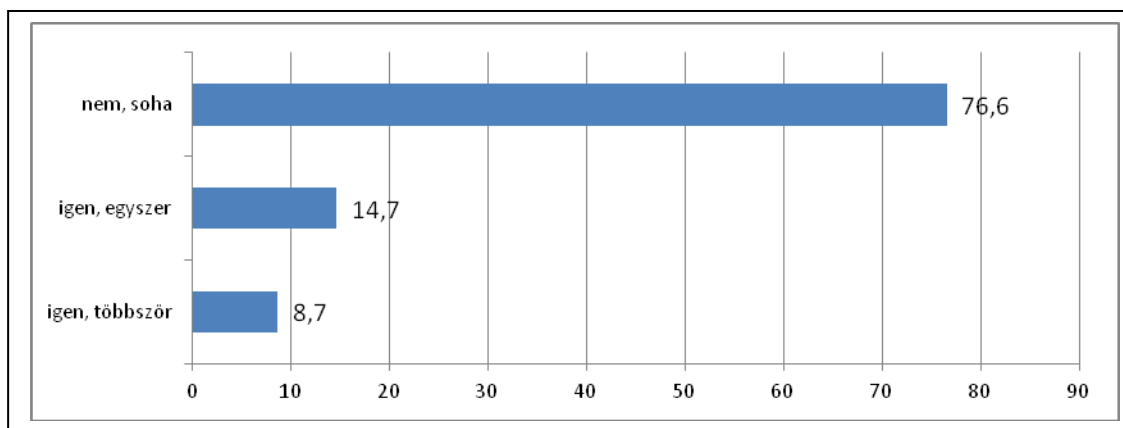

A mintába kerültek 4,4%-a legalább egyszer vezetett már úgy autót, hogy előtte fogyasztott alkoholt. Ne feledjük, a mintába kerültek jellemzően 16-17 évesek! Azok, aki azt jelezték vezettek már alkoholfogyasztás után autót többségében 1997 és 1998-ban született fiúk és lányok voltak. És itt jegyezzük meg, hogy ¼-ük lány volt.

A motort, robogót alkoholos befolyásoltság alatt vezetettek aránya valamivel alatta maradt a gépjárművet alkoholos befolyásoltság alatt vezetőkének (3,6%), azonban az már komoly aggodalomra ad okot, hogy a mintába kerültek 23,4%-a (!) a vizsgálatot megelőzően ült már olyan gépjárműben utasként legalább egyszer, amelynek a vezetője alkoholt fogyasztott, továbbá 4,2%-uk olyan motoron vagy robogón, amelyet valaki alkoholos befolyásoltság alatt vezetett.

24. ábra

„Ültél-e olyan autóban az elmúlt egy évben, amelynek vezetője alkoholt fogyasztott?”

Itt jegyezzük meg, hogy minden iskola diákjai körében detektálható volt a jelenség!!!

A kérdés vonatkozásában pedig évesprevalenciát vizsgáltunk és nem életprevalenciát!

A probléma azért igényel kiemelt figyelmet, mert a vizsgált célcsoport körében az átlagosnál nagyobb arányban válik lehetővé a vezetői engedély mielőbbi megszerzése és a gépjármű-használati lehetőség is!

Kábítószer-használat

A kábítószer-használattal kapcsolatban nem szeretnénk mélyreható elemzést végezni, kiváltképp az alkoholfogyasztással kapcsolatos vizsgálati eredmények bemutatását követően. Illetve azért sem, mert már esett erről szó az 5.1.3. fejezetben. Ma már nyíltan beszélünk arról, hogy a fiatalok körében a kábítószer-fogyasztás létező jelenség. Tudjuk az ESPAD vizsgálatokból, hogy hazánkban a 16 éves fiatalok közül minden ötödik kipróbált már valamilyen típusú kábítószer. „2011-ben került sor az ESPAD kutatássorozat ötödik felmérésére. A megkérdezett 16 éves fiatalok 19,9%-a fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert.”⁴³

Jelen vizsgálatunk eredményei meghaladják kissé a 2011-ben mért országos átlagot. Fontos tisztában azonban tisztában lenni azzal, hogy az országos reprezentatív mintán mért értéket a községben, falvakban lakók alacsonyabb érintettsége mellett a városi fiatalok magasabb prevalenciaértéke összesítve adja. A városokban, kiváltképp budapesti mintába kerültek körében mért érték az országos átlagnál több százalékponttal magasabb.

A kábítószer életében valaha fogyasztók aránya a mintában 21,8% volt.

⁴³<http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/populacios-vizsgalatok/populacios-vizsgalatok-tenyek-es-szamok/>

Azaz jellemzően a budapesti elterjedtség mértéke tükröződik vissza.

6. Összefoglalás

A vizsgálat célja az volt, hogy feltárjuk és megismerjük a célpopuláció, azaz a XII. kerület középiskoláiba járó, 10. osztályos fiatalok viktimológiai érintettségét és jellemzőit, továbbá képet kaphassunk az ifjúságot célzó bűnmegelőzés jelenlegi helyzetéről.

A vizsgálatra Budapest XII. kerületének középiskoláiban került sor, így a vizsgálati eredmények is csak erre a mintára vonatkoznak. A vizsgálatban a következő iskolák vettek részt: Budai Középiskola, Sashegyi Arany János Általános Iskola és Gimnázium, Városmajori Gimnázium és Kós Károly Általános Iskola, Tamási Áron Általános Iskola és Német Kéttannyelvű Gimnázium, Budapesti Osztrák Iskola. Összesen 15 osztályban került sor az adatfelvételre, amelynek során összesen 356 fiatal töltötte ki a kérdőívünket.

Abból az alapfeltevésből kell kiindulnunk, hogy a fiatalok viktimizációs érintettségének vizsgálata során a felnőtt populációétól eltérő megközelítésre van szükség.

Az áldozattá válás etiológiája terén talán nincs nagy különbség, de a fiatalok vonatkozásában szituációspecifikus értelmezésre van szükség.

A 14-18 év közötti korcsoportot meglehetősen ritkán választják viktimológiai vizsgálatok célcsoportjának, holott ez az életkori csoport „életstílus” faktorait tekintve határozottan viktimogénnek tekinthető.

Mennyi az annyi?

Miért vannak ilyen kevesen a fiatalkorú sértettek a bűnügyi statisztikákban?

Ennek oka elsősorban az életkori jellemzőkkel hozható összefüggésbe.

Kiemelt indikátorok:

- szubjektív deviancia illetve bűncselekmény-definíciók;
- a jogszabály által definiált és a szubjektív áldozati, sértetti szerep közti konszenzus hiánya;
- az elkövető-sértett közti kapcsolat (kicsi szociális távolság, azaz sok esetben jól ismeri egymást az elkövető és a sértett);
- a sértett fiatal szégyenérzete;
- a sértett fiatal információhiánya;

- az életkorból adódó bizonytalanság, tanácstalanság és a sérelem közlésének következményeitől való félelem;
- a közlés lehetőségével, módjával kapcsolatos ismerethiány
- az un. felnőtt „support system” hiánya.

A kerületben a 2013. évre vonatkozó kriminálstatisztikai adatok és a jelen viktimológiai vizsgálat eredményei alapján a fiatalkorúak sérelmére elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a latencia megközelítőleg 9-szeres, azaz kilencszer több cselekmény történt 2013-ban a sértettek önbevallása alapján, mint amennyi a hatóság tudomására jutott.

(Itt jegyezzük meg, hogy hasonló eredményekre jutottak nemzetközi vizsgálatok is ebben a korcsoportban!)

Ez a latenciaérték pusztán azt mutatja, és nem szerencsés másként értelmezni(!), hogy a megtörtént bűncselekményeknek csak egy töredéke jut a hatóságok tudomására.

Továbbá minél fiatalabb a sértett személye, illetve minél kisebb a szociális távolság az elkövető és a sértett között, annál nagyobb latencia valószínűsíthető.

Ez nem a bűnüldözés, a bűnüldöző hatóság eredménytelenségét tükrözi, pusztán azt, hogy a lakosság vagy a sértettek nem igénylik feltétlenül minden esetben a hatósági beavatkozást(!) vagy bizonyos okok miatt nem tudnak, mernek a hatósághoz fordulni.

Ugyanakkor ráirányítják a figyelmet arra, hogy viktimológiai vizsgálatok hiányában pusztán a kriminálstatisztikai adatok alapján történő intervenciók vagy megelőzési stratégiák esetlegesek. Legtöbbször hatástalanok és költségesek.

A szubjektív biztonságérzet és a személyes érintettség

Az iskolán belül előforduló viktimizációs érintettség nem gyakorolt érdemben hatást a megkérdezettek közbiztonsággal kapcsolatos véleményére. Annál inkább azonban

- c) az iskolán kívüli, személyes viktimizációs tapasztalat, illetve meglepő módon,
- d) a tanulmányi előmenetel személyes megítélése.

Ez pedig azt is jelzi, hogy ezeket a cselekményeket a megkérdezettek jellemzően nem tekintik súlyos sérelemnek. Mindez megerősíti azt, hogy *a sértettek nem igénylik feltétlenül minden esetben a hatósági beavatkozást!*

A hatósági beavatkozás iránti igény nagymértékben függ

- a sérelem szubjektív érzetétől,
- az elkövetés körülményeitől,
- az elkövető személyétől és

- az elkövető sértett viszonyától.

A mintába kerültek a XII. kerületet a budapesti átlagnál biztonságosabb kerületnek tartják. A megkérdezettek 55,9%-a szerint a legbiztonságosabb 10 kerület közé tartozik a XII., sőt minden ötödik válaszadó szerint a legbiztonságosabb 3 közé (20,1%). 58,4%-uk szerint itt jobb a közbiztonság, mint máshol Budapesten. Ez a kedvező megítélést erősíti, hogy a XII. kerületben lakó válaszadók 77%-a gondolta úgy, hogy lakóhelye a legbiztonságosabb 10 budapesti kerület közé tartozik és minden 3 XII. kerületi diák szerint a legbiztonságosabb 3 közé sorolható. 84,6%-uk szerint itt jobb a közbiztonság helyzete, mint máshol Budapesten.

Ettől függetlenül minden harmadik XII. kerületi megkérdezett szerint (38,7%) vannak olyan részei a kerületnek, ahová este nem szívesen mennek, vagy nem mernek egyedül elmenni a bűnözés miatt.

Azonban napközben a lakóhelyről az iskolába történő eljutást szintén biztonságosnak minősítették a megkérdezettek.

A globális – tehát nem feltétlenül a bűnözéssel kapcsolatos problémák által okozott szorongás – megítélésünk szerint – erőteljesen összekapcsolódik a fiatalok tágabb és közvetlen környezetben megélt tapasztalataival, a mindennapi zavaró jelenségek által keltett frusztrációval. Úgy tűnik, hogy a fiatalok közérzetének alakulásához ezek a tényezők komolyan hozzájárulnak, és egyfajta bizonytalanságérzést eredményezhetnek.

A rossz közérzet pedig jellemzően rossz szubjektív biztonságérzettel párosul.

A megkérdezettek szerint a három legsúlyosabb probléma a környezetükben (az általunk felsoroltak közül a legmagasabb súlyossági indexet kapták a megkérdezettektől)⁴⁴:

- a szemét, szennyezettség az utcákon,
- a hajléktalanok, kéregetők jelenléte,
- a figyelmetlenül vezető autósok.

A három legkevésbé súlyos pedig (az általunk felsoroltak közül a legmagasabb súlyossági indexet kapták a megkérdezettektől):

- a sok külföldi,
- a bűnözéstől való félelem,

⁴⁴ A megkérdezettek a válaszadás során jellemzően nem a XII. kerületre, hanem arra a környezetre vonatkoztatták a választást, ahol a mindennapjaikat élik, töltik. Ennek részét képezi a XII. kerület egy része, de más kerületek egyes részei is. Mivel a fiatalok – és a vizsgálat eredményei abszolút ezt jelzik -, nem kerületben, közigazgatási határookban, hanem abban a KÖRNYEZETBEN „gondolkodnak”, ahol a napjaik telnek (ez akár több kerületen, sőt számos esetben városhatáron is túlnyúlhat) így a válaszokat is eszerint kell értelmezni.

- az utcai zaj, forgalom.

A megkérdezett fiatalok szerint kortársaik körében a leggyakoribb normasértés **a lopás**. Ezt követte a mintába kerültek megítélése szerint a **garázda cselekmények** (mint a rongálás, garázdaság, „vandalizmus”, „randalírozás”) és **a kábítószer-fogyasztás**.

Két szintéren vizsgáltuk a személyes érintettséget, a viktimizációs tapasztalatokat. Egyrészt az iskolán kívül, a szórakozáshoz kapcsolódó esti időszakban, illetve az iskolán belül.

Több viktimológiai vizsgálat eredménye is azt jelzi, hogy a magát bűncselekmény áldozataként definiált megkérdezettek egy része olyan cselekmény áldozatává vált, amely a hatályos büntető törvénykönyv alapján nem minősült bűncselekménynek. Ugyanakkor a megkérdezettek egy része ezt egyértelműen viktimizációnak élte meg, félelmet, szorongást, frusztrációt, bizonytalanságot eredményezett.

Ért-e már valamilyen kellemetlenség, amikor este elmentél otthonról?

A megkérdezettek 39,7%-a a kérdésre igennel válaszolt, azaz beszámolt valamilyen kellemetlenségről⁴⁵.

Jellemzően a kellemetlenségről beszámolt lányok aránya közel 7 százalékponttal volt magasabb (42,2%), mint a viktimizációt átélő fiúké (35,7%)!

A legtöbbször megnevezett „kellemetlenség” a **„köztöködés”** volt, amely magában foglalt olyan cselekményeket, mint a *„hangos beszélés”, provokáció, lökdösődés, inzultálás*, amelyek ugyan nem feltétlenül bűncselekmények, de félelmet keltenek az elszenvedőben, illetve akár komolyabb cselekmények prediktorai is lehetnek.

Sokan számoltak be arról is, hogy **„követték”** őket idegenek és közben akár illetlen szexuális tartalmú megjegyzéseket is tettek. Vagy azért mert pénzt akartak tőlük zaklatták, akár hazáig is elkísérték a kiszemelteket. A harmadik leggyakrabban említett „kellemetlenség” **a lopás** volt (a kellemetlenséget elszenvedők 48%-a említette). A válaszadó vagyonelleni cselekmények sértettjeitől jellemzően pénzt, mobil telefont, táskát tulajdonítottak el. Azonban mindösszesen 2 esetben tett feljelentést a sértett fiatal vagy annak törvényes képviselője.

Aggasztó azonban, hogy a megkérdezettek 12%-a számolt be fizikai bántalmazásról, illetve 4%-uk jelezte, hogy késsel fenyegették őket ismeretlenek az utcán, azért, hogy valamilyen értéktárgyukat átadják, vagy el tudják venni tőlük. (Egyik eset sem a XII. kerületben történt!)

⁴⁵ A Fiatalok a bűnözés ellen c vizsgálat során hasonló prevalenciaértéket mértünk. Ott a három város (Salgótarján, Vác és Tatabánya) megkérdezettjei körében 39,1% -os volt az érintettség.

Fontos kiemelni, hogy az említett esetek egy része semmilyen formában nem minősíthető bűncselekménynek, de a bűncselekménynek tekinthető magatartások többsége is inkább vétség vagy vagyon elleni bűncselekmények esetén szabálysértési alakzat. A relatíve magas érintettség (39,7%) mégis azt tükrözi, hogy sok olyan esemény történik a fiatalokkal, amit ők sérelemként élnék meg és ez befolyásolja biztonságérzetüket.

A pontos arányszámok tisztázása meglehetősen nehéz feladat lenne, de felesleges is méricskélteni, hogy a lopás esetén hány volt szabálysértési értékhatár alatt, illetve felett vagy hány egyéb cselekményt minősíthetne a hatóság valóban bűncselekménynek. Hiszen az, hogy vétségi vagy szabálysértési alakzatban valósult meg az elszenvedett cselekmény, a sértett számára gyakorlatilag indifferens.

A sérelem szubjektív értékelését nem a büntetőjogi megítélés befolyásolja!!!

Az iskolán kívül történt kellemetlen eseményeket elsősorban nem a tanáraikkal osztják meg a fiatalok.

Kérdés, hogy egyáltalán mennyit tudnak ezekről az eseményekről a pedagógusok?

Az iskolában előforduló devianciák és viktimizációs tapasztalatok

Az iskolával kapcsolatban feltett kérdések nem az célozták, hogy bebizonyítsuk mennyi „kellemetlenség”, akár jogi értelemben bűncselekmény történik ott és marad rejtve – hiszen több száz gyermeket befogadó intézmények „járulékos természetes tartozéka” a gyermekek, fiatalok egymásközti, akár verbális vagy fizikai erőszak bizonyos formájával is társuló konfliktusok kezelése. Ezek jelentős részéről a tanárok nem is szereznek tudomást, és azt gondolom, hogy ez így is van rendjén. Figyelmet érdemlő probléma akkor kezdődik, amikor

- valamely tanuló az iskolában rendszeresen áldozati szerepbe kényszerül, illetve,
- ha az adott kellemetlenségeket a sértett vagy annak szülei súlyos sérelemként élik meg,
- és/vagy maga a cselekmény olyan, amely már nem értelmezhető „diákcsínyként”.

A megkérdezett fiatalok leggyakrabban vagyon elleni bűncselekmény áldozatává váltak az iskola területén (27%). Bár legtöbb sértettel ez csak egy alkalommal fordult elő, 9%-uk többször vált vagyonelleni cselekmény áldozatává. A leggyakrabban pénz és elektronikai eszköz (főleg mobiltelefon) tűnt el. Az alacsony feljelentési hajlandóság összefügg azzal, hogy az események áldozati és sértettjei is ugyanahhoz a közösséghez tartoznak.

A fenyegetés, zsarolás elég „puha”, nehezen megfogható, bizonyítható jelenség, bűncselekmény. Mégis tudjuk, a fiatalok körében elég gyakran előfordul. Nem véletlen, hogy

a vizsgált populációban, az iskola területén, is ez volt a második leggyakrabban előforduló esemény (7,8%). Habár az említett cselekmények jelentős többségére valóban „ráhúzható” a zsarolás büntetőjogi tényállása, azonban ezek egy része olyan cselekmény, amelyek a diákok körében mindig is előfordultak és sokszor az áldozatok sem gondolták úgy, hogy ők maguk bűncselekmény sértettjei. Ugyanakkor nyilvánvalóan ezek már olyan cselekmények, amelyeket – helyzettől függően - iskolai szinten kezelni szükséges!

A kábítószerrel kínálás kapcsán az összesített éves prevalenciaérték 5,9 volt. Azaz a vizsgált időszakban minden 20. tanuló számolt be arról, hogy legalább egyszer az iskolában kábítószerrel kínálták. Az érintett diákok közül senki nem szólt erről valamely tanárjának. A legtöbben egy barátjukkal vagy bizalmasukkal osztották meg mi történt velük.

Az iskolában kábítószerrel kínált fiatalok közül senki nem tett bejelentést a rendőrségen. A kínáló jellemzően egy osztálytárs volt.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a megkérdezettek 32,7%-a – saját bevallása szerint – az iskolájában, a vizsgálatot megelőző egy évben, az általunk felsorolt valamely esemény sértettje volt. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden harmadik fiatallal történt olyan esemény, amit az ő vagy javai sérelmére követtek el.

A sértettek az esetek többségében ismerték az elkövetőt. Jellemzően nem került sor feljelentésre, a fiatalok vagy egymás között elrendezték a problémát (ami azt jelzi, hogy valószínűleg nem tekintették súlyos esetnek, bűncselekménynek az eseményt) illetve egy kisebbség félt megosztani a közösséghez tartozókkal a sértetté válás „negatív élményét”, „cikinek” érezte, szégyellte vagy éppen megfélemlítettnek érezte magát.

Le kell szögeznünk, hogy habár az iskolákban előfordulnak bűncselekmények vagy olyan események, amelyeket a sértett annak gondol vagy éppen a szubjektív értékelésével annak él meg, a vizsgált populációra vonatkoztatva nem igaz az a megállapítás, hogy

- sok bűncselekmény történik az iskolákban,
- a fiatalok egymással szemben túlságosan erőszakosak,
- az iskolákban gyakori a kábítószer-fogyasztás.

Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy az áldozattá vált fiatalok a legkevésbé a pedagógusokkal osztják meg az iskolán belül ért sérelmeiket is. Ez az állítás igaz minden résztvevő iskolára. Ennek okait érdemes lehet helyi szinten feltárni és orvosolni.

A fiatalok rendőrökkel és bűnmegelőzéssel kapcsolatos attitűdje és véleménye

Iskolarendőr

Indulásakor az volt a program deklarált célja, hogy a szülők ne közvetlenül a rendőrséghez, hanem egy, az iskolával folyamatosan kapcsolatban álló rendőrhöz fordulhassanak kéréseikkel, kérdéseikkel⁴⁶.

2014 szeptemberében ennek célja már a kisiskolások biztonságos, balesetmentes közlekedésének, szabálykövető magatartásának elősegítése, közlekedési ismereteik bővítése, a gyermekek biztonságát veszélyeztető egyéb tényezők felderítése, megszüntetése lett.

Az iskolarendőr program minden XII. kerületi iskolában jelen van. Minden állami kerületi iskolának van iskolarendőre, akinek nevét és rendfokozatát az iskolák faliújságjain is olvashatjuk.

A megkérdezettek mindössze 15,2%-a, azaz gyakorlatilag minden 7. válaszadó találkozott csak személyesen az iskolarendőrrel. Minden iskolában voltak olyanok, akik azt jelezték, hogy személyesen találkoztak vele, bár volt olyan hely, ahol csak 2-en.

A mintába kerültek 2,4%-a jelezte, hogy segített már neki az iskolarendőr; az összes ilyen eset egyetlen iskolához köthető(!) *A megkérdezettek több mint egyharmada szerint szükség van iskolarendőrre.* Említést érdemel, hogy az iskolák közül egy olyan iskola volt, ahol a megkérdezettek 59,1%-a gondolta szükségesnek az iskolarendőr jelenlétét, a többi iskolában azonban az „igen”-nel válaszolók aránya nagyon eltérő volt: jellemzően 25 és 35% között mozgott. Okként leggyakrabban a biztonságérzet növelését jelölték meg. A biztonságérzeten túl a normasértések feltárását és szankcionálását említették a diákok leggyakrabban, valamint a rendfenntartást. Normasértések feltárása alatt nemcsak az iskolai lopásokat, a bántalmazást, de az iskola területén történő dohányzást is értették. A megkérdezettek egy része tehát alapvetően az iskolarendőrtől várná, hogy az iskolában biztonságban érezhesse magát ő és a többi gyermek is.

Ha valaki súlyosan vét a szabályok, normák ellen, akkor a lebukás kockázata legyen nagy és a szankció ne maradjon el – vélik a diákok. Hiszen ez nemcsak a biztonságérzetet, hanem a fiatalokban olyan dominánsan jelenlévő igazságérzetet is erősíti.

A tanulók egy része éppen ezt nem találja az iskolában. Az egyértelmű szabályokat és a megsértésükhöz társuló következetes szankcionálást. Ugyanakkor kérdés, hogy az iskolán

⁴⁶ Erről Bencze József országos rendőrfőkapitány beszélt Budapesten, a XIII. kerületi Hegedűs Géza Általános Iskola 2009/2010-es tanérvnyitóján.

In: <http://www.jogiforum.hu/hirek/21550>

belüli rend fenntartására képes, alkalmas lehet-e egy rendőr, illetve, hogy egyáltalán a rendőr kompetenciájába ez beilleszthető-e?

A megkérdezettek több mint 40%-a bizonytalan volt a tekintetben, hogy szükség van-e az iskolában iskolarendőrre, azonban minden negyedik megkérdezett (24,5%) úgy vélte, hogy nem.

Az iskolarendőr iskolai jelenléte elutasítók egyrészt azzal érveltek, hogy az iskolán belül a rend fenntartása a tanárok feladata. Másrészt azzal, hogy a kerület relatíve „jó környék”, itt nincs szükség rendőrökre.

A vizsgálat célja nem terjedt ki az iskolarendőr intézményének evaluációjára, ugyanakkor a vizsgálati eredmények arra engednek következtetni, hogy érdemes lenne egy programértékelést végezni, már csak azért is, mert egyrészt más funkciót tulajdonít a programnak a rendőrség, és mást a megkérdezett diákság (közlekedésbiztonság vs. biztonságérzet növelése). Másrészt egyértelmű, hogy nem egységesen elfogadott, illetve nem is egységesen funkcionál az iskolákban. Azaz van, ahol az iskolavezetés fontosnak tartja, ott kiterjedtebb kompetenciával működik. Ahol pedig nem, ott szinte csak formálisan van jelen.

A joghatóság egyik eleme a jogérvényesülés. Jogérvényesülés alatt nem pusztán a jogalkalmazást értjük, hanem – többek között - bele tartozik a jogalkalmazó intézményekkel, személyekkel kapcsolatos pozitív társadalmi attitűd, legitimitáció is. Ha a rendőr legitimitása megkérdőjelezhetetlen, az nagymértékben elősegíti a jogérvényesülést. Ha azonban a rendőrt az állampolgár nem tartja hitelesnek, „a törvény őrének”, igazságosnak, akkor az általa képviselt törvény és annak betartása is csorbát szenvedhet.

Ezért nagyon fontos és meghatározó az állampolgárokkal kapcsolatba kerülő rendőrökről alkotott kép, társadalmi attitűd

A megkérdezett fiatalok szerint egy rendőr legyen:

- **empatikus** („empatikus”, „jó indulatú”, „megértő”, „barátságos”, „jó ítélőképességű”, „segítőképző”),
- **tiszteletet parancsoló** („jó megjelenésű”, „jó fellépésű”, „ápoltság”, „jó modorú”, „udvarias”, „tiszteletet parancsoló”)
- **intelligens** („intelligens”, „okos”, „gyors helyzetfelismeréssel rendelkező”, „nagy tudású”, „tanult”)

A mintába került fiatalok véleménye szerint azonban a magyar rendőrök általánosságban:

- **inkább határozottak**, mint bizonytalanok,

- **inkább jó megjelenésűek**, mint ápolatlanok,

- **inkább erős fizikumúak**, mint gyengék,

Ugyanakkor,

- **inkább közömbösek**, mint megértők,

- **inkább barátságtalanok**, mint barátságosak, és

- **inkább lusták**, mint szorgalmasak.

Áldozattá válás elkerülése

Megkérdeztük a fiataloktól, hogy amennyiben polgármesterek és rendőrkapitányok lennének egy személyben, mit tennének annak érdekében, hogy minél kevesebb fiatal kövessen el bűncselekményt.

A megkérdezettek fiatalok leggyakrabban azt említették, hogy *fiataloknak szóló programokkal* („biztonságos szórakozóhelyek”, „olyan helyek, ahol fontosnak érezhetik a fiatalok magukat”, olyan helyek, ahol lehet segíteni másoknak”, hasznos, értelmes szabadidő eltöltési lehetőségek/programok”), illetve *a fiatalok hasznos és értelmes programokba történő bevonásával* lehet leginkább csökkenteni a fiatalkori bűnözést, devianciákat.

Nyilvánvalóan ez nem a rendőrség feladata, hanem az önkormányzaté és az iskoláké. Ugyanakkor, mivel *a megkérdezettek 45,1%-a azt jelezte, hogy szívesen részt venne olyan ifjúsági programban, ahol lehetősége lenne segíteni a rendőrök munkáját*, érdemes elgondolkodni egy olyan program kidolgozásán, amely mind a rendőrség, mind pedig a segíteni vágyó ifjúság számára hasznos.

A *szigorúbb büntetéseket* gyakran említik az emberek, ha arról kérdezzük őket, mit lehetne tenni egy-egy jelenség visszaszorítás érdekében. Így történt ez a mintában is, a megkérdezettek körében ez volt a második leggyakrabban említett eszköz („Szigorúbb büntetések és jogérvényesítés”) az ifjúsági bűnözés visszaszorítására. Önmagában egy törvény, vagy restriktívebb, szigorúbb szabályozás nem garantálja annak alkalmazhatóságát. Pusztán a büntetés nagyságának nincs visszatartó ereje.

A harmadik leggyakrabban említett eszköz *a diákoknak azok nyelvén szóló előadás, program a „szabályokról”, „törvényekről” és a jogkövetkezményekről*.

Sokan úgy gondolták a megkérdezettek közül, hogy a fiatalok jogismerete, a „szabályok ismerete” rendkívül sok kívánni valót hagy maga után, továbbá, hogy a jogkövetkezményekkel sincsenek tisztában.

Erről korábban már volt szó. Ugyanakkor a probléma ismételt felbukkanása ebben a kontextusban határozottan jelzi, hogy a diákoknak is komoly igénye van arra, hogy bizonyos jogismerettel rendelkezzenek kiváltképp az őket érintő élethelyzetekkel, problémákkal kapcsolatban⁴⁷.

A javaslatok remekül illusztrálják a fiataloknak a település, a helyi közösség felé támasztott igényeit. A biztonságos szórakozás, a tartalmas ifjúsági programok iránti igényt, a lokális közösség „törődését”, odafigyelését a fiatalokra, a diákoknak a közösség érdekében végzett tevékenységi lehetőségének szélesítését. Ugyanakkor erős az igény a folyamatos információkra a bűncselekmények jogkövetkezmények vonatkozásában, a balesetek elkerülése érdekében. A javaslatok többsége nem a rendőrség szervezetére és működésére, valamint nemcsak a közrendvédelem fejlesztésére vonatkozik.

⁴⁷ Továbbra is azt gondoljuk, hogy erre – a célcsoport speciális jellemzői miatt – egyedül egy rendőr nem alkalmas, hiszen egy-egy helyzetnek, problémának nemcsak büntetőjogi, rendészeti, de szociális és/vagy egészségügyi vonatkozása, vetülete, megközelítése is lehet, amelyről nem feltétlenül bír tudomással egy rendőr. Ugyanakkor mindenképpen részét kell képeznie annak a team-nek, amely ezt a felvilágosító feladatot felvállalja.

Irodalomjegyzék

Adler – G.O.W. Mueller – W.S. Laufer (2000): *Kriminológia*. Osiris, Budapest

Antunes, G. – Hunt, A.L. (1980): *The Impact of Certainty and Severity of Punishment*. In: Evan, W.M. (Ed.): *The Sociology of Law*. A Division of Macmillan Co. Inc., New York

Balázsfalvi Gusztávné – Rácz Ferenc (2007): *Boldog születésnapot D.A.D.A. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest.*

Balogh, J. (1909): *Fiatalkorúak és a büntetőjog*. Budapest.

Barabás T. (2004): *Általános viktimológia, latencia*. In: *Áldozatok és vélemények* (szer. Irk F.). Országos Kriminológiai Intézet.

Boers, K. (1991): *Kriminalitátsfurcht, Pfaffenwiler*. Boers.t idézi: Korinek L. (1997): *Békés egymás mellett félés vagy félelem a bűnözéstől Közép-Kelet-Európában*. In: (szerk: Irk F.): *Társadalmi átalakulás és bűnözés*. OKKRI, Budapest. 148. old.

Christie, N. (1986): *The ideal victim*. In: Fattah, Ezzat A. (ed.) *From crime policy to victim policy: Reorienting the Justice System*, London. Macmillan.

Farrall és Maltby (2003): *The victimization of probationers*. *The Howard Journal*, 42 (1).

Foster, J. (2000): *Social exclusion crime and drugs*. *Drugs: education, prevention and policy*, 7(4), 317-330.

Földes P.-Lannert J. (2009): *On-line kérdőíves kutatás az iskolai erőszak kezeléséről*. *Kölöknet*.

Gerő M.-Hajdú G.(2009):*Iskolai veszélyek*. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala.

Gottfredson, M. (1984): *Victims of Crime: Dimension of Risks*. Home Office Research Study 81. London, Home Office.

Hagan, F.E. (1989): *Reserach Methods in Criminal Justice and Criminology*. New York. pp. 312-341.

Hagan, F.E. - McCarthy, B. (1997): *Mean Streets: Youth Crime and Homelessness*. Cambridge: Cambridge University press.

Kerezsi K. – Kó J. (2009): *15 éves a DADA. A rendőrségi megelőzési program értékelése*. *Kutatási beszámoló*.

Kerezsi Klára-Parti Katalin (szerk.) (2008): *Látens fiatalkori devianciák. Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében* - ISRD-2. ELTE AJK Kriminológiai Tanszék – OKRI, Budapest

Király T. (1997): *Rendszerváltás és bűnözés*. In (szerk. Irk. F.) *Társadalmi átalakulás és bűnözés*

Kó J. (1998): *Vélemények a bűnözésről. Kriminológiai Tanulmányok XXXV.* (szerk. Irk F.). Országos kriminológiai Intézet.

Kó J. (2004): *A bűnözéstől való félelem. In: (Szerk. Irk F.) Áldozatok és vélemények. OKKRI, Budapest*

Kulcsár Kálmán (1997): *Jogszociológia. Kulturtrade Kiadó, Budapest,*

Neale, J. – Bloor, M.- Weir, C. (2005): *Problem drug users and assault. International Journal of Drug Policy, 16 (6), 393-402.*

Party K. (2013): *Az iskolai online bántalmazás felmérése és komplex kezelése a „TABBY in Internet” nemzetközi program keretében. Infokommunikáció és Jog, 2012/52–53.*

Ranschburg J. (2009): *Az iskolai agresszió pszichológiai motívumai. <http://www.ofi.hu/tudastar/ranschburg-jeno-iskolai>*

Ritter I.(2003): *Fiatalok a bűnözés ellen. Kutatási beszámoló.*

Ritter I. (2005): *Bizalmi kérdés – Kutatás a rendőri intézkedések ellen 2005-ben tett állampolgári panaszok tárgyában. Helsinki Bizottság.*

Ritter I. (2011): *Kirekesztés és iskola. Kutatási beszámoló. Egészséges Ifjúsági Alapítvány.*

Seddon, T. (2005): *Drugs, Crime and social exclusion: Social context and social theory in British drug-crime research. British Journal of Criminology, Advance Access published August 30.*

Singer, S. (1981): *Homogenous victim-offender populations: a review and some research implications. Journal of Criminal Law and Criminology, 72(2), 779-88.*

Van Dijk, J. – Steinmetz, C (1983): *Victimisation survey: beyond measuring the volume of crime. Victimology: An International Journal. 37(1), 90-102.*

Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenged of Twenty-first Century 2000. A/RES/55/59. United Nations.

http://www.oktbiztos.hu/ugyek/iskolai_agresszio_jelentes.pdf

http://www.koloknet.hu/koloknet_tanulmany.pdf

https://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5559e.pdf

<http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/populacios-vizsgalatok/populacios-vizsgalatok-tenyek-es-szamok/>

<http://www.ofi.hu/tudastar/ranschburg-jeno-iskolai>

<http://www.jogiforum.hu/hirek/21550>

http://hvg.hu/itthon/20140829_Kezdodik_a_tanev_keszultsegben_az_iskolar

<http://www.police.hu/hirek-esinformaciok/bunmegelozes/ifjusagvedelem/tanevnyito-2013/2014>